KNOOPPUNT VAN AMBITIES

11/19

£12.50

0

KNOOPPUNT VAN AMBITIE

VOORWOORD

LEIDEN BOUWT!

In de stadsvisie van Leiden met de titel 'Leiden stad van ontdekkingen' staat prominent beschreven dat Leiden een echte Kennisstad is en dit in de toekomst ook wil blijven. Samen met de Hogeschool Leiden en de Universiteit vormt ROC Leiden de pijlers onder de fundamenten van deze Kennisstad. Fundamenten waarop we kunnen bouwen en waarmee Leiden zich steeds meer op de kaart weet te zetten. Niet alleen voor Leiden als stad, maar vooral voor de vele jonge mensen die we in Leiden onderwijs willen bieden, is dat heel erg belangrijk.

Het belang van goed kwalitatief onderwijs is evident op alle onderwijsniveaus, van vmbo tot universiteit. Er is een groeiende vraag naar mensen met een beroepsopleiding. Bijvoorbeeld in de techniek, maar zeker ook in de zorg wordt duidelijk dat er in de toekomst meer goed geschoold personeel nodig is. Door bestuurders en beleidsmakers wordt hier veelvuldig over gesproken. In Leiden voegen we de daad bij het woord. Onder andere door te werken aan de aansluiting tussen vmbo en mbo, en tussen mbo en hbo. Het ROC doet daarin heel goed werk en investeert veel in tijd, maar ook in geld.

Investeren in onderwijs betekent namelijk ook investeren in gebouwen. ROC Leiden bouwt! En hoe. Op twee prachtige locaties in de stad: één bij station Lammenschans en één bij Leiden CS. Het avontuur voor Lammenschans begon al in 2003, vervolgens de eerste paal in oktober 2007 en in 2011 wordt er lesgegeven. Het ROC gebouw geeft Leiden een heuse skyline. Aan de contouren van de hoge markante gebouwen herkent men Leiden nu van verre.

De interieurarchitect heeft het gebouw ook aan de binnenzijde een Leidse look en feel mee willen geven. Met name bij de inrichting van de entree en de marktplaats is de binnenstad van Leiden de inspiratiebron geweest. Kortom: een nieuwe trots van Leiden, van binnen en van buiten. Maar ook hier geldt; het gaat om de mensen. De mensen die hier werken en die hier leren. Want dit gebouw is slechts een middel. Vanaf nu gaat het primair om de jonge mensen die worden opgeleid voor de arbeidsmarkt van morgen.

Henri Lenferink
Burgemeester van Leiden

ROC
Leiden
ROC
Leiden

INHOUDSOPGAVE

H.0 / KNOOPPUNT VAN AMBITIE 1

Voorwoord 3
Inleiding 6

H.1 / VISIE 17

Een compacte stad om te leren werken 18
Grondposities: ruimte voor onderhandeling 20
Locatiekeuze 28
Tijdbalk Leiden Lammenschans en de voorlopers van ROC Leiden 30

H.2 / LEREN IN DE PRAKTIJK 41

Bruisend middelpunt 42
Het bedrijf in huis 46
ROC Leiden in het bedrijf 50
De Nieuwe Garage 60
Heijmans: Bouwen is mensenwerk 66
Nieuwe buren; het Da Vinci College 68

H.3 / PROCES 81

Groot gebouw, lange adem 82
Grondtransacties 84
Doos of fiets? 89
ILFA: De dynamische schatkist 90
Geen reden om te verhuizen 91
Het traject van de bouwvergunning 92
Architectenselectie 96

H.4 / VAN VISIE NAAR VORM 105

Een gestapelde stad 106
Zon schaduw, akoestiek en comfort 110
RAU: Een gebouw is een grondstofbank 112
Voorzieningen voor warmte en koeling 114
De regio in alle seizoenen 116

H.5 / VAN VORM NAAR REALISATIE 129

Samenwerken en doorzetten 130
Constructie van het gebouw in vogelvlucht 134
Een lichte complexe huid 136
Green: Vastgoed moet midden in de maatschappij staan 140

H.6 / COLOFON EN SPONSORPAGINA .... 153 - 159

Leeswijzer: de hoofdstukken 1, 3, 4 en 5 vertellen het verhaal in woord en beeld van de totstandkoming van een bijzonder gebouw. Ook de foto's in de fotokaternen zijn een chronologisch overzicht van het bouwproces. Hoofdstuk 2 - over ROC Leiden - is een op zich zelfstaand onderdeel, met daarbij behorende foto's.

INLEIDING

EEN NIEUWE FASE IN HET BESTAAN VAN ROC LEIDEN

Bij mijn aantreden als voorzitter College van Bestuur van ROC Leiden rustte op mij niet alleen de taak de bestuurlijke continuïteit van dit ROC te waarborgen; ook onze veranderende organisatie een plek geven in de nieuwbouw op locatie Lammenschans was een belangrijk facet dat mijn aandacht ruimschoots verdiende (en nog steeds verdient). Wat dat betreft laat de organisatie van ROC Leiden zich vergelijken met het proces dat aan de bouw vooraf ging en tijdens de bouw zelf.

Een traject met vallen en opstaan. Dat dit een boeiend proces is geweest, komt in dit boek in woord en beeld aan de orde. In vijf hoofdstukken worden zowel het verloop van deze processen als het onderwijs waarmee ROC Leiden zich wil profileren, beschreven. Opvallende aspecten die uit al deze hoofdstukken naar voren komen en duidelijke parallellen vertonen met onze organisatie, zijn: samenwerken, communicatie en een leven lang leren.

Bij de realisatie van dit bijzondere gebouw is op velerlei niveaus samengewerkt. Als alleen al gekeken wordt naar de ingewikkelde gevel van dit gebouw en de volgorde waarin moest worden gebouwd, dan gaat dat alleen goed als er een soepel lopende samenwerking is tussen de verschillende partijen. Bij samenwerken is heldere communicatie onontbeerlijk. Bij ROC Leiden wordt dagelijks op allerlei niveaus samengewerkt. Zowel intern als met externe partijen. In de transitiefase waarin onze organisatie zich bevindt, is het belangrijk dat we in- en extern goed samenwerken en daarbij op een adequate wijze communiceren. Wij willen immers van 'goed naar beter en van beter naar best'.

In het samenwerken met anderen liggen kansen voor ROC Leiden. Zowel met andere onderwijsinstellingen als bedrijven en organisaties. Er is daarom niet voor niets gekozen het Da Vinci College haar vmbo opleiding in de nieuwbouw aan de Lammenschans onder te laten brengen. Bedrijven zijn zich ook steeds meer bewust dat in onze kenniseconomie werknemers voortdurend moeten worden geschoold. Een leven lang leren is voor veel bedrijven geen loze kreet meer. Het is dan ook fantastisch te zien dat steeds meer bedrijven ROC Leiden als scholingspartner hebben gekozen. In onze nieuwbouw zullen wij nog beter in staat zijn het bedrijfsleven goed te bedienen omdat er veel verschillende opleidingen zijn gehuisvest. Door als onderwijs- en bedrijfslevenpartners intensief samen te werken kan er een uitgebalanceerd palet aan scholingsmogelijkheden worden geboden. Een belangrijk facet hierbij is de samenwerking met andere ROC's bij het afstemmen van de opleidingen die wij als ROC Leiden verzorgen.

Dit gebouw staat voor een nieuwe fase in het bestaan van ROC Leiden. Wij gaan een inspirerende tijd tegemoet die aan de andere kant

ook spannend is. Ik heb ervaren dat bij ROC Leiden mensen bereid zijn de mouwen op te stropen en er voor te gáán. Wij hebben het voorrecht dat we nu samen met het Da Vinci College gebruik kunnen maken van dit bijzondere gebouw. Een gebouw dat ons kan faciliteren bij de samenwerkingsinitiatieven die we ontplooien om ROC Leiden nog beter bij alle stakeholders op de kaart te zetten.

Tenslotte wil ik zowel degenen bedanken die hebben bijgedragen aan de realisatie van de nieuwbouw op locatie Lammenschans, als die een bijdrage hebben geleverd aan de samenstelling en productie van dit prachtige boek!

Jeroen Knigge
Voorzitter College van Bestuur

ZIRKZEE

09-10-07
NUON

EX255
werkverkeer

17.770
Vogelaar

Ballast

KLEYWEGEN

1

VISIE

EEN COMPACTE STAD OM TE LEREN WERKEN

'HET STOND VAST DAT DE GEBOUWEN MEER DAN ALLEEN EEN SCHOOL ZOUDEN MOETEN ZIJN'

CAROLINE C. KRUIT

Aan het begin van deze eeuw had ROC Leiden geen duidelijk gezicht. In maar liefst achttien gebouwen, verdeeld over de stad, werd een zeer gevarieerd aanbod van onderwijs gegeven, van techniek en economie tot horeca en zorg, maar het ontbrak de instelling aan een eenduidig karakter. Met de toenemende concurrentie onder onderwijsinstellingen en een bezorgd bedrijfsleven over de aansluiting van de opleidingen op de praktijk, bleek herstructurering noodzakelijk.

De oplevering en ingebruikname van het eerste nieuwe ROC-gebouw, dat bij station Lammenschans, kan daarom worden gezien als een mijlpaal. Niet alleen omdat dit gebouw een opvallende en prachtig geoutilleerde leer- en werkomgeving is. Maar ook omdat het gebouw staat voor een nieuwe vorm van praktijkgericht onderwijs en een bijzonder voorbeeld is van hoe een onderwijsinstelling vastgoed kan inzetten als instrument om ambities te verwezenlijken.

Het praktijkgericht onderwijs heeft de afgelopen decennia ingrijpende veranderingen ondergaan. Nieuwe onderwijsvormen vragen een aangepaste huisvesting. Met lichte veranderingen in de onderwijsopgave zijn deze aanpassingen vaak in de bestaande huisvesting nog wel te realiseren. De onderwijsopgave waarvoor de huidige ROC-instellingen zich zien gesteld, vraagt echter om een nieuwe benadering van de huisvesting en - in het geval van Leiden - om nieuwe architectuur.

Bij aanvang van het studiejaar 2011-2012 is de nieuwbouw van ROC Leiden locatie Lammenschans in gebruik genomen. Dit gebouw is in opzet en uitstraling op geen enkele wijze vergelijkbaar met de oude huisvesting van het ROC. Het gebouw van ruim veertigduizend vierkante meter - pal naast het genoemde station - faciliteert niet alleen een aantal opleidingen van het ROC-onderwijs, maar is ook een huis voor een aantal leerbedrijven en de afdeling vmbo van het Da Vinci College. Bovendien is het een eerste aanzet voor de ontwikkeling van het achterliggende gebied tot een nieuw stadsdeel waar wonen, werken en leren worden gecombineerd.

Van idee tot oplevering heeft het project ROC Leiden Lammenschans ruim acht jaar geduurd. Het tweede pand van ROC Leiden bij het Centraal Station van Leiden is in aanbouw met een beoogde oplevering in 2013. De duur van de periode geeft al aan dat de totstandkoming geen eenvoudig proces was. Met uitgangspunten die leidend zijn tot een duidelijke visie op het ROC-onderwijs, een team van specialisten en veel

Uitgangspunten voor de nieuwbouw: onderwijsvisie, concurrentiepositie, mooie architectuur, (behoud van) vastgoedwaarde, een financieel gezonde organisatie en ROC Leiden als partner in de stad.

volharding heeft ROC Leiden toch datgene gerealiseerd dat bij de ambitie was geformuleerd: een landelijk voorbeeld zijn van een met de praktijk en regio geïntegreerde onderwijsinstelling op mbo-niveau.

LEERPARK

Het begrip "leerpark" werd aan het eind van de vorige eeuw geïntroduceerd. Leerpark Dordrecht was en is voor veel onderwijsinstellingen een goed voorbeeld van een zogenoemde "contextrijke leeromgeving". In dit leerpark zijn onderwijsinstellingen, bedrijven en een gevarieerd woningaanbod bij elkaar bijeengebracht. Er is een uitgebreid en divers aanbod van onderwijs op een compact vormgegeven campusgebied. Bedrijven die leerwerkplekken voor het praktijkgerichte onderwijs aanbieden, zijn binnen dezelfde stedenbouwkundige opzet geplaatst. Dat betekent dat de meeste studenten de volledige opleiding - dus ook de stage en praktijkleergangen - in dezelfde omgeving kunnen volgen en de integratie van theorie en praktijk zo optimaal mogelijk kan verlopen.

ACHTTIEN ONDERWIJSLOCATIES

Van een compact aanbod aan praktijkgericht onderwijs was bij ROC Leiden aan het begin van deze eeuw geen sprake. De verschillende onderwijsrichtingen werden gedoceerd in maar liefst achttien verschillende gebouwen. Weliswaar was er een zekere concentratie van deze gebouwen op het Lammenschanspark, veel interactie tussen de locaties en de daar aanwezige docenten en studenten, was er echter niet.

De ambitie om het aanbod van het ROC-onderwijs naar een landelijke voorbeeldstatus te trekken, was er echter wel. Met die ambitie ging Jacques van Gaal als nieuwe bestuursvoorzitter in 2002 aan de slag. 'Toen ik in Leiden begon waren er wel ideeën voor nieuwbouw en de verbouw van de bestaande panden, maar de plannen waren nogal behoudend. De gebouwen werden uitsluitend benaderd als faciliteit. Mijn insteek was om de huisvestingsproblematiek vanuit het onderwijs te beschouwen. De ambitie werd daarop bijgesteld: we gaan geen school bouwen, maar een community.' Leerpark Dordrecht was toen al in uitvoering en bleek een bron van ideeën. Van Gaal: 'Wat we sterk aan de opzet in Dordrecht vonden, was het gegeven

GRONDPOSITIES:
RUIMTE VOOR ONDERHANDELING

ROC Leiden kon voor de nieuwbouwambitie over twee A-locaties beschikken: naast station Lammenschans en bij Leiden CS.

De verwerving van deze stationslocaties was een essentieel onderdeel van het plan van aanpak van ROC Leiden, waaraan met name de concurrentiepositie van de onderwijsinstelling ten grondslag lag.

Bij zijn aantreden in 2002 als bestuursvoorzitter van ROC Leiden trof Jacques van Gaal een goed gevulde vastgoedportefeuille. Maar liefst achttien panden stonden hypotheekvrij op de balans. 'Het gaf ons een financiële ruggesteun op het moment dat we besloten op twee locaties nieuwbouw te plegen', stelt Van Gaal. 'De grond en gebouwen zouden we te gelde kunnen maken, maar we wilden niet zomaar verkopen. Het was een logische stap om eerst naar de gemeente Leiden te gaan en te informeren naar hun plannen voor de oude locaties en de nieuwe locaties die we op het oog hadden.'

Een aantal panden van ROC Leiden lagen in de nabijheid van station Lammenschans en op het Lammenschanspark. Voor een deel van dat gebied lag een nieuw plan van stadsbouwmeester Lambert: een stadsdeel met veel diversiteit in functies (wonen, zorg, onderwijs en winkels) en een hoogbouwambitie. Na de eerste analyses van ROC Leiden in samenwerking met de architect voor locatie Lammenschans werd duidelijk dat de nieuwbouw zeker binnen dit plan zou kunnen passen - zelfs een aanjager zou kunnen zijn - mits buiten de grenzen van het toenmalige ROC eigendom zou worden gebouwd. Een strook langs het spoor, op dat moment deels in eigendom van de gemeente, kreeg de voorkeur als bouwlocatie.

Jacques van Gaal heeft ook de locatie Centraal Station ter tafel gebracht. Een perceel direct naast het Centraal Station stond op dat moment te koop, maar ROC Leiden was nog niet in beeld als mogelijke koper. Van Gaal: 'Het was belangrijk voor de gemeente dat ROC Leiden een strategische partner in de stad zou kunnen zijn. Dat zou de aanwezigheid op A-locaties zondermeer kunnen rechtvaardigen. Maar op dat moment had ROC Leiden bijvoorbeeld geen enkele relatie met het LUMC (Leids Universitair Medisch Centrum, gelegen naast het Centraal Station, red.). Het was belangrijk dat daar samenwerkingsverbanden werden gesmeed, zodat studenten Verzorging, Verpleging en Orde & Veiligheid hun praktijkstages bij het LUMC konden volgen.'

Met de toenmalige vastgoedportefeuille ondergebracht in vijf grondposities en de strategische samenwerkingsverbanden met lokale organisaties, kreeg ROC Leiden ruimte voor onderhandeling met de gemeente Leiden voor de A-locaties. Gecombineerd met de uitgangspunten voor de nieuwbouw (waaronder flexibiliteit in functies en bestemmingen, aansprekende architectuur en solide financieringsconstructies) werd de gelegenheid gegeven biedingen te doen, onder de voorwaarde dat deze marktconform moesten zijn. Van Gaal: 'de gemeente kreeg het eerste kooprecht op onze grondposities. Wij konden hard maken dat die opbrengsten direct werden geïnvesteerd in twee gebouwen in de stad. Met de bouw van twee nieuwe ROC gebouwen en de daaraan verbonden gebruikers - zowel de studenten, docenten als de leerbedrijven - is de gemeente zeker van een goede impuls van de gebiedsontwikkeling op twee belangrijke plekken in de stad.'

dat de studenten op school worden geconfronteerd met de beroepspraktijk. Ook in de leeromgeving is de praktijk letterlijk aanwezig. En andersom kan het bedrijfsleven optimaal samenwerken met de onderwijsinstellingen. Dat hebben we gevolgd in onze plannen voor ROC Leiden.'

LEREN EN WERKEN

Jacques van Gaal spreekt met veel bevlogenheid over het ROC-onderwijs. In de praktijk leer je pas echt wat een vak inhoudt, zo is ook zijn eigen ervaring. Hij heeft daar altijd een eigen pad in getrokken, zo vertelt hij. Zijn vader was aannemer en het was min of meer vanzelfsprekend dat ook Jacques in dat vakgebied terecht zou komen. Maar de jonge Van Gaal had andere plannen. 'Ik voelde me toeschouwer in het gezin. Als zestienjarige ben ik het huis uitgegaan om intern een opleiding psychiatrisch verpleegkundige bij de Bavo in Noordwijkerhout te gaan volgen.' Na de eerste opleidingsfase volgde een tweede opleiding tot A-verpleegkundige in het Ikazia ziekenhuis in Rotterdam. Daaruit rolde een specialisatie en aanstelling op de afdeling Cardiologie in het Dijkzicht ziekenhuis in Rotterdam. 'Op mijn vierentwintigste was ik hoofdverpleegkundige van de afdeling Cardiologie in een ziekenhuis in Enschede. Die functie kreeg ik op basis van mijn kennis én ervaring', vertelt Van Gaal. Na deze functie volgden diverse managementbanen in ziekenhuizen in de randstad en - als laatste baan voordat hij bij ROC Leiden kwam - directeur bij de toenmalige Hogeschool Holland in Amsterdam. Hier begon zijn loopbaan in het onderwijs. Het gelijktijdig studeren en werken kent Van Gaal als geen ander. Zo volgde hij naast zijn werk onder andere een hbo-opleiding Personeel&Arbeid. 'Op veel andere onderwerpen ben ik autodidact - ik lees veel. Zoekend en onderzoekend: dat is de aard van het beestje, altijd zo geweest.' Van Gaal noemt zichzelf een onafhankelijk iemand met een aantal grondprincipes. 'Ik ben ondernemend, maar geen ondernemer. In mijn zoektocht naar innovatieve en creatieve oplossingen probeer ik altijd coalities te vormen. Noem het

'De huisvesting van het ROC moet zich kunnen aanpassen aan nieuwe vormen van beroepsonderwijs'

sociale intelligentie: ik zoek naar wat mensen en organisaties nodig hebben en probeer hun belangen en uitgangspunten aan elkaar te koppelen.'

UITGANGSPUNTEN

Het proces van idee naar twee grote en opvallende onderwijsgebouwen voor ROC Leiden is een samenspel van verschillende factoren en heel veel mensen geweest, zo vertelt Van Gaal. 'Het is een rollend verhaal, waarin zes belangrijke uitgangspunten naar voren komen.' Deze uitgangspunten vat hij als volgt samen: de onderwijsvisie, de concurrentiepositie, een mooie architectuur, (behoud van) vastgoedwaarde, een financieel gezonde ROC-organisatie en het ROC als partner in de stad en haar omgeving.
Nu locatie Lammenschans in gebruik is genomen en locatie CS afstevent op een oplevering in 2013, is te zien hoe deze uitgangspunten hebben geleid tot twee indrukwekkende nieuwbouwprojecten. De gebouwen creëren mogelijkheden voor nieuwe onderwijsvormen, maar zijn tegelijkertijd een solide investering. De opvallende huisvesting geeft ROC Leiden een nieuwe status als onderwijsinstelling. 'Nu moeten de gebruikers het gebouw gaan veroveren', stelt Van Gaal. 'De bewoners moeten zich het gebouw eigen gaan maken.' De taak om dat te begeleiden ligt bij Jeroen Knigge, die het stokje als bestuursvoorzitter in het voorjaar van 2010 overnam van Van Gaal. Van Gaal nam in juni 2011 vanwege het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd afscheid van ROC Leiden en volgt de ontwikkelingen nu op afstand. In de tien jaar dat hij bij ROC Leiden werkte, is hij de stuwende kracht achter het nieuwe huisvestingsplan geweest.

ONDERWIJSVISIE

Bij het formuleren van de uitgangspunten voor de nieuwe gebouwen was de visie op het beroepsonderwijs leidend. Collega-bestuurder Marieke Jas heeft hierin een leidende en inspirerende rol gespeeld. Het onderwijs is in de afgelopen decennia ingrijpend veranderd, maar de praktijk ook. Jacques van Gaal: 'Het is een nieuw paradigma. Het bedrijfsleven begon te praten over de competenties van studenten. Nu wordt samen met bedrijven en instellingen het beroepsprofiel van de student bepaald. We werken aan een geïntegreerd beroepsbeeld. Zowel de school als het bedrijfsleven moeten het erover eens zijn wat een student moet kunnen als hij of zij van school komt'. Deze verandering heeft duidelijke consequenties voor de inhoud van het onderwijs. 'Een timmerman moet kunnen timmeren, maar ook een professionele attitude en sociale vaardigheden hebben. De integratie van kennis en kunde is hierin essentieel', aldus Van Gaal. De huisvesting van het ROC moet zich kunnen aanpassen aan deze nieuwe vormen van beroepsonderwijs. 'Onder de bezielende leiding van Marieke Jas is intern intensief overleg gevoerd over de wijze waarop het gebouw moet worden ingericht om deze onderwijsvisie te kunnen faciliteren. In het document "ROC bouwt" zijn daarvoor de uitgangspunten geformuleerd.'

CONCURRENTIEPOSITIE

Het aanbod aan middelbaar beroepsonderwijs is in Nederland een open markt. 'Er is geen planningswetgeving', vertelt Van Gaal. 'De consequentie is dat ROC's zeer concurerend zijn ten opzichte van elkaar. Dit is bij de ontwikkeling van de nieuwbouwplannen een belangrijk criterium geweest, dat met name bij de locatiekeuze een grote rol heeft gespeeld.'

De doelgroep van ROC Leiden woont voor een groot deel in en om de stad. Maar bijna de helft komt uit de regio, uit plaatsen als Katwijk, Zoetermeer en Alphen aan den Rijn. 'Onze doelgroep reist voornamelijk met het openbaar vervoer', vertelt Van Gaal. 'Daarom werd al snel gekeken naar de grote OV-knooppunten in Leiden: het Centraal Station en station Lammenschans.' Het voordeel bij laatstgenoemde locatie was dat het ROC in het gebied rond station Lammenschans de grond al grotendeels in bezit had.

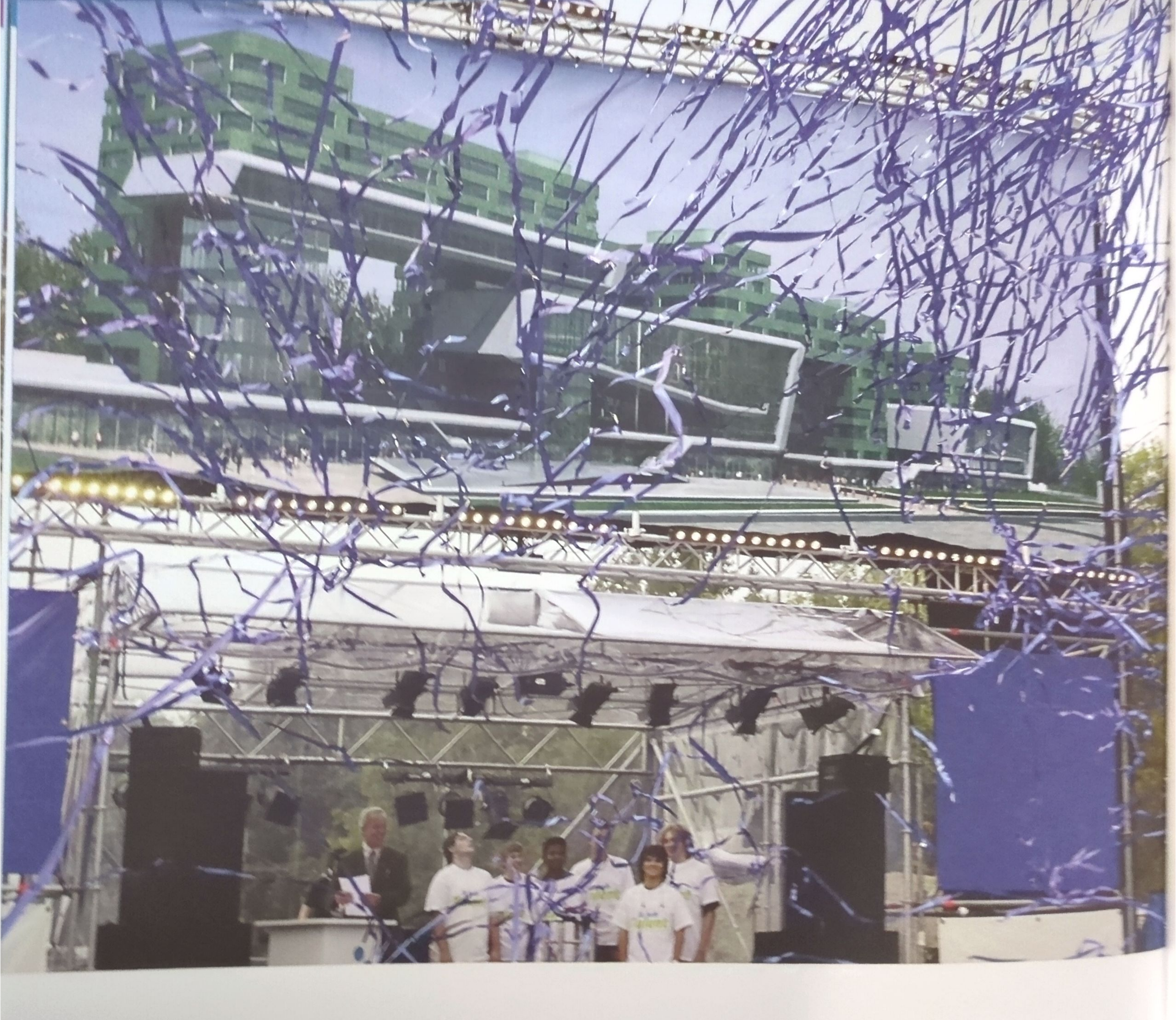

'De school is een ontmoetingsplaats voor de student met de omgeving'

Al snel bleek dat concentratie van alle opleiding op één plek niet de voorkeur zou hebben, maar dat een verdeling zou worden gemaakt naar twee locaties (zie kader locatiekeuze, p<>).

KRACHTIGE ARCHITECTUUR

Dat architectuur een belangrijk instrument zou worden in de totstandkoming van de nieuwe huisvestingsplannen van ROC Leiden, stond voor Jacques van Gaal als een paal boven water. 'Met een karaktervol gebouw geef je de juiste signalen af. Bij de ontwikkeling van de plannen stond het voor het ROC-bestuur vast dat juist dit gebouw voor jonge mensen uit het mbo en vmbo een opvallende architectuur zou moeten hebben. Het moet een "place to be" worden. Architectuur is dan een krachtig instrument.' Meermalen is Van Gaal aangesproken op de ambitie om de lat voor een ROC-gebouw zo hoog mogelijk te leggen. 'Toen we de grond kochten voor de nieuwbouw bij het Centraal Station werd me gevraagd waarom er zo nodig een ROC op een A-locatie zou moeten komen. Nou, juist daarom! Ongeveer zestig procent van het totale arbeidspotentieel in Nederland heeft maximaal een mbo-opleiding. Dan verdienen de mensen die zo'n opleiding volgen een mooi gebouw. En een nationaal gerenommeerde architect om het te ontwerpen.'

De keuze voor een architect werd middels een Europese aanbesteding bepaald. De architect die het ROC-bestuur zocht voor de locatie Lammenschans werd gevonden in Thomas Rau van het bureau RAU in Amsterdam. De ontwerpopdracht voor de locatie CS kwam terecht bij het eveneens Amsterdamse architectenbureau Meyer en Van Schooten Architecten.

VASTGOEDWAARDE

Twee multifunctionele gebouwen, bij stationslocaties in Leiden en met de flexibiliteit om aan een veranderende onderwijsfilosofie ruimte te geven: een zeer ambitieus plan dat een minstens zo ambitieuze financieringsconstructie vraagt. 'We hebben vanaf het begin van alle plannen de vastgoedwaarde van de bestaande en nieuwe gebouwen als belangrijk uitgangspunt gesteld', legt Van Gaal uit. 'Als ROC ben je geen ondernemer, maar je kunt wel verstandig met je bezit en financiën omgaan, een toegevoegde waarde creëren.' Voor Marieke Jas en mij waren Karin Heijenrath (financieel directeur ROC Leiden), Jos Konickx (voormalig directeur Fakton, nu adviseur RNR Group) en Irma Langeraert (adviseur ILFA Treasury Support) belangrijke gesprekspartners bij de ontwikkeling van het plan.

'Vastgoedwaarde heeft te maken met zeer veel aspecten die al in een initiatieffase kunnen worden bepaald', zegt Van Gaal. 'De flexibele functionaliteit van de gebouwen was bijvoorbeeld een belangrijk gegeven. Voor ons stond vast dat de gebouwen meer dan alleen een school zouden moeten zijn. Dat betekent dat een plan meerdere bestemmingen krijgt, er meer activiteiten op een locatie worden ontplooid en er dus meer vastgoedwaarde wordt gecreëerd. Een interessant scenario, waarmee veel aspecten van het plan samenvielen.'

FINANCIEEL GEZONDE ORGANISATIE

Voor het bestuur van ROC Leiden was het essentieel dat de onderwijsinstelling een financieel gezonde organisatie zou moeten zijn - ondanks of juist dankzij de nieuwbouwplannen. Dat met een opvallend nieuw gebouw de concurrentiepositie van het ROC sterker zou worden, was een belangrijk argument. Met meer studenten is er meer financiële armslag.
Een half jaar na de aanstelling van Van Gaal als bestuursvoorzitter, werd Karin Heijenrath financieel directeur van ROC Leiden. Het eerste dat haar opviel, was de versnippering van de opleidingen. 'Achttien gebouwen in de stad: dat slaat eigenlijk helemaal nergens op, daar is wel wat efficiency te verbeteren.' Maar voordat er nieuwbouwplannen op tafel mochten komen, wilde Heijenrath eerst een gezonde bedrijfsvoering voor het hele ROC. 'Dat betekent geen verlies in de boeken en een hoge mate van voorspelbaarheid van de inkomsten en uitgaven. Met een organisatie met ruim 700 medewerkers is dat bijvoorbeeld op het gebied van personele lasten nog niet eenvoudig.' Heijenrath ging voortvarend aan de slag en kon binnen afzienbare tijd een evenwichtige bedrijfsvoering laten zien aan de financieel adviseurs en investeerders. Heijenrath: 'Maar het belangrijkste is dat onze huisvesting gaat bijdragen aan onze doelen: aantrekkelijk en efficiënt georganiseerd onderwijs in mooie gebouwen. We hebben bereikt dat er nu voor de langere termijn een financieel plan ligt.' Het vastgoed speelt hierin een belangrijke rol, maar de continuïteit van het onderwijs is leidend geweest bij alle beslissingen.

PARTNER IN DE STAD

Een punt waar Jacques van Gaal zich sterk voor heeft gemaakt, is de relatie van ROC Leiden met de stad Leiden. 'De eerste keer dat ik bij de gemeente kwam, bleek dat er nauwelijks besef was van de omvang van het ROC-onderwijs. Het ROC-onderwijs heeft een beduidend groter aantal studenten dan het hbo-onderwijs in Leiden.' Afgezien van de aantallen studenten was het op andere aspecten belangrijk dat het ROC een partner van en in de stad zou moeten worden. Van Gaal: 'De stad is onze werkplaats dus zij moet ROC Leiden kennen. Ik ben op zoek gegaan naar mogelijke samenwerkingsverbanden, met de gemeente, de universiteit, de hogeschool en bedrijven en instellingen. Als bijvoorbeeld Leiden Culinair plaatsvindt, is het toch logisch dat onze studenten Horeca daaraan meewerken?' Inmiddels heeft ROC Leiden een stagecontract met de gemeente, zijn er samenwerkingsverbanden met de Hogeschool Leiden en is een bouwacademie opgericht. Het bedrijfsleven in de regio wordt actief bij deze initiatieven betrokken. Van Gaal: 'Juist door deze samenwerking met instellingen en bedrijven - binnen en buiten de prachtige nieuwe gebouwen - kan ROC Leiden een ambitieuze onderwijsvisie realiseren en hoogwaardige vakmensen afleveren aan de arbeidsmarkt'.

MSG
STICHTING HET KONINKLIJK GENOOTSCHAP MATHESIS SCIENTIARUM GENITRIX
DE OUDSTE TECHNISCHE SCHOOL VAN NEDERLAND

1785 Een prijsvraag uit 1794 maakt duidelijk dat de motivatie van studenten ook toen wel eens te wensen overliet: 'Welke zijn de redenen dat zeer veele jongelingen, in de wiskunde opgeleid, genoegzaam geene vorderingen betoonen, of al vroeg dezelve verlaten?' Schoolverlaters zijn van alle tijd, ze speelden ook bij de oprichting van Stichting 'Het Koninklijk Genootschap Mathesis Scientiarum Genitrix' (MSG) in 1785 al een rol. In die tijd heetten de studenten 'aankwekelingen' en waren afkomstig van de universiteit en uit de burgerstand. In de avonduren volgden zij lessen aan het MSG bij een docent thuis. In 1787 kwamen aan de Lokhorststraat lokalen beschikbaar. Deze waren nodig om het groeiend aantal studenten wis-, natuur- en werktuigkunde kwijt te kunnen. Van 1867 tot 1966 gebruikte de school een gebouw aan de Pieterskerkgracht.

Bij het 150 jarig jubileum in 1935 werd aan het genootschap het predicaat Koninklijk verleend. Door de groei van het aantal leerlingen was het gebouw aan de Pieterskerkgracht in 1921 al te klein maar het duurde tot 1966 dat een groter gebouw in gebruik kon worden genomen. Toen verhuisden 1100 leerlingen naar een nieuw schoolgebouw aan de Dieperpoellaan.

Naast de gebruikelijke vakken rekenen, tekenen en wiskunde, kwam in 1825 op aandringen van stadsarchitect Van der Paauw (bouwde o.a. de Koornbeurs) het vak Bouwkunde erbij. In 1835 volgde Werktuigbouw-kunde; een goed gekozen moment gezien de industriële ontwikkelingen in Leiden. Het vak Elektrotechniek werd, mede op aandringen van de beroemde hoogleraar Kamerlingh Onnes, in 1894 ingevoerd.

Sinds 1951 verzorgde het MSG, als UTS, ook dagonderwijs. De UTS werd in 1968 MTS. In deze tijd kreeg de school ook toestemming een vierde studierichting te starten; Weg- en Waterbouwkunde (Civiele techniek). De school vierde in 1985 het 200 jarig bestaan. Daarmee was het MSG wat betreft het dagonderwijs koploper van de mbo-dagscholen die later in ROC Leiden zijn opgegaan. In 1990 ging het MSG door een fusie op in de Middelbare Technische Sectorschool (MTSL).

PE

LAMMENSCHANS

Wie rond loopt in de omgeving van station Lammenschans, ziet niet meteen dat dit een historisch belangrijke plek is. Dit gebied was – toen het nog buiten de stadsmuren lag – het toneel van een historisch gebeurtenis: het ontzet van de stad Leiden van de Spanjaarden in 1574.

Leiden was in die tijd een stuk kleiner dan nu. Wat nu de singels zijn, waren toen de grenzen van de stad. Om de stad waren muren aangelegd die voorzien waren van poorten. In het zuiden was dit de Koepoort. Vanuit deze Koepoort lag een weg richting Zoeterwoude. Deze weg liep door het gebied wat tegenwoordig aangeduid wordt als Lammenschans. Het was een open polder met o.a. 'raamvelden' waar textiel werd gedroogd en gebleekt.

Langs de weg naar Zoeterwoude liep de Vliet. Bij het Landgoed Cronesteyn sloot de Vliet aan op de Roomburgerwetering, het huidige Rijn-Schiekanaal. Die plek, op een steenworp afstand van het landgoed Cronesteyn, stond bekend als 'Lammen'. De naam Lammenschans is hier van afgeleid; de 'schans' bij Lammen. De Spanjaarden hadden hier tijdens de belegering van Leiden hun kampement (een schans) van waaruit zij alle verkeer controleerden dat via de Vliet of de weg naar Zoeterwoude de stad in of uit wilde. De Lammenschans had een zeshoekige vorm en had de afmeting van '12 roeden'. Dat komt neer op een oppervlakte van bijna 180 m2. Aan de oostzijde stonden twee ronde bastions en de ingang was aan de zuidwestkant.

Lammenschans behoorde tot 1896 bij de gemeente Zoeterwoude. In het begin van de twintigste eeuw werd het gebied vanwege de groei van de stad Leiden bebouwd. De Professoren- & Burgemeesterwijk en de Fruitbuurt werden in de jaren dertig aangelegd als onderdeel van een uitbreidingsplan. In de vijftiger en zestiger jaren van de vorige eeuw volgden de bedrijven langs de Lammenschansweg en begin jaren zeventig het scholenpark. De kantoren op het Kanaalpark stammen uit de jaren tachtig.

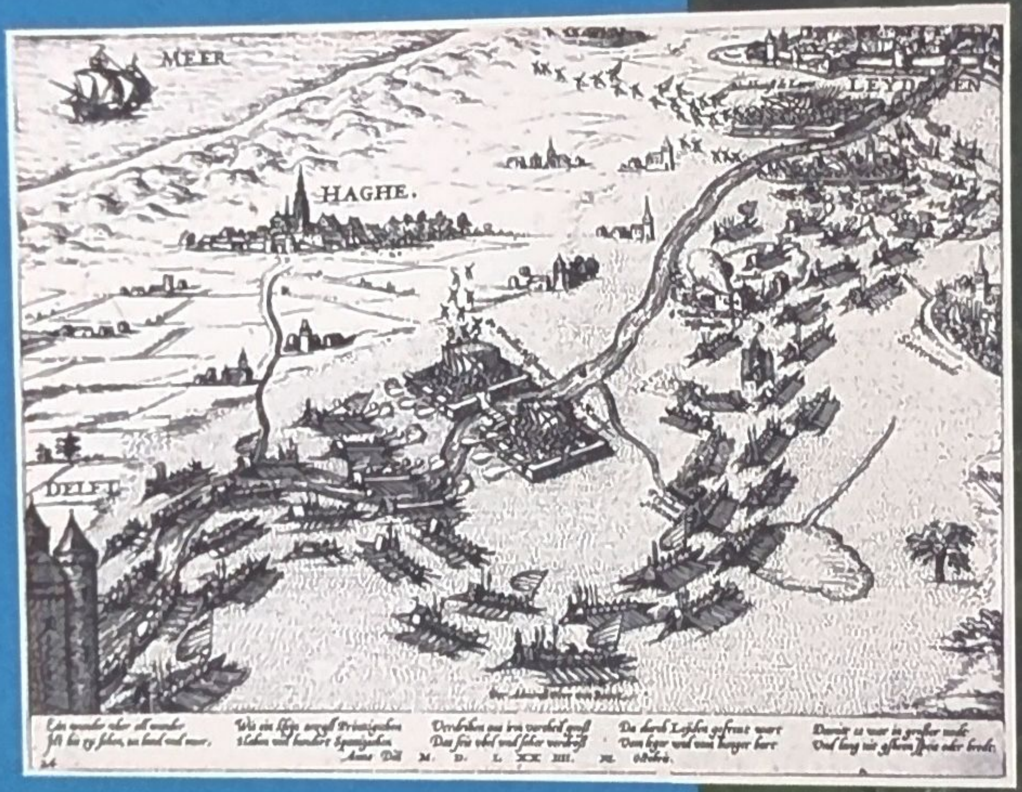

LOCATIEKEUZE

DE BESTE PLEK VOOR EEN COMPLETE BEROEPSOPLEIDING

De keuze voor een middelbare beroepsopleiding is lastig, zeker als je een jaar of zestien bent en het aanbod aan opleidingen en instellingen overweldigend groot is. Als er dan een ROC is waar je niet alleen heel veel keuze in opleidingen hebt, maar dat ook nog in een mooi gebouw op een goed toegankelijke locatie is gevestigd, maakt dat de keuze wel een stuk makkelijker. Dat je praktijkervaring kunt opdoen in hetzelfde gebouw of in de buurt ervan, maakt het plaatje bijna te mooi om waar te zijn. Toch is ROC Leiden met ingang van het schooljaar van 2013/2014 in staat dit aan alle studenten te bieden.

Voor een deel van de studenten is dit toekomstplaatje al dagelijkse realiteit. De opleidingen Techniek, Economie & Handel en Orde & Veiligheid zijn sinds augustus 2011 gevestigd in de nieuwbouw van ROC Leiden locatie Lammenschans. Geconcentreerd in één gebouw is er niet alleen ruimte gecreëerd voor het onderwijs, maar ook voor de leerwerkbedrijven, kantoren en de vmbo-opleidingen van het Da Vinci College. Het gebouw heeft een flexibele opzet, waardoor bij groei (of krimp) van het aantal studenten per opleiding uitbreiding (of inkrimping) in het gebouw mogelijk is. Zo is in maart de ICT Academie alsnog naar de locatie Lammenschans verhuisd.

De bestaande onderwijslocaties (in achttien gebouwen verspreid over Leiden en Leiderdorp) en de samenwerkingsverbanden die ROC Leiden heeft met ondernemingen en instanties in de regio waren uitgangspunten voor het locatieonderzoek voor de nieuwbouw. Ook het gegeven dat instellingen in het middelbaar beroepsonderwijs te maken hebben met onderlinge concurrentie, speelde een belangrijke rol. Varianten met drie of vier mogelijke gebouwen (in plaats van de toenmalige 18) en de afweging renovatie of nieuwbouw zijn de revue gepasseerd, totdat definitief is gekozen voor twee nieuwe locaties op vervoersknooppunten: bij Leiden CS en station Lammenschans.

Na een analyse van het bestaande studentenbestand plus de connecties met leerwerkbedrijven is tot een verdeling van de opleidingen over de twee nieuwbouwlocaties gekomen. Dat bijvoorbeeld de technische opleidingen op de locatie Lammenschans zijn terechtgekomen, heeft te maken dat bedrijven in de technische sector vaak in de periferie van een stad te vinden zijn.

De nieuwbouw van ROC bij locatie CS is nog in volle gang, maar in de nabije toekomst zullen hier de opleidingen Sport & Bewegen, Brood & Banket, Onderwijs, Welzijn & Zorg, Toerisme en de Middelbare Hotelschool Leiden gevestigd zijn, in een gebouw mét een hotel, restaurant en conferentiecentrum. De hier te huisvesten opleidingen passen meer in de nabijheid van een groot station of ziekenhuis zoals het Diaconessenhuis en het LUMC die op een steenworp afstand liggen. De plek van het Voortgezet Algemeen Vormend Onderwijs (VAVO) wordt nog bepaald.

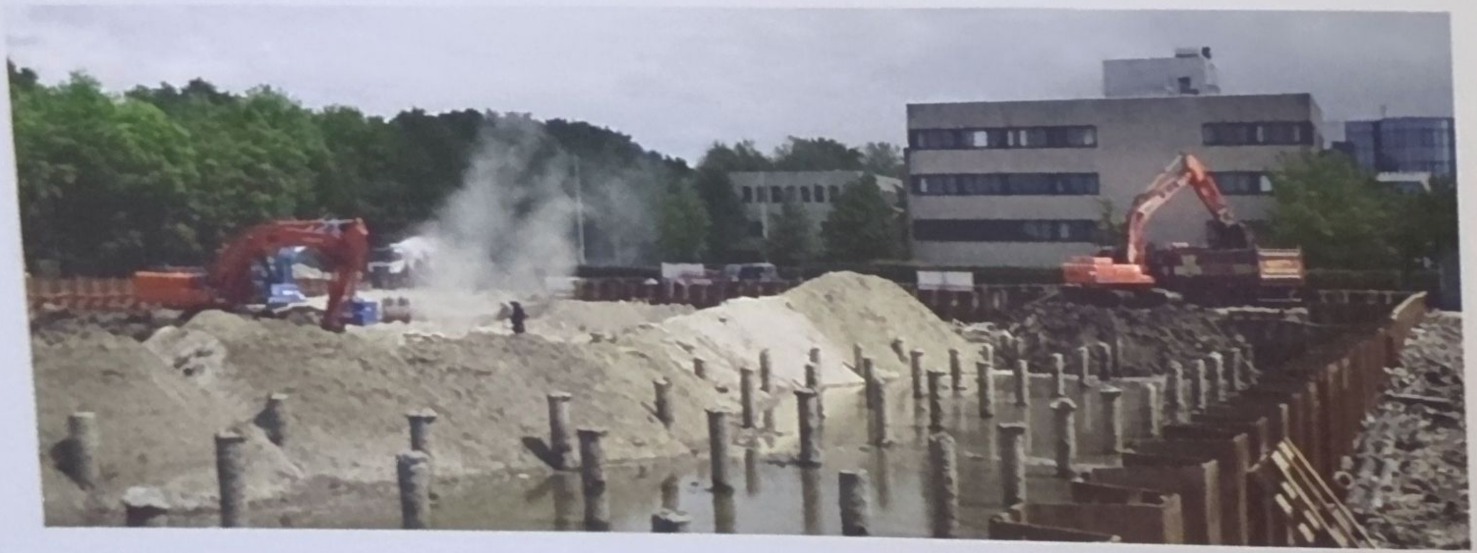

XLVII – Romeins Castellum Matilo verrijst

1266 – Leiden krijgt Stadsrechten van Floris V

1573/ 74 – Eerste en tweede beleg van Leiden door de Spanjaarden

3 october Leidens Ontzet: Cornelis Joppenszoon vindt in het door de Spanjaarden verlaten legerkamp Schans Lammen een ketel met hutspot

1785 – Mathesis Scientiarum Genetrix (MSG) <p.24>

1876 – Boerhaave College <p.49>

1896 – Stadsuitbreiding, Leiden annexeert o.a. gebied Lammenschans <p.26>

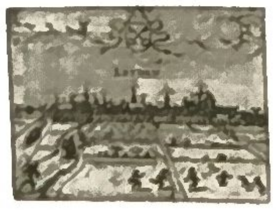

1900 – Aanleg spoorlijn

1924 – Tram naar Voorschoten over de Lammenschansweg

1961 – Opening Station Leiden Lammenschans

1964 – Middelbare Laboratoriumschool <p.49/50>

1968 – Rijnlands Instituut voor Ondernemersonderwijs <p.50/54>

1969 – Streekschool Leiden, Beroepbegeleidend Onderwijs <p.54/55>

Stichting Leidse School voor m.e.a.o. <p.55/56>

HISTORIE

ROC Leiden is een onderwijsinstelling voor middelbaar beroepsonderwijs en volwasseneneducatie. De school bestaat, bij het verschijnen van dit boek, 15 jaar. ROC Leiden is ontstaan uit fusies van scholen in de regio. Deze fusies zijn o.a. het gevolg van onderwijswetgeving. In bijgaand overzicht worden de historie geschetst van ruim 225 jaar beroepsonderwijs in Leiden en de relevante wetgeving die tot fusies hebben geleid. Tevens staan in de tijdbalk enige markante jaartallen die voor het gebied Lammenschans bepalend zijn geweest. In de tijdbalk wordt verwezen naar de pagina met meer informatie over het onderwerp.

1972
Christelijke MTS
<p.56/57>

1973
Noorderwiek
<p.57>

1976

Scholenpark Lammenschanspark gereed

1980
KMBO Brittenburg
<p.60/61>

1984
Rhijnwijck
<p.61>

1987
Studiehuis Leiden en Regio
<p.62>

KMBO Groene Hart
<p.63>

1990
Middelbare Technische Sectorschool Leiden
<p.94/95>

Poelweyde
<p.95>

Holtlant College
<p.120>

1991
Invoering SVM Wetgeving
<p.138/139>

1996
ROC Leiden
<p.143>

Invoering Wet Educatie Beroepsonderwijs (WEB)
<p.139/142/143>

2003
Centrum VakOpleiding Leiden (CVO Leiden)
<p.154>

2007

Feestelijke eerste paal en start bouw nieuwbouw Leiden Lammenschans

2011
Oplevering en in gebruikname nieuwbouw ROC Lammenschans

20

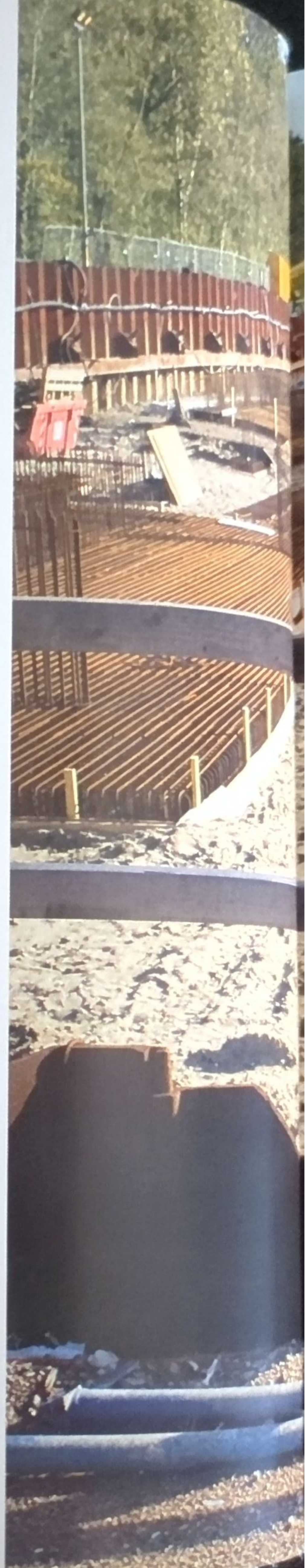

2

LEREN IN DE PRAKTIJK

BRUISEND MIDDELPUNT

LEREN IN DE PRAKTIJK

ROC Leiden profileert zich nadrukkelijk als *Community College*. Anders gezegd: er is voor gekozen de nieuwbouw geen educatief eiland te laten zijn, maar een bruisend middelpunt van binnen- en buitenschoolse activiteiten. Om dat te bereiken is bij de start van het nieuwbouwproces een aantal uitgangspunten geformuleerd van waaruit het Community College vorm heeft gekregen.

HARRY GERRITSMA

Een belangrijk uitgangspunt was de locatie: ROC Leiden wilde voor beide nieuwe gebouwen een plek in de stad die voor iedereen uitstekend bereikbaar is, zo dicht mogelijk bij de grote vervoersknooppunten. Een prominente plek vraagt ook om een prominente uitstraling. Bij het kiezen van de architecten, en later bij het kiezen van de gebouwontwerpen, is men op zoek gegaan naar een architectonische stijl die het gevoel van *trots* bij de gebruikers – studenten, medewerkers, bedrijven en 'passanten'– zou versterken. ROC Leiden wilde bijzondere gebouwen neerzetten, die als potentiële *landmarks* de stad Leiden zouden opwaarderen. Tegelijk werd vastgesteld dat de nieuwe gebouwen moesten voldoen aan drie belangrijke voorwaarden; ze moesten veilig en herkenbaar zijn en kleinschaligheid waarborgen.

Wanneer je je wilt profileren als Community College, moet je ook zorgen dat je gebouwen een open en multifunctioneel karakter hebben. Een belangrijke eis was dat de gebouwen uitnodigend zouden zijn naar de directe omgeving. Mede daarom is ruimte geboden aan bedrijven zich als huisgenoot binnen het gebouw te vestigen. Bedrijven zorgen voor levendigheid. Ze

DE NIEUWBOUW EN DE MISSIE

De invulling van de nieuwbouw sluit ook naadloos aan bij de missie die ROC Leiden heeft geformuleerd: *ROC Leiden wil kwalitatief het beste beroepsonderwijs bieden, onderwijs dat aansluit op de behoeften van onze heterogene groep studenten, het bedrijfsleven en de (Leidse) gemeenschap.*

Deze missie vormt de kern van alle activiteiten. Anders gezegd: bij alles wat ROC Leiden doet, wordt eerst de vraag gesteld: levert deze actie een positieve bijdrage aan de ontwikkeling van onze studenten en medewerkers, aan de bedrijven en organisaties waarmee we samenwerken en aan de lokale gemeenschap?

kunnen enerzijds een rol vervullen als leerwerkplaats voor de studenten, hetgeen aansluit bij de onderwijsvisie van ROC Leiden, en anderzijds hun diensten aanbieden aan buurtbewoners. Denk aan een supermarkt, een restaurant en een sportcentrum.

Wanneer je nieuw kunt gaan bouwen brengt dat de luxe met zich mee dat je je nieuwe inrichting volledig kunt toespitsen op het onderwijs van vandaag. Zo kon ROC Leiden als uitgangspunt vastleggen dat de gebouwen ruimte moeten bieden voor het verzorgen van modern, aansprekend (beroeps)onderwijs.

UITGANGSPUNTEN GEBOUW

Hoe de hierboven geformuleerde uitgangspunten zijn vertaald voor de nieuwbouw locatie Lammenschans is inmiddels zichtbaar geworden. Er staat een bijzonder fraai, inspirerend en 'vibrerend' gebouw, waarin verschillende disciplines samenkomen. Een echt Community College dus, dat mede door z'n centrale ligging, direct bij het station, letterlijk midden in de samenleving staat.

Door verschillende functies – leren, werken, winkelen en recreëren – binnen het gebouw te combineren, is een gemeenschap op zich ontstaan. Binnen het gebouw wordt het stadsleven van de omgeving als het ware doorgetrokken. ROC Leiden liet zich daarbij inspireren door kenmerkende elementen uit Leiden en regio, zoals de grachten, de hofjes, de bollenvelden, de Kaag en de kust.

Net als in een echte stad, vinden we in het gebouw naast het centrale plein – de Marktplaats – verschillende meer intieme verblijfsruimtes met een specifieke sfeer – de Thuishavens – die aansluiten bij de behoeften van de studenten. Door deze afwisseling van publieke zones en kleinschaligere ruimtes voelt de gebruiker van het gebouw zich snel op zijn gemak.

HET LEIDS ONDERWIJSMODEL

De huidige arbeidsmarkt vraagt om werknemers die behalve over vakkennis en vakvaardigheden, ook beschikken over meer algemene competenties als samenwerken, presenteren en zelfstandig handelen. Daarom heeft ROC Leiden – gestuurd vanuit OCW – een aantal jaren terug het *competentiegericht onderwijs* geïntroduceerd. In dit onderwijs vindt een groot deel van de opleidingen plaats *in de praktijk*: bij bedrijven, instellingen, zowel 'in huis', via leerwerkplaatsen en het Integraal PraktijkCentrum in de school, als op locatie, bij de bedrijven en instellingen zelf.

Deze ontwikkeling in het onderwijs heeft directe gevolgen voor alle betrokkenen:

- de student krijgt meer invloed op zijn eigen studieproces;
- de docent wordt meer coach en stimulator van leerprocessen;
- het bedrijfsleven speelt een grotere rol bij de ontwikkeling van competenties en vaardigheden.

Het competentiegerichte onderwijs vraagt ook nadrukkelijk om een andere inrichting van de gebouwen. Het kwam dan ook prachtig uit dat ROC Leiden de kans kreeg twee compleet nieuwe gebouwen vanaf de basis te gaan inrichten, helemaal gericht op het onderwijs van nu. Voor ROC Leiden kreeg die nieuwe invulling vorm in 'Het Leids Onderwijs Model'.

MIDDEN IN DE SAMENLEVING

Ook het onderwijs volgens Het Leids Onderwijsmodel staat middenin de samenleving. Het sluit aan op de wensen en behoeftes van studenten én van de arbeidsmarkt. Studenten leren bij ROC Leiden precies dat wat zij nodig hebben in de maatschappij en in hun toekomstige beroep.

Bedrijven en instellingen krijgen van ROC Leiden nieuwe medewerkers die beschikken over de juiste beroepsvaardigheden, maar die bijvoorbeeld ook weten hoe je je verantwoordelijk opstelt als medewerker en collega binnen het bedrijf en als burger in onze maatschappij.

TOEGEVOEGDE WAARDE

In dit Community College helpen ROC Leiden (jonge) mensen bij het ontdekken en ontwikkelen van hun talenten. Talenten die zij inzetten bij bedrijven en organisaties in de regio of waarmee zij hun eigen onderneming kunnen starten.

Studenten van ROC Leiden vormen de toekomstige ruggengraat van de regionale economie. Zij hebben een toegevoegde waarde voor de stad en andersom biedt de stad (en de directe omgeving) hen een podium om hun talenten te etaleren.

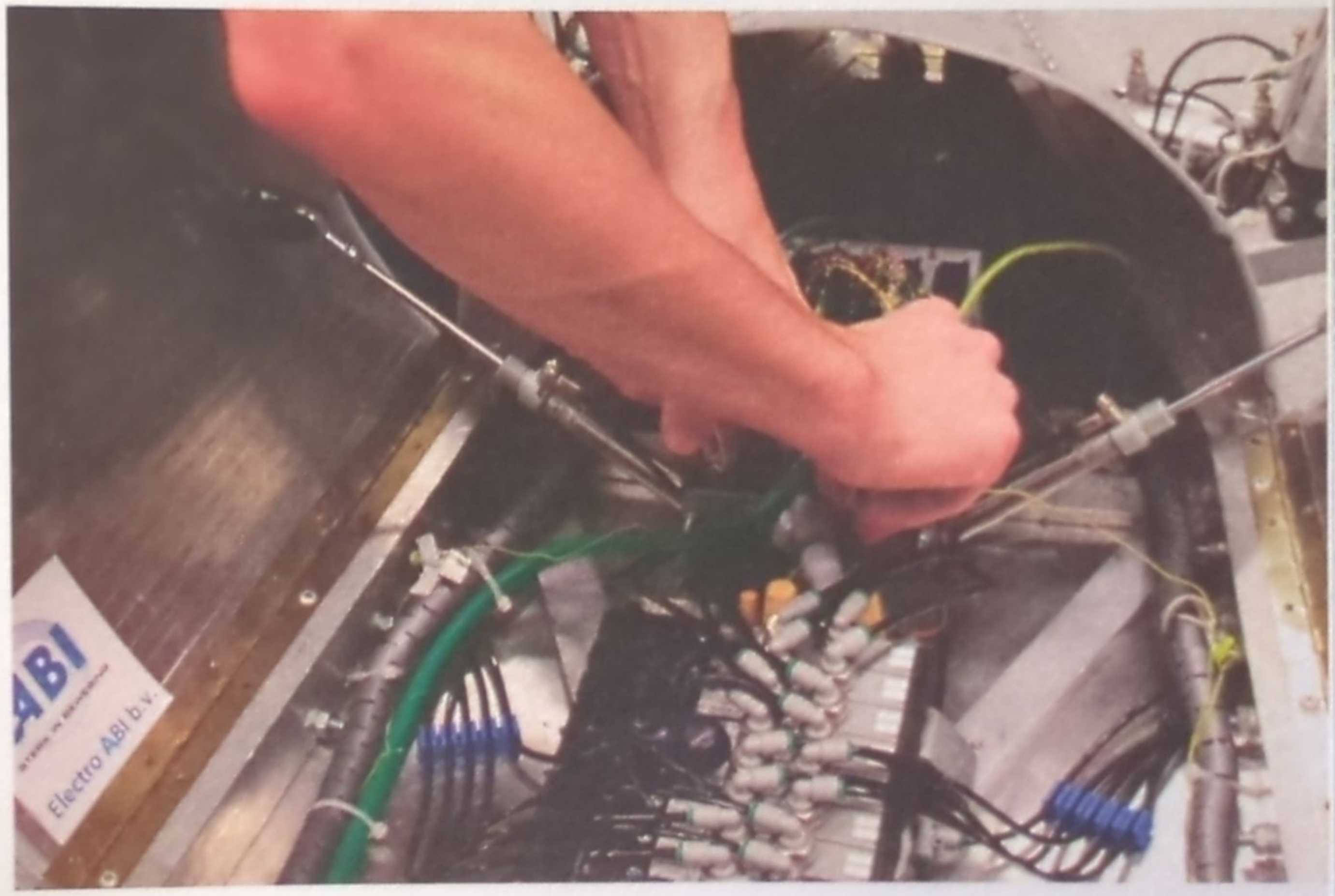

Hamburg 250
M300

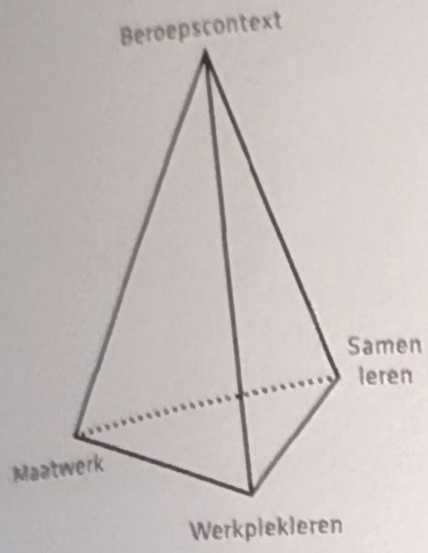

Het Leids Onderwijsmodel ondersteunt de onderwijsvisie en geeft daarvoor de randvoorwaarden. Het model kent vier belangrijke pijlers:

Maatwerk / Samen Leren / Werkplekleren / Beroepscontext

Concreet betekent dat:

- Het onderwijs is afgestemd op individuele talenten en mogelijkheden: ROC Leiden levert maatwerk.

- Studenten bij ROC Leiden samen leren met andere studenten, onder begeleiding van docenten, in projecten en tijdens lessen.

- Het onderwijs van ROC Leiden voor een belangrijk deel plaats vindt binnen bedrijven en instellingen of, als dat niet kan, in nagebootste praktijksituaties. Daarvoor gebruiken we de term *werkplekleren*.

- Alles wat de student bij ons leert direct betrekking heeft op het toekomstige beroep.

Dankzij Het Leids Onderwijs Model kunnen studenten bij ROC Leiden rekenen op goed, aantrekkelijk en praktijkgericht onderwijs dat gegeven wordt door docenten die, als vakmensen, weten wat belangrijk is voor het toekomstige beroep. De docenten hebben veel contact met bedrijven en instellingen, zij weten wat er speelt en wat werkgevers belangrijk vinden.

In de nieuwbouw van ROC Leiden krijgt Het Leids Onderwijs Model écht vorm. Hier worden bedrijven letterlijk uitgenodigd 'in huis' te komen. Bij het ontwerp van de gebouwen zijn bedrijfsruimtes volledig geïntegreerd. Studenten van ROC Leiden kunnen in hun eigen gebouw werkervaring opdoen. Bijvoorbeeld in de supermarkt. Of in de Nieuwe Garage, dit wordt een prachtig en levensecht simulatiebedrijf waarin een aantal bedrijven uit de mobiliteitsbranche gaat participeren.

Daarnaast bevindt een groot aantal bedrijven en instellingen waarmee ROC Leiden een nauwe band heeft opgebouwd zich *buiten het gebouw*. Samen met deze bedrijven en instellingen wordt het onderwijs inhoudelijk ingevuld. De studenten komen er over de vloer om praktijkervaring op te doen. En om bij te blijven in het vak, volgen ook docenten van ROC Leiden (docenten)stages. Andersom komen medewerkers van de bedrijven bij ROC Leiden in huis om gastlessen te geven.

HET BEDRIJF IN HUIS

INSTALLATIE WERK ZUID-HOLLAND
'Trots op wat is gerealiseerd'

Een van de huisgenoten van ROC Leiden is InstallatieWerk Zuid-Holland (IWZH), een (landelijk) samenwerkingsverband van elektrotechnische en werktuigbouwkundige (installatietechnische) bedrijven.

Het samenwerkingsverband vormt feitelijk de schakel tussen bedrijven, scholen en studenten. IWZH en ROC Leiden verzorgen al jaren samen de elektro- en installatietechnische BBL-opleidingen* en hebben in het nieuwe gebouw ook gezamenlijk het Integraal Praktijk Centrum (IPC) ingericht: een prachtige moderne werkplaats, met machines, apparatuur en montageboxen waarin een kantoor, een winkel en een woonruimte kunnen worden nagebouwd.

Will van der Zwet is directeur van de regio noord van IWZH: 'Collega's van ROC Leiden en IWZH zijn zo'n drie jaar intensief bezig geweest met de voorbereiding en inrichting van het IPC. We zijn dan ook bijzonder trots op wat er is gerealiseerd. Dankzij deze samenwerking kunnen wij de studenten modern en inspirerend praktijkonderwijs aanbieden waarvan ze veel leren én waaraan ze veel plezier beleven.'

Alle studenten volgen in het IPC eerst een basiscursus van twaalf weken om de basisvaardigheden goed onder de knie te krijgen. Ze krijgen praktische vaardigheidstraining van technische trainers van IWZH en van docenten van ROC Leiden. Daarna gaan de studenten vanuit een arbeidsovereenkomst met IWZH aan de slag bij een van de 320 bedrijven die bij het samenwerkingsverband zijn aangesloten. Van der Zwet: 'Wij hebben alle soorten bedrijven in ons bestand en zorgen voor de juiste match tussen student/medewerker en leerbedrijf.'

Eén dag per twee weken komen de studenten terug naar het IPC om zich verder te ontwikkelen. Daar werken ze aan realistische opdrachten, bijvoorbeeld het aanleggen van beveiligings- en brandmeldinstallaties en loodgieters- en cv-werk. Met elkaar werken de studenten aan een afgeronde opdracht, van begin tot eind, inclusief de 'oplevering', net als bij een echte klant. Ze maken offertes, calculeren, verzorgen de planning, bestellen materialen en alles wat daar verder bij hoort.

Het IPC is volgens Will van der Zwet een echte aanvulling op het BBL-traject: 'Vroeger moesten BBL'ers alle praktijk in hun leerbedrijf leren. Maar niet alle werkzaamheden komen in ieder bedrijf voor. Daar waar ze nu binnen het leerbedrijf niet aan toe komen, leren ze alsnog in onze praktijkwerkplaats.'

DE NIEUWE GARAGE
'Een regionale vakschool'

Een van de leerwerkbedrijven in het nieuwe gebouw is de Nieuwe Garage. Hier gaat ROC Leiden samenwerken met partners uit de automotive branche.

Een van hen, Electude, is aanbieder van trainingen en technieken voor de branche. Jan Berkhout, directeur Techniek van ROC Leiden, vertelt met trots over dit bijzondere staaltje van samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven: 'De Nieuwe Garage wordt het fraaie resultaat van onze wens een regionale vakschool voor de autotechniek op te zetten in samenwerking met het bedrijfsleven. Een leerwerkbedrijf waar de opleiding sterk integreert met de activiteiten en de cultuur in het bedrijfsleven. Een plek ook waar onze studenten, samen met de leerlingen van het vmbo van Da Vinci College, écht in aanraking komen met de technieken van vandaag en morgen. Denk bijvoorbeeld aan hybride auto's, elektrische auto's, auto's op LNG, op waterstof en op termijn op brandstofcellen.'

NIEUWSTE ONTWIKKELINGEN

De ontwikkelingen in de autobranche gaan razendsnel. Berkhout: 'Zelfs voor de garagebedrijven is het soms nauwelijks bij te houden. Er wordt van technici steeds meer gevraagd. ROC Leiden wil met de opleiding Motorvoertuigentechniek graag aansluiten bij de nieuwste ontwikkelingen. Daarom zijn we drie jaar geleden al gaan nadenken over een heel nieuw onderwijsconcept voor de motorvoertuigentechniek. We wilden een praktijkruimte ontwikkelen waar studenten daadwerkelijk ervaring kunnen opdoen met de nieuwste technieken. Dat concept wordt gerealiseerd met de Nieuwe Garage. Het wordt een prachtig vormgegeven praktijkruimte, waarmee we ook in de toekomst optimaal kunnen voldoen aan de vraag vanuit het bedrijfsleven naar goedgeschoold personeel.'

* BBL = de Beroepsbegeleidende Leerweg in het mbo. Studenten werken het grootste deel van hun opleiding bij een werkgever en komen een beperkt aantal uren terug naar school. Vroeger vooral voor theorielessen, tegenwoordig zijn ook deze 'terugkomdagen' veel meer praktijkgericht, zoals in het IPC.

'VEEL LEUKER NAAR SCHOOL GAAN'
Student Autotechnicus **Roger** werkt vier dagen en komt één dag per week naar school:
'Erg modern allemaal hier, alles is nieuw, bijvoorbeeld ook de laptops. Het is veel gemakkelijk, je logt in en je kunt je gang gaan. Je hebt daardoor ook minder boeken nodig. De eerste dagen was het een beetje een chaos natuurlijk. Maar ik vind het nu al veel leuker om naar school te gaan.'

VOLWAARDIGE GARAGE

De studenten kunnen in de Nieuwe Garage aan de slag met echte en met gesimuleerde opdrachten. Deze worden door ROC Leiden en de partners uit het bedrijfsleven samen ontwikkeld. De studenten werken in de Nieuwe Garage onder begeleiding van een werkplaatschef uit de praktijk. Zo raken zij vertrouwd met de werkprocessen in het bedrijf, maar ook met aspecten als werkhouding en discipline. Berkhout: 'De Nieuwe Garage gaat als een volwaardige garage functioneren, met alle activiteiten die je in een echte garage ook ziet: receptie, inkoop, sales en techniek. Er staan echte voertuigen en de bedoeling is dat er vier keer per jaar thema-evenementen worden georganiseerd rondom nieuwe technieken. Bijvoorbeeld elektrisch rijden. Dan zetten de leveranciers een aantal elektrische auto's neer en geven de studenten informatie. Het is dus ook een echt experience center, waar studenten ervaring opdoen met de laatste ontwikkelingen in het vakgebied. Al met al is het een mooi plaatje, ook voor de andere mensen in het gebouw. Want door de glazen pui is alles wat in de Nieuwe Garage gebeurt voor iedereen zichtbaar.'

KLM
'Mooie combinatie van theorie en praktijk'

Samen met KLM ontwikkelde ROC Leiden een nieuwe opleiding voor technici in de vliegtuigbouw. Daarbij is in de nieuwbouw een speciale leerwerkruimte ingericht voor het werken met hoogwaardige kunststoffen.

Gerrit Kunst is als projectmanager van Engineering & Maintenance, het onderhoudsbedrijf van KLM, nauw betrokken bij de samenwerking met ROC Leiden: 'Wegens de te verwachten pensioengolf krijgt KLM binnen een aantal jaren te maken met een flinke vervangingsvraag onder technisch personeel. Daar bereiden we ons nu al op voor. Maar het vinden van geschikte vakmensen is ook in onze branche niet gemakkelijk, het aanbod is beperkt. Daar komt bij dat vliegtuigen steeds geavanceerder worden. Met alleen het ouderwetse plaatwerk red je het niet meer. Er wordt steeds meer gewerkt met hoogwaardig samengestelde kunststoffen (composiet). Om aan de veranderde vraag te voldoen zou er eigenlijk een nieuwe opleiding moeten komen, zo was onze gedachte een aantal jaren terug. Een opleiding die inspeelt op de nieuwste technieken en die in betrekkelijk korte tijd een flink aantal nieuwe medewerkers voor KLM kan opleiden, of bestaande medewerkers kan bijscholen. We hebben overwogen zelf een opleiding te starten, maar dat bleek te kostbaar. Samenwerken met een bestaande onderwijsinstelling was een logische vervolgstap.

'In 2008 hebben we een aantal ROC's gevraagd met ons mee te denken en een voorstel te schrijven. ROC Leiden kwam als beste uit de bus; men wilde écht tegemoetkomen aan onze wensen. Samen hebben we vervolgens een nieuwe opleiding vormgegeven. Een opleiding waarin praktijk en theorie daadwerkelijk samensmelten. De eerste lichting studenten startte in september 2009. Vakspecialisten van KLM geven les bij ROC Leiden. Op de vide van het nieuwe gebouw hebben we inmiddels ook een leerwerkruimte ingericht: een speciale, afgeschermde ruimte die voldoet aan alle eisen voor het werken met composieten en andere vliegtuigmaterialen.

'De driejarige opleiding staat er nu bijna helemaal. In goede samenwerking met ROC Leiden hebben we een mooie combinatie van theorie en praktijk neergezet, waar we de aankomende vaklieden klaar kunnen maken voor de toekomst. Waar we nu naar op zoek moeten, zijn partners in andere sectoren van de industrie die binnen deze opleiding met ons willen samenwerken. Het vliegtuigonderhoud alleen is te kleinschalig. Maar ook in bijvoorbeeld de scheepsbouw, de auto-industrie en de werktuigbouw wordt steeds meer gewerkt met composieten. Dus we gaan ervan uit dat we bedrijven vanuit de andere industrieën enthousiast kunnen maken mét ons in deze mooie nieuwe opleiding te participeren. Ook voor de studenten is dat extra interessant. Het biedt ze de mogelijkheid hun blik te verruimen en een kijkje te nemen in de keuken van andere vakgebieden.'

'JE KUNT HIER GECONCENTREERD WERKEN'
Thomas is eerstejaars van de opleiding Plaat- en Kunststofbewerker Vliegtuigbouw:
'Ik ben 23 en heb hiervoor gewerkt als kok. Dit is echt heel wat anders. Deze opleiding en deze nieuwe werkruimte zijn ontwikkeld samen met KLM. Daar ga je ook in dienst. Het is mooi en modern allemaal hier in het nieuwe gebouw. Wel even wennen, maar je kunt hier rustig en geconcentreerd werken.'

RABOBANK, Move Your Skills
'Een prachtig project'

Een van de nieuwe huisgenoten van ROC Leiden is de Rabobank. Sinds maart 2010 hebben bank en school een unieke samenwerking in het project Move Your Skills. Deze samenwerking startte naast het Rabobankkantoor aan de Stationsweg in Leiden. Inmiddels is Move Your Skills gevestigd in een fraaie ruimte op de benedenverdieping van de locatie Lammenschans.

Marketingmanager Menno van Noort van Rabobank Nederland begeleidde de pilot. Hij vertelt hieronder over het doel en over de inhoud van het project. 'Met *Move Your Skills* creëert de Rabobank samen met ROC Leiden een veelzijdige en inspirerende leerwerkomgeving. We willen studenten de kans bieden om tijdens hun schoolloopbaan permanent praktijkervaring op te doen. Dat doen we natuurlijk al via stageplaatsen op onze bankkantoren. Maar met *Move Your Skills* treden we letterlijk *in* de school en breiden we de leerwerkomgeving ook uit naar ervaringsgebieden buiten de financiële dienstverlening. Wat we daaraan als Rabobank willen toevoegen, is het leveren van een bijdrage aan financiële zelfstandigheid. Daar komt de coöperatieve gedachte van de Rabobank om de hoek. Vroeger hielpen we agrariërs financieel op weg, nu helpen we studenten bij het realiseren van hun ambities.

Voor Rabobank Nederland was ROC Leiden, samen met het ROC van Twente, pilotschool voor het nieuwe concept *Move Your Skills*. Bij succes wordt het straks aangeboden vanuit alle Rabobanken in Nederland. Inmiddels is het concept al van verschillende kanten betiteld als een prachtig voorbeeld van een duurzaam jongerenproject, dat zorgt voor verbinding met de belangrijke doelgroep van mbo'ers.

'Move Your Skills is gebaseerd op zes *experiences: Media, Careershop, Hot Shop, Finance, My Town* en *Lounge*. We hebben in het nieuwe gebouw een prachtige leerwerkruime ingericht waar studenten in deze zes werkgebieden ervaring kunnen opdoen. Dat doen ze onder begeleiding van experts afkomstig van de Rabobank zelf of uit ons netwerk. Bij *Media* bijvoorbeeld gaan studenten actief aan de slag met verschillende media. Ze leren hoe je reclame maakt voor een product of dienst en hoe je radio of tv maakt. Dit vakgebied is geen expertise van de Rabobank, dus roepen we hulp in vanuit ons netwerk. Bijvoorbeeld van Unity FM. Ook het eigen leerbedrijf R@sto van ROC Leiden kan hier een bijdrage leveren.'

'In de *Careershop* gaan studenten op zoek naar een stageplek of een baan. HRM-managers van de Rabobank kunnen hier bijvoorbeeld advies geven bij het schrijven van een sollicitatiebrief. Ook kunnen ze zorgen voor stage- en werkplekken binnen het eigen kantorennetwerk. Voor de bemiddeling naar andere bedrijven en instellingen halen we weer externe experts in huis. In dit geval adviseurs van Randstad, die een aantal dagdelen per week in de Careershop aanwezig zijn.'

De *Hotshop* kun je zien als een soort "winkel" waar studenten in het kader van hun opleiding ervaring kunnen opdoen met productontwikkeling en marktonderzoek. Ze kunnen er zelf nieuwe producten of diensten bedenken, deze testen en onder de aandacht brengen van de consument. De Rabobank helpt bij het financiële deel. Daarnaast kunnen we binnen ons netwerk gerenommeerde A-merken als Apple benaderen, voor wie dit een aantrekkelijk podium voor nieuwe producten kan zijn.'

'Dan hebben we *My Town*, dat zich richt op maatschappelijke projecten. Van hieruit worden studenten van bijvoorbeeld de afdeling Welzijn uitgezonden naar projecten in de wijk. Ook het interne leerbedrijf voor administratie, Rocal, van ROC Leiden past binnen My Town. Rocal verzorgt gratis de financiële administratie voor verenigingen. De Rabobank vult aan met expertise.'

Het onderdeel *Finance* richt zich op alle aspecten rondom het bank- en verzekeringswezen. Het kan zich ook ontwikkelen tot een omgeving waar studenten onder begeleiding van Rabobank-medewerkers echte klanten kunnen ontvangen en adviseren. En dan is er tot slot nog de experience

Lounge, waar studenten ervaring kunnen opdoen met de organisatie van evenementen.

'Al met al is het een prachtig project waarin ROC Leiden en bedrijfsleven dicht bij elkaar komen. En waarvan alle partijen profiteren. Ónze doelstelling is om studenten te helpen bij het realiseren van hun ambities en ze daarbij financiële zelfstandigheid bij te brengen. En natuurlijk is er ook een onderliggend belang. Dit is een aantrekkelijke manier om studenten al vroeg te laten kennismaken met de Rabobank en ze voor de toekomst aan ons te binden. Met Move Your Skills kunnen we ons vanuit onze maatschappelijke rol profileren.'

Deze samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven is voor Nederland uniek. De Rabobank is heel blij dat ROC Leiden deze kans biedt. 'En we zijn er trots op dat we op deze bijzondere manier een bijdrage kunnen leveren aan het mbo-onderwijs in de Leidse regio in het algemeen en aan de inrichting van de prachtige nieuwbouw van ROC Leiden Lammenschans in het bijzonder.'

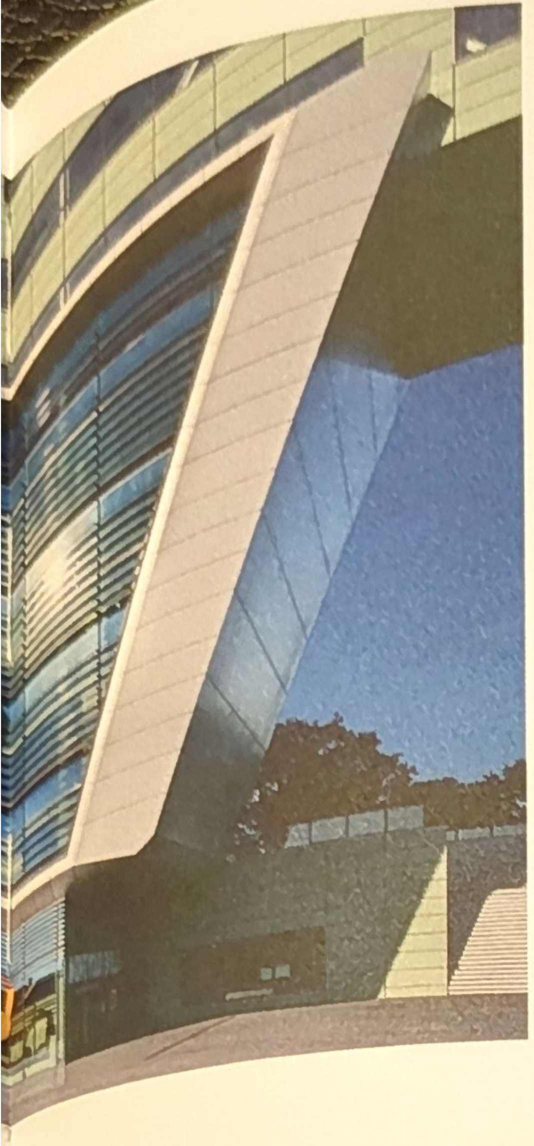

BOUWFORCE LEIDEN

'Zo goed mogelijk aansluiten bij de wensen van werkgevers'

Locatie BouwForce Leiden aan de Gitstraat is de praktijkwerkplaats voor de opleidingen bouwtechniek: timmeren, metselen en tegelzetten. Hier werkt ROC Leiden sinds 2008 samen met zo'n tachtig bouwbedrijven in de Leidse regio, verenigd in Bouwopleiding Rijnland.

Directeur van Bouwopleiding Rijnland is Swanette Jukema. Over het doel van deze samenwerking zegt zij: 'Bouwbedrijven krijgen de komende jaren te maken met een grote uitstroom van oudere werknemers. Er is daarom grote behoefte aan goed geschoolde en gemotiveerde nieuwe collega's. Op locatie BouwForce Leiden werken de bouwbedrijven samen met ROC Leiden – vanuit één gezamenlijke visie op opleiden en vakmanschap – aan de ontwikkeling van aantrekkelijke opleidingen, waarin theorie en praktijk écht aansluiten bij de bouwwereld.'

Locatie BouwForce biedt een volwaardige bedrijfsopleiding waar studenten daadwerkelijk in de praktijk, dus in de werkplaats, kunnen leren en werken. Jukema: 'Op dit moment hebben we zo'n 260 studenten die hier hun theorielessen plus aanvullende praktijkscholing volgen. Ze leren en werken in een zeer goed geoutilleerde werkplaats aan concrete praktijkopdrachten, onder begeleiding van instructeurs van Bouwopleiding Rijnland en van docenten van ROC Leiden. Een deel van de werkplaats is bijvoorbeeld ingericht om kozijnen te stellen, daken te maken, vloeren te leggen, te metselen en tegels te zetten. In een ander deel kunnen studenten ervaring opdoen met allerlei machines en trainen we de basistechnieken.'

Bouwopleiding Rijnland en ROC Leiden zijn inmiddels steeds dichter naar elkaar gegroeid. Jukema: 'Tegelijk is het niet de bedoeling dat we één organisatie worden. Wel zoeken we naar een logische verdeling van de taken tussen Bouwopleiding Rijnland, ROC Leiden en de deelnemende bedrijven. We zoeken naar de "snijvlakken" waar samenwerking echt iets toevoegt. Bijvoorbeeld in een gezamenlijke intake of bij een gezamenlijke begeleiding van de studenten. Daarbij draait het altijd in de eerste plaats om de student. Die moet bij ons kunnen rekenen op een opleiding waar hij of zij echt iets aan heeft, een opleiding die zo goed mogelijk aansluit bij de eisen en wensen van de werkgevers. Dat lukt gelukkig goed, want onze studenten zijn zeer tevreden. En de werkgevers ook.'

'WE HEBBEN DIT GEBOUW ZIEN ONTSTAAN'

Leonie en Deborah, vriendinnen en laatstejaars Bouwkunde:

'We hebben dit gebouw van dichtbij zien ontstaan. Eerst zag je vijf torens van beton en nu zit je er opeens in. Dat is wel bijzonder. Het is al ons derde gebouw, we hadden niet verwacht dat we hier nog een jaar mochten zitten. Je moet wel even je weg vinden. Veel open ruimtes en soms best lawaaiig. Daar moet je aan wennen. Wij kijken natuurlijk ook naar alles met een "bouwkunde-oog". Dat maakt het wel extra interessant.'

BOERHAAVE COLLEGE

1876 **De vereniging Kennis is Macht wordt in 1876 opgericht om handelsbedienden te scholen. In 1894 vindt een reorganisatie plaats, de vereniging telt dan slechts 36 leden, terwijl het onderwijs gevolgd wordt door 136 leerlingen.**

Het onderwijs richt zich dan op handelswetenschappen: Nederlands, moderne talen, boekhouden, handelsrekenen, handelsrecht, handelsaardrijkskunde en stenografie. De verenigingsnaam verandert in 1916 naar: Het Genootschap Kennis is Macht. Als de opleiding van een particuliere opleiding overgaat naar een rijksopleiding, krijgt het de naam: Middelbare Handelsavondschool voor 3- en 5-jarige cursus met Rijksdiploma.

De school wordt later overgedragen aan de Avondscholengemeenschap voor Voortgezet Onderwijs voor Leiden. Het vormt dan in 1972 samen met de Rooms Katholieke handelsschool Sint Pieter het Boerhaave College. Sint Pieter werd in 1950 opgericht en ging in 1955 samen met de Stichting Rooms Katholieke Scholen te Leiden.

De naam Boerhaave verdwijnt bij de fusie in 1996 maar is in 2011 weer terug. Het Voortgezet Algemeen Volwassenen Onderwijs (VAVO) gaat verder onder de naam Boerhaave College als onderdeel van ROC Leiden. Het is een school met 600 vwo-, havo- en vmbo-TL-leerlingen. Het betreft leerlingen die het reguliere dagonderwijs voortijdig hebben verlaten of gezakt zijn.

LABORATORIUMSCHOOL

1964 **De Laboratoriumschool kent een rijke geschiedenis. Het begint met de 'Stichting ter bevordering van de Leidse school voor chemische en medische analisten' die in 1964 het licht ziet. Dit betekende de oprichting van het 'Leids Opleidings- instituut Voor Analisten (LOIVA).**

De opleiding verandert vier jaar later al van naam: Laboratoriumschool Rijnland. In 1977 vestigen het Hoger Laboratorium Onderwijs (HLO) en het Middelbaar Laboratorium Onderwijstak

(MLO) zich samen in een gebouw aan de Leidsedreef. Door de wet: 'Interim Wet Hoger Beroeps-onderwijs' werd een scheiding in 1986 geforceerd. Met blauwe labels werd apparatuur gemerkt als bezit van het MLO, de rode kleur was voor het HLO. Docenten moesten bij één van de twee onderwijstypes worden aangesteld. Wel bleven ze in het zelfde gebouw.

De MLO-opleiding maakt in 1990 onderdeel uit van de Middelbare Technische School Leiden. Deze school gaat in 1996 door een fusie op in ROC Leiden. Binnen ROC Leiden vormt de MLO-opleiding een onderwijskundige eenheid (unit Laboratoriumtechniek). Het HLO verhuist in 1999 en laat de unit Laboratorium-techniek (de MLO-opleiding) in het gebouw aan de Leidsedreef achter. In 2004 worden het HLO en MLO herenigd. Na vijf jaar komen de opleidingen weer samen en wel in het gebouw van de Hogeschool Leiden aan de Zernikedreef. Beide opleidingen hebben nu te maken met groeiende leerlingenaantallen. Samenwerken leidt tot een gunstiger exploitatie. De band tussen het MLO en het HLO is uniek en haar geschiedenis bijzonder. De opleiding verhuist daarom niet mee naar een van de nieuwbouw-locaties.

R.I.O. RIJNLANDS INSTITUUT VOOR ONDERNEMERSONDERWIJS

1968 **'Het laten opbloeien van leerlingen wordt bij ons gestimuleerd door het hebben van kleine klassen', zegt decaan H. Jacobs in 1988 over het Rijnlands Instituut voor Ondernemers-onderwijs, afgekort R.I.O. De met de begeleiding belaste decanen hebben een dagtaak aan het goed opvangen van de leerlingen.**
De oorspronkelijke detailhandelsschool met veertig leerlingen in 1968 is dan, twintig jaar later, gegroeid naar 1.400 leerlingen. De school was in het begin gevestigd bij de voormalige Leidse meelfabriek aan de Oosterkerk-straat. Naderhand krijgt de school haar onderkomen aan de Leidsedreef te Leiderdorp.

ROC LEIDEN IN HET BEDRIJF

HEMA
'Dit gebouw ademt bedrijvigheid'

Zo'n 35 medewerkers van HEMA Noordwijk, HEMA Noordwijkerhout en HEMA Voorschoten volgen op dit moment een BBL-opleiding in de detailhandel bij ROC Leiden. Docenten van ROC Leiden komen één avond per week naar de winkels toe om op de werkvloer, dus echt in de praktijk, les te geven. Nu het nieuwe gebouw bij station Leiden Lammenschans klaar is, kiest HEMA Voorschoten ervoor om de lesavond naar de school te verplaatsen.

Bedrijfsleider Bas te Riele van HEMA Voorschoten, die in het verleden zelf zijn detailhandels-opleiding bij ROC Leiden volgde, was na de eerste rondleiding in het gebouw direct 'verkocht': 'Wat een fantastisch en dynamisch gebouw! Buiten dacht ik nog even: het is wel héél groot. Maar eenmaal binnen was ik verrast door de kleinschalige indeling met per opleiding overzichtelijke eigen ruimtes. Ik denk dat studenten zich hier snel thuis zullen voelen.'

Het besluit om de lesavond van de vertrouwde eigen HEMA-vestiging naar het nieuwe ROC-gebouw te verplaatsen, was dan ook snel genomen: 'Voorschoten is vlakbij, dus het lijkt mij een prima plan om voortaan met ons klasje naar ROC Leiden te komen. Dit is zo'n inspirerende leeromgeving, het gebouw ademt echt bedrijvigheid. Dat heeft indruk op mij gemaakt. In het gedeelte van het gebouw waar de opleidingen Handel zijn gehuisvest, is een complete verkoopbalie neergezet met etalages. Het is prachtig om die etalages in HEMA-stijl te kunnen inrichten.'

Scholing van medewerkers is voor Bas te Riele vanzelfsprekend. In ROC Leiden vindt hij hiervoor al jaren de uitgelezen partner: 'Het motto "Een leven lang leren" gold bij ons al lang voordat de overheid er een thema van maakte. Nieuwe medewerkers die voor meer dan 25 uur per week bij ons in dienst komen, zijn verplicht zich bij ROC Leiden in te schrijven voor een detailhandels-opleiding. Ze kiezen zelf de opleiding die past bij hun functie, niveau en ervaring en HEMA betaalt de kosten. Dat zien wij als een belangrijke investering waar zowel de individuele medewerker als het bedrijf beter van worden.'

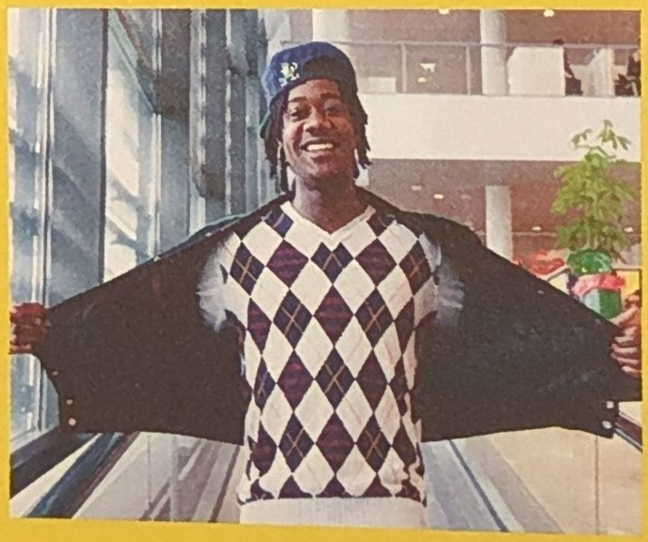

'THE PLACE TO BE'

Brandon doet de opleiding Verkoopspecialist Detailhandel: 'Ik had verwacht dat er veel meer klaslokalen zouden zijn. Het is binnen heel anders, maar ook veel mooier dan ik had verwacht. Die open lokalen, dat kan misschien een nadeel zijn. Maar ik ben wel heel tevreden. Vet dat ik hier kan zitten. ROC Leiden is the place to be.'

ROYAL VAN LENT SHIPYARD BV
'Dit concept werpt z'n vruchten af'

Royal Van Lent Shipyard B.V. op Kaageiland is een van de toonaangevende luxe jachtbouwbedrijven in de wereld. ROC Leiden heeft bij het bedrijf een soort 'dependance', gekscherend ook wel 'ROC Kaageiland' genoemd.

Hoofd Personeelszaken Marion Vestering: 'Wij werken uitstekend samen met ROC Leiden. Docenten van het ROC komen al een aantal jaren naar ons bedrijf om les te geven aan de BBL- studenten die bij ons in dienst zijn. Daarvoor hebben we "ROC Kaageiland" ingericht, een leslokaal compleet met schoolmeubilair en computers. Hier volgen onze BBL'ers één dag per week hun (theorie-) lessen. De andere vier dagen werken ze mee aan de grote projecten op de werf. Dit concept, waarbij theorie en praktijk bijna naadloos in elkaar overlopen, werpt echt z'n vruchten af. Het is voor de docent ideaal als hij de behandelde theorie ook daadwerkelijk aan boord van een jacht kan laten zien. En voor de studenten gaat de theorie veel meer leven. Door deze unieke combinatie van leren in theorie én praktijk, maak je jongeren enthousiast voor de techniek. En dat is ons gezamenlijk belang.'

School en bedrijf vinden elkaar daarnaast in verschillende andere projecten. Bijvoorbeeld in de BETA MAVO en in het project 'Fluisterboot'. Hier bundelen ROC Leiden en het Da Vinci College, Van Lent en een aantal andere bedrijven hun krachten. Studenten van het mbo en leerlingen van het vmbo bouwen er gezamenlijk aan een recreatieboot, bedoeld voor het vervoer van rolstoelgebruikers.

Van Lent Shipyard biedt tot slot ook de studenten uit de Beroepsopleidende Leerweg (BOL) van ROC Leiden de kans om kennis te maken met de praktijk. Marion Vestering: 'We hebben voor hen korte kennismakingsstages. In een periode van bijvoorbeeld tien weken loopt een student vier dagen per week stage en gaat hij één dag naar school voor de theorie. Uit de afsluitende evaluatiegesprekken blijkt dat deze stagiairs in de tien weken op het bedrijf aanzienlijk meer inzicht hebben gekregen in hun lesstof. Waaruit ook maar weer blijkt dat de praktijk de beste leeromgeving is.'

MACHINEFABRIEK WEST END BV
'Gek van techniek'

Ben van Berge Henegouwen, lid van de directie van Machinefabriek West End BV in Lisse: 'Wij willen ROC Leiden complimenteren met het mooie gebouw en met de fraaie inrichting van de afdeling Techniek.

Het is goed om te zien dat verschillende onderdelen als "project" door de studenten zelf zijn uitgevoerd, zoals de nieuwe balie. Tijdens een rondgang door de nieuwbouw viel me ook op dat de digitalisering goed wordt opgepakt. Straks loopt de school voor op menig bedrijf! 'West End heeft aan ROC Leiden een machine geschonken waar de studenten mee kunnen werken. Een bijdrage die we graag hebben geleverd. Wij staan als bedrijf dicht bij het onderwijs. Opleiden zien we als een primair proces. West End ontwikkelt, produceert en onderhoudt hoogwaardige apparaten en machines voor de procesindustrie, de maritieme industrie, de ruimtevaart en de simulatorindustrie. Dat is pure hight tech. De aard van dat werk vraagt goede mensen die in staat zijn zich in onze specialismen te bekwamen. Zulke medewerkers worden niet kant-en-klaar bij je afgeleverd, daar moet je zelf mee aan de slag. En dat doen we graag in samenwerking met de onderwijsinstellingen. Een mooi voorbeeld is het project BÈTA MAVO. Samen met ROC Leiden, het Da Vinci College en andere bedrijven in de regio laten we in dit project jongeren uit de theoretische leerweg van het vmbo kennismaken met de techniek. Leerlingen voeren binnen ons bedrijf projecten uit. Zo krijgen ze de kans in de praktijk rond te kijken en te ervaren of techniek iets voor hen is. Belangrijk, want jongeren, maar ook hun ouders, hebben geen idee hoe techniek er tegenwoordig uitziet. Die hebben nog hele ouderwetse beelden voor zich. Mannen in vuile overalls in dampende fabriekshallen. Tijd het imago van techniek flink op te poetsen. Laten we samen met het onderwijs ervoor zorgen dat we jongeren en volwassenen prikkelen, enthousiasmeren en helemaal gek maken van techniek!'

FLORAHOLLAND
'Niveau van onze medewerkers stijgt'

Bloemenveiling FloraHolland, met veilingen in onder meer Rijnsburg, Aalsmeer en Naaldwijk, heeft samen met ROC Leiden een aantal opleidingen ontwikkeld voor de eigen medewerkers.

Hoofd Aanvoer en Logistiek Erik van den Hoek: 'Wij hebben hier in Rijnsburg zo'n vierhonderd logistiek medewerkers. Daarvan beschikte lang niet iedereen over een mbo-diploma. Uit een enquête onder het personeel bleek dat er wel een duidelijke behoefte was aan scholingsmogelijkheden. Mensen gaven aan dat ze zich graag verder willen ontwikkelen in hun werk. Toen zijn wij de markt op gegaan, op zoek naar een opleidingspartner. ROC Leiden kwam daar als beste uit, samen met het Wellant College, dat de expertise in huis heeft voor de "groene vakken".'

FloraHolland, ROC Leiden en Wellant College ontwikkelden om te beginnen een in-house mbo-opleiding op niveau 2: 'Een maatwerkopleiding, bedoeld voor onze logistieke medewerkers op de veiling. De eerste dertig medewerkers hadden binnen een jaar hun diploma. De helft daarvan wilde graag verder leren, dus hebben we aansluitend een niveau 3-opleiding samengesteld. Ook daarvoor is de eerste groep onlangs geslaagd. Inmiddels hebben we ook een tweejarige niveau 4-opleiding, speciaal voor leidinggevenden. Na het invoeren van integraal management merkten we dat een aantal van onze leidinggevenden nog niet op het juiste niveau zat. Medewerkers hebben meer verantwoordelijkheden gekregen en dat vergt meer kennis en vaardigheden. De niveau 4-opleiding doen we overigens alleen met ROC Leiden, dus zonder het Wellant College.'

FloraHolland is content met de samenwerking. Van den Hoek: 'Je hebt natuurlijk altijd wat aanloopproblemen, maar die zijn inmiddels opgelost. Docenten van het ROC komen bij ons over de vloer om les te geven en dat werkt heel effectief. Medewerkers vinden het prettig om in hun eigen werkomgeving te leren. De opdrachten die we aanbieden zijn ook cases uit de praktijk, dus rechtstreeks van onze eigen werkvloer. De cursisten zien daardoor heel direct resultaat. Wat je leert breng je onmiddellijk in de praktijk en je ziet er ook direct de effecten van. Dat stimuleert enorm. Al met al wordt iedereen er beter van. De medewerkers zijn tevreden omdat ze weten dat er in hun ontwikkeling wordt geïnvesteerd. En wij als bedrijf zien dat het niveau omhoog gaat. Mooi effect is ook dat medewerkers mobieler worden. Na hun opleiding zijn ze sneller bereid te switchen tussen de verschillende veilingen van FloraHolland. En dat maakt ons als organisatie flexibeler.'

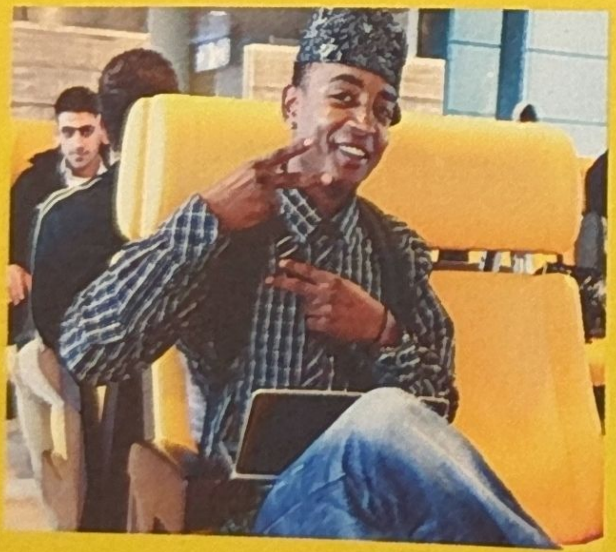

'MOOI GEBOUW, VEEL CULTUUR'

Celvio studeert voor Binnenhuisarchitect bij de afdeling Bouwkunde:

'Mooi ingedeelde ruimtes, mooi gedaan met die ramen, veel lichtinval. En ook veel cultuur! Ik kom van de "witte" bouwopleiding. Hier vind ik veel meer verschillende mensen. Mooi voor de school. Ik raad iedereen aan hier te komen, heel gezellig!'

ETAGE
C6
HEREN →

Niet alleen de theorie maar ook de praktijk krijgt in de eerste jaren van de ondernemersopleiding veel aandacht. Stages, bedrijfsbezoeken en excursies zijn een belangrijk onderdeel van de opleiding. Om de ontwikkelingen in het werkveld bij te houden, krijgen docenten bij- en nascholing, zowel in txqheorie als in praktijk. Directeur W.Bleijie noemt in 1986 deze wijze van opleiden een succes: 'Veel leerlingen hebben hun weg gevonden in de handelswereld en zijn werkzaam als zelfstandig ondernemer of in de commerciële dienstverlening.' Het R.I.O had twee richtingen: het Lager beroepsonderwijs (LBO), vergelijkbaar met het vmbo van nu, en het mbo. Van de afgestudeerde mbo'ers is ruim 70 % gaan werken in dienstverlenende beroepen of de handel. Drie van de vier studenten van het lbo zijn verder gegaan naar het mbo, al dan niet bij het R.I.O. zelf.

In 1990 fuseert het R.I.O met nog twee scholen tot het Holtlant College. De economische, verzorgende en welzijnsopleidingen staan hierdoor samen sterker. De lbo-richting van de school gaat door een fusie op in scholengemeenschap De Nieuwe Vaart.

STREEKSCHOOL

1969

Op 9 februari 1968 vindt een gesprek plaats tussen de gemeente Leiden, een bestuurslid van de LTS Don Bosco en twee vertegenwoordigers van de Stichting Regionaal Orgaan Zuid Holland Noord. Het begin van de vorming van een streekschool. Op 9 december 1969 worden de statuten vastgesteld en tot oprichting van de Streekschool voor Beroepsbegeleidend Onderwijs in de regio Leiden besloten. De standplaats van de school wordt Leiden.

De Streekschool is de school voor leerlingen die werken en leren volgens het 'Leerlingwezen', dit is een vorm van onderwijs waarbij leerlingen één dag in de week naar school gaan en vier dagen in de week werkzaam zijn bij een bedrijf (tegenwoordig BBL). Deze vorm van onderwijs werd tot dan verzorgd door de scholen voor Lager Beroeps

Onderwijs (lbo). Denk aan de LTS en de Huishoudschool. Een reden om deze vorm van onderwijs in een apart schoolgebouw onder te brengen, was dat de doelgroep (zeventien jaar en ouder) niet meer paste op een lbo-school. Maar ook de veranderingen binnen het lbo die voortvloeiden uit de Mammoetwet, gaven aanleiding een aparte school voor het leerlingwezen op te richten. Pas in 1974 krijgt de Streekschool een eigen onderkomen. Dan worden lokalen gehuurd bij de LTS Don Bosco aan de Boerhaavelaan in Leiden. Hier wordt gestart met drie groepen Bouwkunde.

Wegens de grote groei moet de Streekschool al na één jaar uitkijken naar een ander onderkomen. Dit wordt een voormalige Basisschool aan de Beyerincklaan 16 te Leiden. Hier kan de Streekschool verder groeien. Inmiddels was aan het Lammenschanspark begonnen aan nieuwbouw voor de Streekschool. De administratie werd al gevoerd vanuit de conciërgewoning op hetzelfde park. In 1977 werd de nieuwbouw op het Lammenschans- park in gebruik genomen. Tot 1995 werd onderscheid gemaakt tussen werkende jeugd in opleiding en werkende jeugd niet in opleiding. De eerste groep volgde haar lessen bij de Streekschool. De tweede groep volgde maatschappelijke vorming op een Vormingscentrum. In 1995 fuseerde het Vormingscentrum voor Werkende jongeren met de Streekschool. Beiden waren reeds gehuisvest op het Lammenschanspark. De naam Streekschool bleef gehandhaafd. In 1996 ging de Streekschool door een fusie op in ROC Leiden.

MEAO

1969 Het Middelbaar economisch en administratief onderwijs (MEAO) komt in Leiden in 1969 tot stand. Het dan nieuwe onderwijs dat beroepsvoorbereidend is, vergt een andere, nieuwe aanpak. Zowel docenten als leerlingen zoeken nog hun eigen weg.

Het aantal onbevoegde docenten is hoog, wat zorgt voor veel orde problemen in de klas, verzuim en slechte cijfers. Van de negatieve ervarin-

gen wordt geleerd, waarna het al snel beter gaat. De leerlingenaantallen groeien binnen drie jaar zo erg, dat leerlingen zelf een optocht organiseren naar het stadhuis. Daar wordt tekst en uitleg gevraagd over het uitblijven van de goedkeuring voor nieuwbouw. Die toestemming komt en samen met het Vormingscentrum, de Streekschool voor Beroepsbegeleidend Onderwijs, de LEAO en de Christelijke MTS wordt er gebouwd op het terrein Van Wijk. Met de bouw wordt slechts rekening gehouden met plaats voor 510 leerlingen, dat blijkt al snel te weinig. In 1976 wordt vanaf het tweede leerjaar ook het onderdeel Toerisme gegeven aan de MEAO. De populariteit is enorm, ook onder HAVO leerlingen die daar voor het beroepsonderwijs links lieten liggen. In 1988 kent het MEAO een toeristische afdeling; dan is ook het Middelbaar Toerisme Recreatie Onderwijs (MTRO) opgericht. De MEAO/ MTRO gaat in 1990 via een fusie op in het Holtlant College.

CHRISTELIJKE MTS

1972 De Vereniging voor Christelijk Nijverheidsonderwijs voor Leiden en omstreken is officieel opgericht in 1939. Kort daarop breekt de oorlog uit en zijn er andere prioriteiten. In 1953 pikt de vereniging de draad weer op. Behalve de oprichting van een Huishoudschool, staat ook een Ambachtsschool op het wensenlijstje. Het duurt echter nog tot 1959 voordat aan de Toussaintkade de Christelijke Nijverheidsschool Boshuizen het licht ziet. In 1962 opent de Christelijke Lagere Technische School aan de Vijf Meilaan/Johan Wagnerlaan zijn deuren.

De school start in 1972 in een paar noodlokalen aan de Brahmslaan en maakt in eerste instantie gebruik van de praktijklokalen van de Chr. LTS. De behoefte aan eigen praktijklokalen is groot en uiteindelijk vindt men in de Willem Barentszstraat een ruimte om de praktijklessen Uit deze laatste school is in 1972 de Chr. MTS voortgekomen. Ondanks de aanwezigheid van een andere middelbare technische school (MSG) in Leiden,

blijkt de Chr. MTS toch levensvatbaar. In 1972 wordt gestart met 97 leerlingen en in 1990 zijn dat er ruim 950. De school heeft drie studierichtingen: Bouwkunde, Elektrotechniek en Werktuigbouwkunde. De school start in 1972 in een paar noodlokalen aan de Brahmslaan en maakt in eerste instantie gebruik van de praktijklokalen van de Chr. LTS. De behoefte aan eigen praktijklokalen is groot en uiteindelijk vindt men in de W. Barentszstraat een ruimte om de praktijklessen te verzorgen. Om de grote reisafstand tussen de twee gebouwen te overbruggen, wordt met bouwkunde leerlingen het gebouw aan de W. Barentszstraat geschikt gemaakt voor theorie en praktijk. Op 17 maart 1976 betrekt de Chr. MTS een nieuw gebouw op Lammenschanspark 5.
In 1990 is deze school door een fusie opgegaan in de Middelbare Technische Sectorschool Leiden (MTSL).

DE NOORDERWIEK

1973 **De Zita Vereeniging die in 1908 werd opgericht had als doel katholieke meisjes uit de arbeidersstand te beschermen en godsdienstzin, ontwikkeling en goede zeden bij te brengen. Het instellen van een vakschool voor 'alles wat tot het huishouden behoort', was één van hun activiteiten.**
In 1973 wordt de 'Noorderwiek' gestart, een RK school voor Lager Huishoudelijk en Nijverheids Onderwijs (LHNO) en Middelbaar Huishoudelijke en Nijverheids Onderwijs (MHNO). Later wordt het MHNO omgevormd tot Middelbaar Dienstverlenings- en Gezondheidszorg-onderwijs (MDGO). De school wordt gehuisvest aan de Ter Haarkade.

Deze school heeft onder andere een opleiding voor Agogisch Werk en Mode & Kleding.
De school krijgt jaarlijks veel publiciteit met de modeshows die geheel door leerlingen worden verzorgd. In 1990 gaat De Noorderwiek door een fusie op in het Holtlant College. De LHNO afdeling van de Noorderwiek vormt dan met de 'Don Bosco' LTS, en de 'Paulus' MAVO de scholengemeenschap 'De Leidse'.

'KLEIN SCHOOLTJE BINNEN DE SCHOOL'

Ibtissam is eerstejaars van de opleiding Juridisch Medewerker Zakelijke Dienstverlening: 'Ik zat op een kleine school in Nieuw Vennep, dan is dit wel even anders! Een groot gebouw, totaal andere mensen... Maar nu ik hier eenmaal ben valt het erg mee. Minder ingewikkeld dan ik dacht. Je hebt ook hier gewoon je vaste plek met de mensen die je kent. Eigenlijk een klein schooltje binnen de school. En het is natuurlijk wel een heel mooi gebouw!'

KMBO BRITTENBURG

1983 Eind jaren zeventig kent Nederland grote jeugdwerkloosheid. Hierdoor dreigt een hele generatie voor de arbeidsmarkt verloren te gaan.

De staatssecretaris van Onderwijs geeft samenwerkende scholen de mogelijkheid tot het oprichten van het KMBO (Kort Middelbaar Beroeps Onderwijs), met als opdracht de jongeren die geen werk kunnen vinden en niet naar het mbo kunnen, beroepsgericht onderwijs te bieden. De christelijke scholen voor beroepsonderwijs in Leiden, Rijnsburg en Katwijk doen een aanvraag die in 1980 wordt gehonoreerd. Met de beste docenten van de betrokken scholen wordt in het aanloopjaar alles voorbereid en lesmateriaal ontwikkeld. Het uitgangspunt is participerend leren, d.w.z. in de praktijk. Dus moeten werkgevers gezocht worden.

In 1981 start op de Chr. MTS Leiden een groep metaal en op de Potgieterlaan de Schakelgroep. Op de LTS en LHNO' s in Katwijk wordt begonnen met Installatietechniek, Administratie en Detailhandel. Gelijktijdig beginnen op het Vormings Instituut De Hoop in Katwijk een groep oriëntatieleerlingen en op de Chr. Tuinbouwschool in Rijnsburg leerlingen Tuinbouwhandel en -teelt.

In 1983 verwerft KMBO Leiden een eigen gebouw aan de Jan Evertsenlaan in Katwijk waar alle niet Tuinbouwopleidingen worden verzorgd. De naam verandert dan van KMBO Leiden naar KMBO Brittenburg. Het KMBO onderwijs karakteriseert zich door de afwisseling en aansluiting van praktijk en theorie. De praktijk – via stages en praktijklessen op school – is richtinggevend voor de theorie. De groepen zijn klein zodat er veel aandacht voor de (sociaal-emotionele en stage-) begeleiding van de leerlingen is.

In 1984 mag KMBO Brittenburg uitbreiden met twee opleidingen: Elektrotechniek in Gouda en Bouw/meubelmaken en Oriënteren en Schakelen (O&S) op de Haagweg in Leiden. Ook komen er

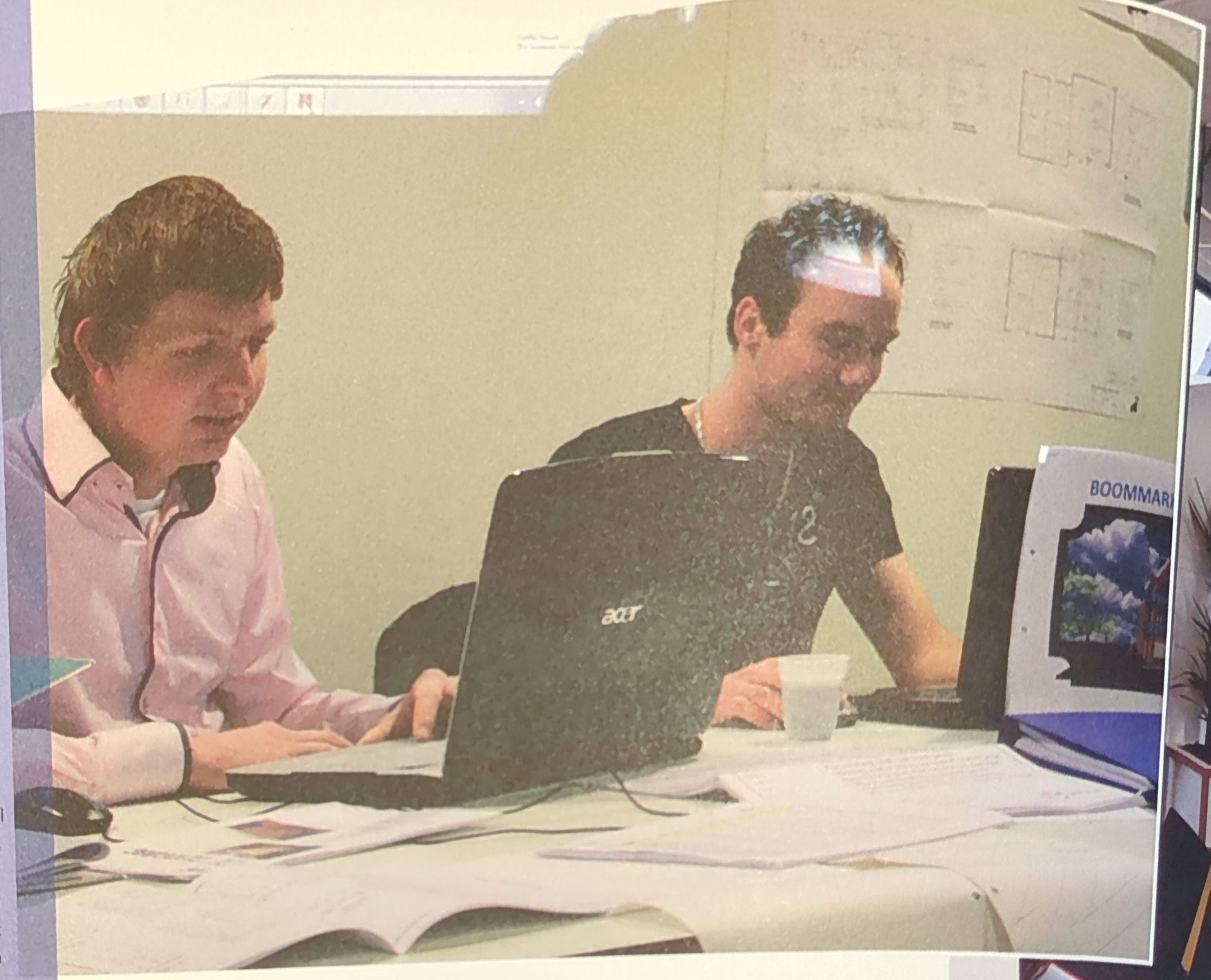

'STUDENTEN EN DOCENTEN ZIJN HIER HETZELFDE'

Smahane doet de opleiding Bedrijfsadministratie en loopt haar stage bij de afdeling Financiën van ROC Leiden:

'Dit gebouw is echt een hele verbetering! Veel moderner. Af en toe moet je wel even je weg zoeken, maar het went snel. Er zijn mooie kleuren gebruikt, niet zo saai zakelijk. Wat ik ook heel positief vind: docenten en studenten zijn hier hetzelfde. Er zijn geen personeelskamers meer.'

locaties voor Administratie en Detailhandel in Lisse en Woerden. Zo groeit de school tot ruim 900 leerlingen.

In 1990 wordt de school vanwege de SVM (p. <>) wetgeving opgesplitst over de verschillende sectoren en vormen de opleidingen binnen het mbo de niveau 2 opleiding. De Technische opleidingen en O&S gaan op in de MTSL. Administratie en Detailhandel gaan naar Castellum in Alphen aan de Rijn en de Tuinbouwopleidingen gaan een jaar later door fusie op in het Agrarisch Opleidings Centrum Wellant College.

RHIJNWIJCK

1984 Het middelbaar beroepsonderwijs in de dienstverlenende en de verzorgende sector is tot 1 augustus 1984 in Leiden en de regio een lappendeken. Op 1 augustus 1984 komt hier voor een deel verandering in. Op deze datum ontstaat door een fusie de Protestant Christelijke Scholengemeenschap 'Rhijnwijck'.

De fuserende scholen zijn: de HAVO top van de Pedagogische Academie in Oegstgeest, de interkerkelijke school voor MSPO Uytterdijk; de PC school voor lbo en mbo Boshuizen en het Middelbaar deel van de Vereniging voor PC Beroeps- en ander voortgezet onderwijs te Katwijk. Rhijnwijck was een school voor ongelijksoortig onderwijs namelijk MDGO, MHNO en HAVO-MBO. Tevens wordt op 1 augustus 1984 het lbo van Boshuizen ontkoppeld en fuseert dit schooldeel met de Chr. LTS tot de scholengemeenschap Mondriaan. Scholengemeenschap Rhijnwijck is op genoemde datum gehuisvest op de Turkooislaan, Potgieterlaan en Boshuyzerkade, allen te Leiden en in Katwijk. In het kader van de SVM wetgeving heeft de school lang geprobeerd een multisectorale school te vormen met de Chr. MTS. Deze gaf echter de voorkeur aan het versterken van de sector Techniek. In 1991 gaat de scholengemeenschap Rhijnwijck op in het Holtlant College waarmee de DGO sector van deze school wordt versterkt.

STUDIEHUIS LEIDEN

1987 In de eerste helft van de 80-er jaren waren in Leiden verschillende organisaties actief in het volwassenenonderwijs'. In deze periode waren ook diverse projecten in het kader van tweede kans onderwijs opgezet. Dit werd niet alleen door professionele organisaties gedaan maar ook door vrijwilligers in buurt- en clubhuizen.

Organisaties uit die tijd zijn o.a.:

- Vormingscentrum 'Troef' voor jong volwassenen waar ook taallessen voor "gastarbeiders" (zo heette dat toen) werden verzorgd en daarnaast een scholingsprogramma voor jong volwassen WSW-ers en alfabetisering voor volwassenen;
- Open School deze verzorgde o.a. cursussen Nederlandse taal en rekenen voor laag opgeleiden;
- Leids Volkshuis waar alfabetiseringsprogramma's voor volwassenen werden gegeven;
- Werkgroep Buitenlandse Arbeiders Leiden (WBAL) voor lessen Nederlandse taal;
- Leids Educatief Centrum.

In 1986 werd de wet Basiseducatie van kracht. Deze wet hield in dat alle organisaties die zich bezig hielden met een vorm van basiseducatie (BE) zouden moeten fuseren tot één groot, stedelijk, educatief centrum. Een gemeente mocht alleen cursussen financieren die door beroepskrachten werden gegeven. De wet regelde verder dat gemeenten in Nederland zogenaamde produktovereenkomsten moesten sluiten met instellingen voor basiseducatie. Deze instellingen moesten volgens de wet een bijdrage leveren aan het realiseren van beleidsdoelstellingen van gemeenten. In Leiden fuseerden de Open School, Troef en de overige organisaties die vormen van alfabetisering, emancipatorische cursussen en taallessen NT2 gaven in buurthuizen. Oorspronkelijk had het een stadsfunctie. Al snel werkten gemeenten op het gebied van educatie samen en kreeg Studiehuis Leiden een regionale functie met Leiden als grote afnemer.

Vakken en opleidingen binnen Studiehuis Leiden:

- Nederlands voor buitenlanders (NT2);
- Toeleiding naar school en werk;

NIEUWE GARAGE

Hollandse Nieuwe heeft samen met de studierichting Motorvoertuigentechniek van ROC Leiden het concept bedacht voor de 'Nieuwe Garage'. De werkplaats voor autotechniek in de glazen plint van het gebouw aan de Lammenschans-weg staat letterlijk in de etalage van de nieuwbouw. Hollandse Nieuwe maakte naar aanleiding van schetsoefeningen een aantal visualisaties die de basis vormden voor de uitvoering van deze immense lesruimte.

'Het concept is gebaseerd op de geschiedenis van de autotechniek', vertelt Jos Broekman van Hollandse Nieuwe. 'Aan vier fases van die geschiedenis hebben we een kleur gekoppeld.' Zo is er de klassieke techniek (rood), de moderne autotechniek (blauw), de ecologische (elektrische) auto's (groen) en tot slot het laboratorium voor meet- en regeltechniek (wit). Deze verschillende fasen en kleuren zijn geschakeld langs een doorlopende, zwartgekleurde ringweg die de vloer van de gehele ruimte doorloopt en heel toepasselijk refereert aan het asfalt van een weg. Hier wordt door de studenten gewerkt aan voertuigen uit de betreffende periode. Aanvullend heeft de Nieuwe Garage - zoals het een echte garage betaamt - een heuse receptieruimte annex showroom.

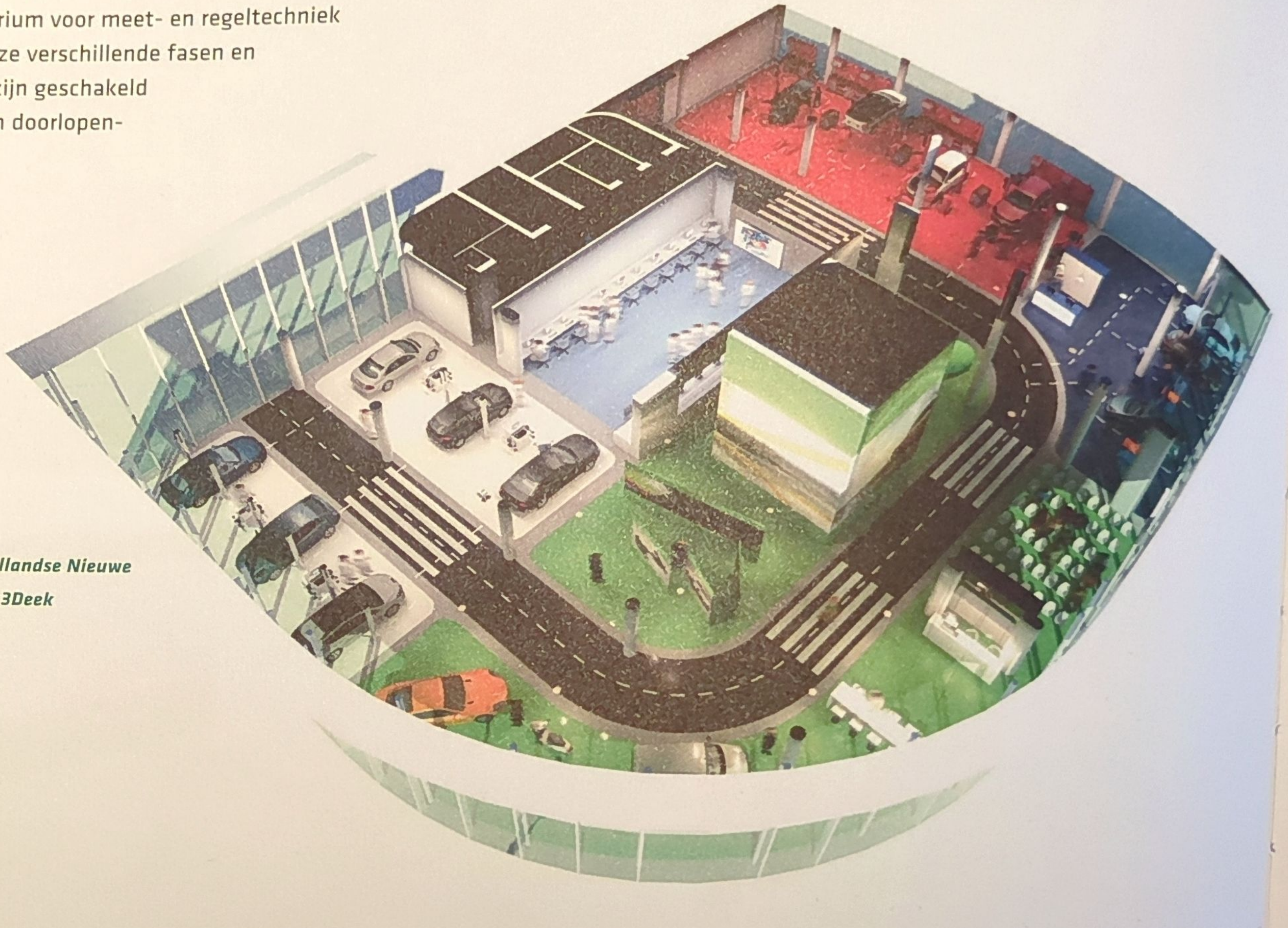

Ontwerp: ***Hollandse Nieuwe***
Visualisatie: ***3Deek***

ELECTUDE

Het onderwijs in de Motorvoertuigentechniek staat bol van vernieuwing. Nieuwe technieken en nieuwe inzichten vragen om nieuwe lesmethoden. Electude is innovator op het gebied van onderwijs in de Motorvoertuigentechniek, met een webbased leersysteem, geavanceerde 3D-computermodellen, geprepareerde diagnosevoertuigen en de juiste tools voor docenten om de vorderingen van hun leerlingen te volgen.

ROC Leiden is een van de vele opleidingscentra in Nederland en daarbuiten die gebruik maken van de Electude-methode. Dit "nieuwe leren" is echter niet alleen van toepassing op het reguliere onderwijs, ook de autobranche zelf kan volop profiteren van de onderwijsinnovatie.

Electude is daarom verheugd dat ROC Leiden haar deuren opent voor de branche. In een prachtig nieuw pand is een leeromgeving gecreëerd met de modernste apparatuur en de meest innovatieve lesmaterialen, waar honderden studenten van ROC Leiden zich zullen bekwamen in het vak. Tegelijkertijd is het de plek waar monteurs van respectabele automerken hun kennis up to date kunnen houden.

Hiermee is Leiden dè plek waar de leergierigheid van onderwijs en de professionaliteit van de branche elkaar ontmoeten en versterken.

- Nederlands, rekenen, Engels en wereldoriëntatie voor laag opgeleiden;
- Begeleiding van voortijdig schoolverlaters;
- Cursussen op de sociale werkplaats in het kader van de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW).

Bij Studiehuis Leiden was sprake van ervaringsleren en competentiegericht onderwijs 'avant la lettre'. De cursussen waren zodanig opgezet dat ontwikkeling van kennis, inzicht, vaardigheden en houding aansloot bij de behoeften, mogelijkheden en ervaringen van de cursisten en bij behoeften uit de maatschappij. Omdat aanvankelijk weinig tot geen lesmateriaal beschikbaar was, ontwikkelden de docenten dit in de meeste gevallen zelf. Studiehuis Leiden is op 1 augustus 1996 opgegaan in ROC Leiden.

KMBO HET GROENE HART

1987 **Wie geen werk had in 1987 en voor wie doorstuderen aan een school voor mbo te hoog was gegrepen, kon terecht bij het Kort Middelbaar Beroepsonderwijs (KMBO) Het Groene Hart. Deze school verzorgde opleidingen in diverse richtingen, waaronder administratie en techniek.**

De hoofdvestiging van deze school was in Gouda maar de school had ook opleidingen op verschillende plaatsen in de regio. In de oude ambachtsschool aan het Noordeinde in Leiden had het KMBO Het Groene Hart opleidingen in elektrotechniek en motorvoertuigkunde. Vergelijkbaar met niveau 1 en 2 opleidingen die ROC Leiden nu verzorgt.

De tweejarige opleidingen detailhandel en administratie werden eerst verzorgd door het Rijnlands Instituut voor Ondernemersonderwijs (RIO) in Leiderdorp en het Da Vinci College in Leiden. Beide opleidingen gingen in 1990 op in het Holtlant College. De technische opleidingen van het Het Groene Hart gingen in 1990 door een fusie op in de Middelbare Technische Sectorschool Leiden.

FESTO EN ONDERWIJS

In het nieuwe Mechatronica-lokaal is een moderne en uitdagende leeromgeving gecreëerd. Samen met Festo heeft ROC Leiden de opleiding Mechatronica vormgegeven en de basis gelegd voor een innovatieve en moderne opleiding. Studenten leren nieuwe technieken en passen deze in dit lokaal toe.

Mechatronica is overal. In iedere machine zit het. Of de machine nu koffie zet of een koe melkt, het zit vol met mechatronica. Bij het ontwerpen en ontwikkelen van een machine kan een mechatronicus denken in systemen. Doordat de mechatronicus kennis heeft van werktuigbouwkunde, elektrotechniek en IT-techniek, is hij/zij beter in staat vanuit het product en in processen te denken. Hierdoor is de oplossing vaak eenvoudig en efficiënt.

Festo is marktleider in aandrijftechnologie en levert naast standaardcomponenten ook totaaloplossingen Mechatronica. Deze kennis gebruikt Festo voor het ontwikkelen en verbeteren van haar leersystemen. Met Festo zorgt ROC Leiden voor de juiste medewerkers van morgen.

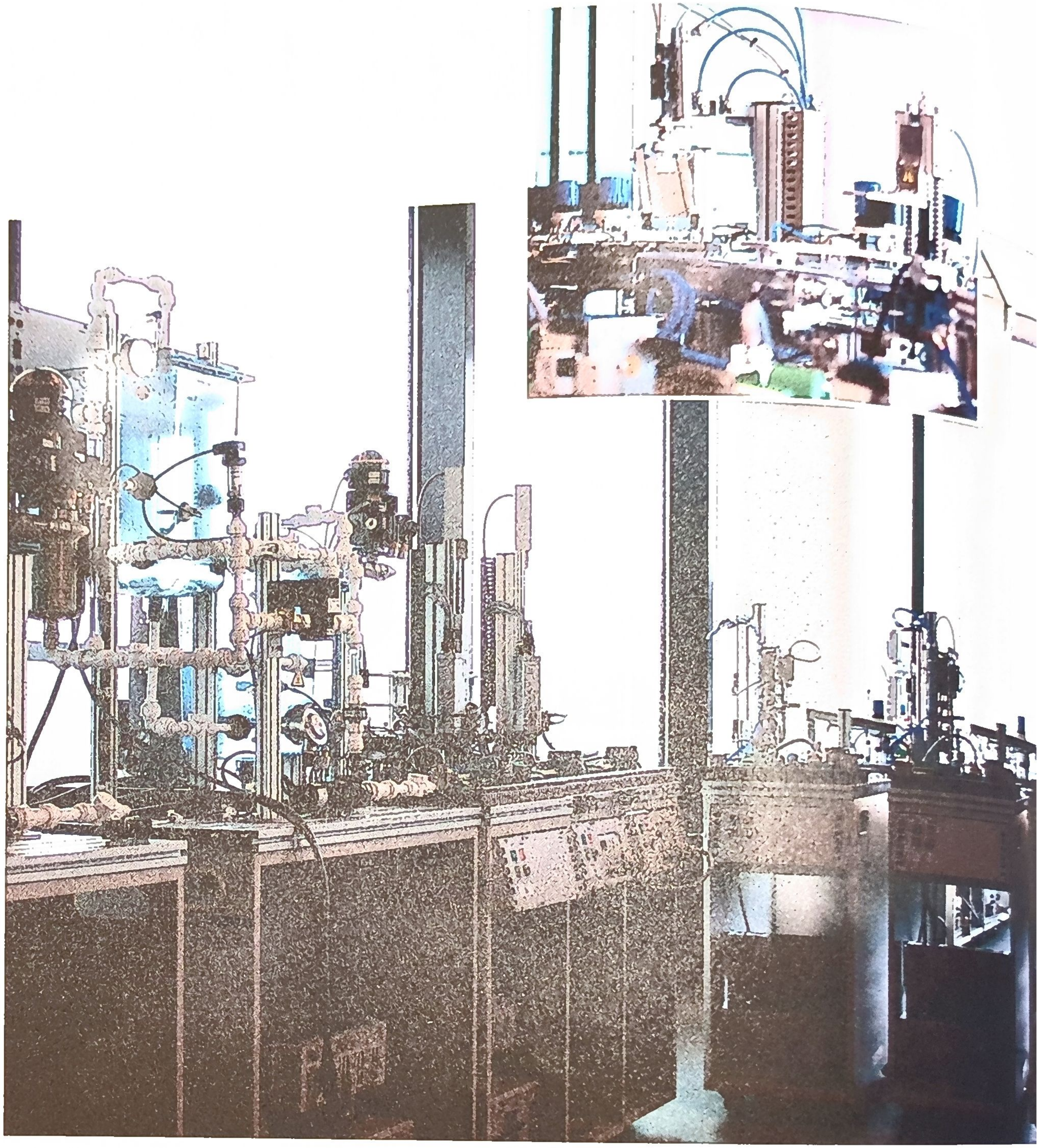

INSTALLATIEWERK

InstallatieWerk (IW) is een samenwerkingsverband van elektrotechnische en werktuigbouwkundige (installatietechnische) bedrijven, dat zich inzet voor goed opgeleide medewerkers om de toekomst in de branche aan te kunnen.

IW is ontstaan uit een initiatief van UnetovNI en de technische detailhandel. IW neemt leerling-werknemers in dienst en betaalt en verzorgt hun opleiding. De leerlingen ontvangen een aantrekkelijk salaris en leren in de reële beroepspraktijk bij één van de deelnemende bedrijven. Het samenwerkingsverband vormt feitelijk de schakel tussen bedrijven, scholen en leerlingen. IWZH (ZH staat hierbij voor Zuid-Holland) zorgt voor de begeleiding middels een mentor en houdt controle op het opleidingstraject door middel van driehoeksgesprekken.

IW geeft branchebrede voorlichting op scholen in het voortgezet onderwijs en op ROC's. Zij nodigen klassen uit een dag of een bepaalde periode bij hun opleidingslocaties te komen trainen. Zij houden open dagen en promoten bovendien het vak op belangrijke beurzen en banenmarkten. Leerling-medewerkers die hun opleiding bij IW hebben afgerond, vinden een baan in de techniek. Bij het bedrijf waar ze begonnen, of bij een bedrijf dat nóg beter bij ze past. Zo leidt onze investering in talent tot een betere toekomst van de technische installatiebranche.

IW biedt tevens uitgebreide mogelijkheden voor (bij)scholing van personeel. Denk aan standaard certificaten (o.a. Basisveiligheid) of maatwerk trainingen (o.a. Praktisch Meten) gericht op uw specifieke werkgebied. We volgen marktontwikkelingen op de voet en spelen daar op in met opleidingen en lesmethodieken die aansluiten op de actualiteit én op de toekomst.

HEIJMANS

'BOUWEN IS MENSENWERK'

Martin Kroep, directeur van Heijmans Utiliteitsbouw Rotterdam, noemt de bouw "een reizend circus": 'We strijken neer op een landje dat niet van ons is, realiseren met elkaar een zichtbaar en tastbaar resultaat en reizen weer verder. Bouwen draait om vakmanschap en samenwerking', zo stelt Kroep. 'Iedereen heeft een eigen rol op de bouwplaats, maar als je met elkaar iets maakt, ontstaat er een band. Daarom heeft een oplevering van een gebouw voor ons iets moois, maar het geeft tegelijkertijd verdriet dat het team uit elkaar valt.'

Zo ging het ook bij de nieuwbouw van ROC Leiden locatie Lammenschans. Voor Heijmans Utiliteitsbouw is het bijzonder een gebouw te realiseren waar mensen worden opgeleid voor een carrière in de bouw. Als kleine jongen ging Martin Kroep in de vakantie mee met zijn vader naar de bouwplaats; het vak is hem met de paplepel ingegoten. Maar voordat hij een baan vond bij een aannemer, volgde hij eerst alle opleidingen die er toen waren voor mensen die bouwvakman wilden worden. Kroep begon als assistent-uitvoerder bij het bedrijf waar hij nu directeur is: Heijmans Utiliteitsbouw.

Martin Kroep geeft leiding aan Heijmans Utiliteitsbouw en Heijmans Servicebouw. Waar het eerste bedrijfsonderdeel gericht is op grotere nieuwbouwprojecten, heeft de afdeling Servicebouw meer opdrachten in het periodiek onderhoud en de renovatie van gebouwen. Bij Utiliteitsbouw werken ruim driehonderd mensen vanuit de kantoren Drachten, Rosmalen en Rotterdam; meer dan de helft is werkzaam op bouwplaatsen in heel Nederland, de overige medewerkers werken in ondersteunende functies op kantoor aan de projecten. De ruim tweehonderd mensen bij Servicebouw werken ook in heel Nederland, met zeven vestigingen in Rotterdam, Leiden, Amsterdam, Rosmalen, Apeldoorn, Geleen en Drachten.

ONDERWIJS OP DE BOUWPLAATS

Bij de oplevering van de nieuwbouw van ROC Leiden Lammenschans was er voor Martin Kroep en het team van Heijmans Utiliteitsbouw een gemengd gevoel. Kroep: 'Bij opleveringen is altijd de blijdschap over het gerealiseerde project. Tegelijkertijd betekent het dat al die vakmensen die eraan hebben gewerkt weer een andere weg op gaan. Natuurlijk ben ik trots op het gebouw, maar nog trotser ben ik op de mensen die het hebben gemaakt.' Onder die mensen waren ook ROC-leerlingen die hun praktijkonderwijs bij Heijmans Utiliteitsbouw volgden. 'Een project als ROC Leiden Lammenschans weet jonge mensen enthousiast te maken voor de bouw', stelt Kroep.

Martin Kroep: 'Een project als ROC Leiden locatie Lammenschans weet jonge mensen enthousiast te maken voor de bouw'

Dat het ROC en de vmbo afdeling van het Da Vinci College in een dergelijke huisvesting zitten, ziet hij heel positief. 'Projecten als deze kunnen jonge mensen verleiden tot het vak', zo stelt Kroep. En dat is hard nodig. Als commissaris van het leerbedrijf Rijnmond Bouw is Kroep bezig met een campagne om de bouw een beter imago te geven onder jonge mensen: 'De techniek in zijn geheel heeft meer vaklieden nodig; de cijfers dalen al jaren. Bij de bouw is het aantal leerlingen helemaal verontrustend. Dramatisch, als ik eerlijk ben. Die beweging moeten we omkeren. Wij zijn nu bezig met een aantal plaatselijke initiatieven om de bouw te promoten. Maar eigenlijk zou het een golf over heel Nederland moeten zijn!'

'In onze branche zal er altijd werk zijn. En dus zijn er jonge mensen nodig. Wij helpen graag mee aan het werven en opleiden van de vakmensen van de toekomst!'

LEREN (EN) WERKEN

Sinds de introductie van het vmbo is het voor aannemersbedrijven in toenemende mate lastiger geworden jonge mensen aan zich te binden, stelt Martin Kroep. 'Het vmbo is toch veel algemener dan wat ooit de LTS (lagere technische school) was. Veel leerlingen gaan richting het mbo voor een kantoorfunctie. Een deel van de leerlingen kiest op een bepaald moment wel voor techniek, maar dan eerder voor beroepen die binnenshuis worden gedaan, zoals automonteur. De bouw is niet populair, zo blijkt uit de cijfers!' Volgens Kroep moet er al op de basisscholen worden gewerkt aan voorlichting over beroepen in de bouw. 'Er zijn wel initiatieven op basisscholen en je hebt vanuit de brancheorganisatie Bouwend Nederland bijvoorbeeld de jaarlijkse "Dag van de Bouw". Het helpt allemaal wel een beetje, maar niet genoeg.'

Dat bedrijven worden betrokken bij de opleiding van jonge mensen, vindt Kroep heel logisch. 'In de schoolbanken kan je nog zoveel zien en horen, maar een vak leer je pas als je er echt mee aan de slag gaat. Met vier dagen werken en één dag naar school leer je iets over vakmanschap. Als leerbedrijf kan en moet je dan ook echt vakkennis overbrengen. De leerlingen moeten een boekje bijhouden over wat ze doen en leren. In de regio Rijnmond hebben we gemiddeld tachtig plekken voor leerlingen. Op dit moment zijn er rond de vijftig leerlingen aan de slag: daar kan dus wel wat bij!'

LOOPBAANTRAJECT

Voor de aannemer is de instroom van nieuwe vakmensen een belangrijk aandachtsgebied. 'Het aantal vmbo-leerlingen dat voor de bouw kiest in de regio Rotterdam - waar ons kantoor is gevestigd - ligt nu rond de 750 per jaar. Voor de komende jaren wordt een daling naar 450 leerlingen voorspeld. Tegelijkertijd voorzien we een grote uitstroom van de babyboomers: veel mensen gaan met pensioen in de komende jaren. Daar hebben we wel zorgen over', vertelt Kroep. De organisatie van Heijmans Utiliteitsbouw is ingesteld op het begeleiden en opleiden van jonge mensen die kiezen voor een vakspecialisme in de bouw. 'We hebben leermeesters die de jonge mensen begeleiden. Daarbij hebben we loopbaantrajecten uitgestippeld, waardoor het voor de medewerkers interessant is om bij Heijmans te blijven. De bouw is een zwaar beroep, daar winden we geen doekjes om. We moeten ervoor zorgen dat mensen kunnen blijven werken tot hun pensioengerechtigde leeftijd. Als mensen vanuit hun opleiding bij ons komen werken, kan die periode wel vijftig jaar bestrijken. Daar moet een bedrijf op ingesteld zijn.'

SAMEN BOUWEN

De keuze om "in de bouw" te gaan is voor jongeren niet makkelijk, zo weet Kroep: 'De jongeren die kiezen voor een bouwopleiding, doen dat omdat hun ouders dat stimuleren of omdat er toevallig een mooi project bij ze in de buurt is opgeleverd. Dan gaan ze naar school en ontdekken dat het best zwaar is, zo'n bestaan op een bouwplaats. Om zeven uur opstaan, daar kan je aan wennen. En buiten werken is heerlijk met mooi weer in de zomer, maar met vijf graden vrieskou haken sommige jonge mensen af.' De bouw moet echt in je hart zitten, zoveel is duidelijk. Kroep kan daar over meepraten: 'Het is een sfeer die je moet liggen. Het gaat heel erg om samenwerking, om het elkaar begrijpen en werken aan een gezamenlijk resultaat. Iedereen heeft zijn eigen vakspecialisme, maar je werkt samen aan iets groots dat zeker de komende dertig tot vijftig jaar blijft bestaan. Het resultaat van je werk kan je altijd aan je kinderen en kleinkinderen laten zien, dat is toch wel bijzonder!'

Mensen met een vakspecialisme in de bouw zullen nooit om werk verlegen zitten, zo stelt de directeur van Heijmans Utiliteitsbouw. 'Het arbeidstekort groeit, dat is evident. Dus de mensen in de bouw zijn verzekerd van een heel redelijk inkomen, zeker in vergelijking met andere technische beroepen met een mbo-achtergrond.' Bij de grotere bouwbedrijven in Nederland zijn voldoende doorgroeimogelijkheden voor de werknemers. Kroep spreekt voor Heijmans: 'Wij bieden onze werknemers opleidingen aan en ondersteunen ze als ze naar een andere functie willen groeien. Je merkt bij de jongere generatie dat de mensen heel ICT-gericht zijn. Dat is een enorm voordeel: het is daardoor makkelijker om door te stromen. Voor een bedrijf is het ook zeker een uitdaging om kansen voor de medewerkers te creëren. Op die manier kan je ze immers binden. Onze werknemers zijn ons goud!'

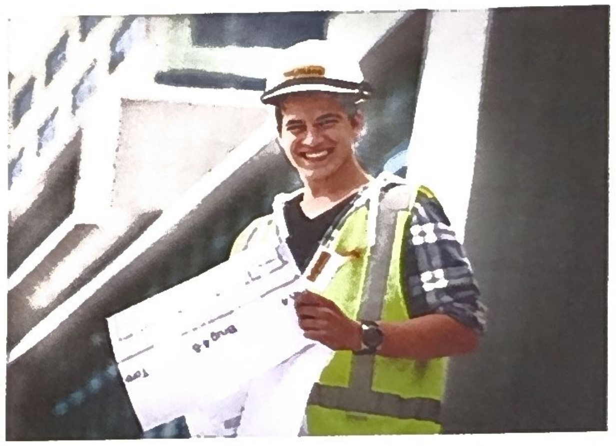

NIEUWE BUREN:

AFDELING VMBO VAN HET DA VINCI COLLEGE

In het nieuwe gebouw bij station Lammenschans hebben ROC Leiden en de vmbo afdeling van het Da Vinci College *samen* een plek gevonden. Met vmbo en mbo in één gebouw wordt de gewenste drempelloze overgang tussen beide schooltypen ook fysiek werkelijkheid. De twee scholen hebben wel duidelijke afspraken over het behoud van de eigen identiteit. Da Vinci-vestigingsdirecteur Marianne Rijnveld: 'Ons vmbo heeft een aparte vleugel binnen het gebouw. Zo behouden we een eigen school met een eigen ingang – tussen toren 4 en toren 5 op de Entresol – en een eigen pedagogisch en didactisch concept. Onze leerlingen zijn tussen de 12 en 16 jaar oud. Dus is de geborgenheid van een eigen "thuisbasis" nog heel belangrijk.'

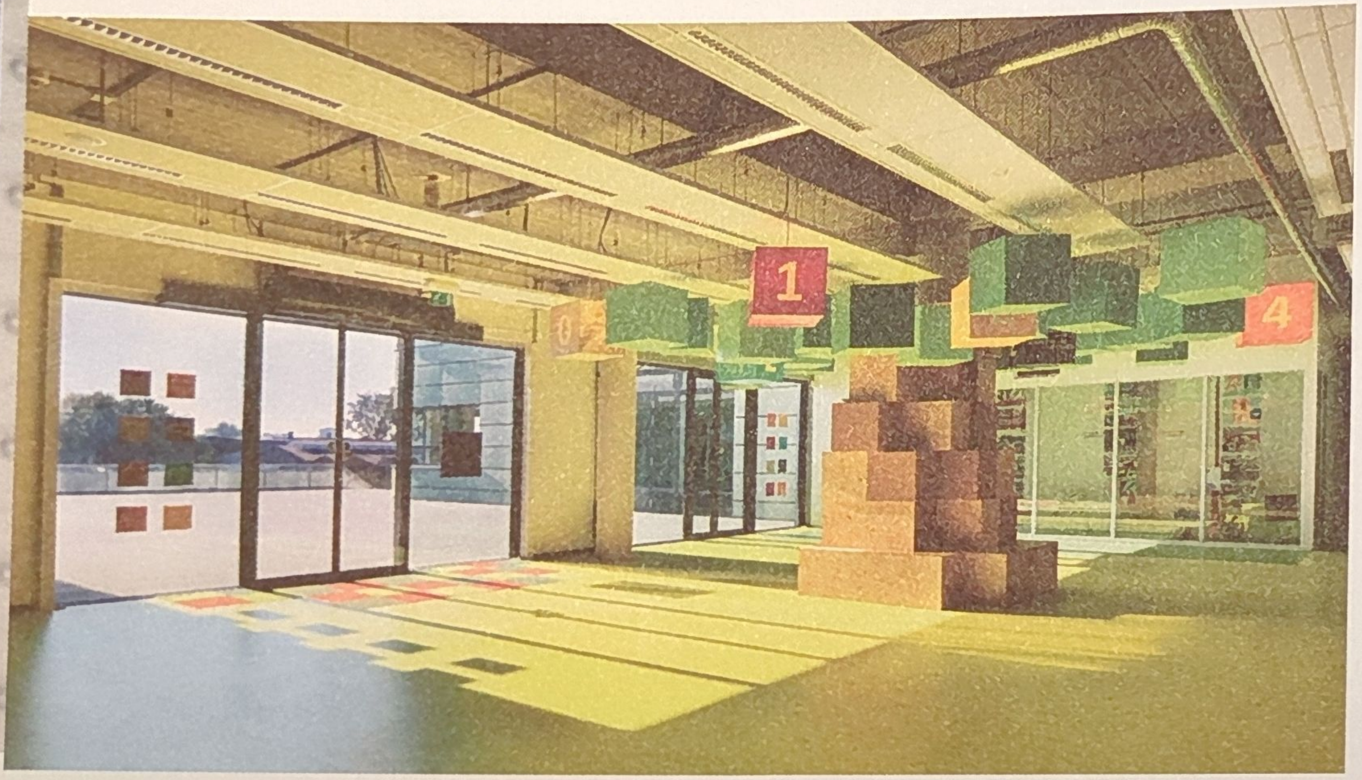

Ontwerpbureau Hollandse Nieuwe kreeg van het Da Vinci College de opdracht een interieurconcept te ontwikkelen dat ruimte biedt aan een open, veilig, stimulerend, prettig en modern schoolklimaat. Hollandse Nieuwe bracht veel tijd op het Da Vinci door, om kennis te maken met staf, docenten en leerlingen én om sfeer te proeven. Rijnveld: 'Er is met alle teams gesproken over onze lesmethodes en onze manier van werken. Samen hebben we het programma van eisen geformuleerd.'

THE SECRET GARDEN

Als leiddraad voor het interieurconcept koos men voor het kinderboek *The Secret Garden* van Frances Hodgson Burnett. Rijnveld: 'Dat verhaal gaat over een aanvankelijk zeer verwend en ontevreden meisje. Samen met haar neefje gaat ze werken in een geheime tuin, waar ze leert om planten en dieren te verzorgen. Door de blijdschap en voldoening die dat oplevert, verandert ze gaandeweg het verhaal in een steeds leuker en vrolijker kind. Deze thematiek – het opgroeien binnen een beschermde omgeving waar je leert om respect te hebben voor jezelf en de wereld om je heen en waar je de mogelijkheid krijgt om je kwaliteiten te ontwikkelen en zo een beter en rijker mens te worden –representeert exact waar wij als Da Vinci College voor staan.'

BÈTA MAVO

Een mooi voorbeeld van samenwerking is de BÈTA MAVO. Da Vinci College, ROC Leiden en bedrijven in de regio werken hier samen om jongeren uit de theoretische leerweg van het vmbo, vmbo-TL, wegwijs te maken in de techniek. Marianne Rijnveld: 'De techniek was voor onze TL'ers altijd een onbekende sector, die in het lesprogramma niet of nauwelijks aan bod kwam. Terwijl juist ROC Leiden een groot aantal technische niveau-4 opleidingen aanbiedt, waarvoor vmbo-TL een belangrijke vooropleiding is. -

Dankzij BÈTA MAVO doen onze leerlingen nu projecten bij vier technische bedrijven: Royal van Lent, Shipyard BV, EnergiQ, Randstad Elektrotechniek en Machinefabriek West End. Daar kunnen ze in de praktijk rondkijken en ervaren of techniek iets voor hen is. De praktijkbegeleiders van deze bedrijven hebben zelfs bijscholing pedagogiek gekregen om onze jonge leerlingen te kunnen begeleiden. Daarnaast krijgen onze leerlingen techniekklessen van docenten van ROC Leiden en worden ze begeleid door mbo-leerlingen Techniek niveau 4. Zo ontstaat bij onze TL'ers een veel beter beeld van het beroep. Ze kunnen gemotiveerder kiezen waardoor de kans dat ze in het mbo uitvallen een stuk kleiner wordt.'

HOFJES

Waar ROC Leiden koos voor het karakteristieke landschap van de regio Leiden als inspiratiebron voor de inrichting, liet het Da Vinci College zich inspireren door de zo kenmerkende Leidse hofjes. Rijnveld: 'In hofjes kunnen bewoners beschermd wonen. Ook onze leerlingen brengen een groot deel van de schooldag door in een soort hofje. Zo creëren we een gevoel van veiligheid, geborgenheid en herkenning en heeft iedere leerling een plek waar hij of zij "thuis" is en zich uitgedaagd en gestimuleerd voelt. Deze "thuisbases" hebben we dan ook de naam @HOME gegeven.'

@HOME

Per vier of vijf klassen vormen de leerlingen met hun mentoren en docenten een @HOME, bestaande uit een aantal instructielokalen en een binnenplaats, uitgerust met computers en een kleine mediatheek. Rijnveld: 'Dankzij het open karakter zijn de instructielokalen fijne ruimtes om in te werken. Met kastenwanden kunnen we rustige plekken creëren waar leerlingen geconcentreerd aan de slag kunnen.' Leerlingen van de bovenbouw krijgen beroepsgericht onderwijs in praktijklokalen waar de beroepspraktijk zo realistisch mogelijk wordt nagebootst. Zo heeft de afdeling Mobiliteit & Techniek een heuse garage en vinden we bij Handel & Administratie een volledig ingerichte winkelruime.

BUITENGEVOEL

De inrichting van de aula is gebaseerd op het buitengevoel. Rijnveld: 'Alsof je buiten bent in het park en op een bankje een appel eet, terwijl je wacht op vrienden of gezellig aan het kletsen bent. De verschillende gebieden hebben elk hun eigen specifieke kenmerken, waar je op verschillende manieren kunt recreëren. Zo heb je het picknickveld met grote zitblokken, het rozenhof met de automatenwand en het podium in de kleuren van een donker woud. Behalve de aula is er voor de leerlingen ook een groot dakterras, waar ze een frisse neus kunnen halen en kunnen ontspannen.'

BLOEMETJES IN HET GRAS

In een groot gebouw is routing een belangrijk onderdeel. Dankzij het gebruik van verschillende materialen en kleurtinten in de vloeren, worden de routes duidelijk. Rijnveld: 'Met in de gangen fris groen marmoleum en in de lesgebieden vooral tapijt. Het voordeel van tapijt is dat het geluid beter dempt en stof geen kans krijgt om te dwarrelen. Binnen de lesgebieden maken we met kleuraccenten een onderverdeling in zones, als bloemetjes in het gras. Bij de keuze van de materialen hebben we rekening gehouden met het gebruik, onderhoud en gevoeligheid voor stof, huismijt en andere allergieën of aandoeningen.'

SAMENWERKING MET ROC LEIDEN

Dat mbo en vmbo nu samen in één gebouw zitten, biedt veel voordelen. Rijnveld: 'Ter stimulering van de doorstroming van vmbo naar mbo is het natuurlijk geweldig om zo dicht bij elkaar te zitten. Onze leerlingen zien van dichtbij hoe het er op het mbo aan toe gaat. Ze krijgen tijdens hun opleiding geregeld de kans om een kijkje in de keuken te nemen bij ROC Leiden, om alvast sfeer te proeven en zich te oriënteren op een vervolgopleiding. We werkten in de oude situatie al steeds meer samen met ROC Leiden, maar nu we écht buren in hetzelfde gebouw zijn, wordt dat nog een stuk gemakkelijker. We kunnen samen investeren in en gebruikmaken van voorzieningen en faciliteiten. Door krachten te bundelen, stimuleren we de doorstroom én kunnen we nog beter inspelen op de snelle ontwikkelingen in de markt.'

INTERIEUR DA VINCI:
GEBORGENHEID IN HOFJES

Nadat ontwerpbureau Hollandse Nieuwe de opdracht voor het interieurontwerp van ROC Leiden Lammenschans had gekregen, volgde een tweede opdracht binnen hetzelfde gebouw: het interieur voor de vmbo afdeling van het Da Vinci College.

Jos Broekman van Hollandse Nieuwe: 'De schoolleiding en de gemeente Leiden hadden een eigen wens en stem voor dit deel van het gebouw. Het was logisch daar een aparte opdracht van te maken.' De ontwerpers kozen voor een sprookjesachtig thema voor dit deel van de nieuwbouw: "The Secret Garden". Broekman: 'Het leek ons een mooie metafoor die goed aansluit bij de hofjesstad Leiden. Hiermee kreeg het vmbo ook een heel eigen karakter, als een geborgen, "geheim" hof binnen het grotere geheel.'

Net als bij het ontwerp voor het ROC werkte Hollandse Nieuwe met verschillende zones voor onderwijs en ontmoetingsplekken. 'In combinatie met het gekozen thema hebben we besloten plekken gecreëerd in een verder overzichtelijke ruimte. Zo krijgen de leerlingen de mogelijkheid om in een gevoel van veiligheid op te groeien en van elkaar te leren', vertelt Broekman.

Met frisse kleuren is onderscheid gemaakt tussen de verschillende afdelingen binnen de school. Speelse, gekleurde elementen markeren ontmoetingsplaatsen. De kleurschakeringen zijn afgestemd op die bij het ROC. Broekman: 'Leerlingen die vanaf dit vmbo naar het ROC gaan, zullen daar zeker elementen herkennen en hun weg kunnen vinden. Dat maakt de overgang alleen maar makkelijker!'

heijmans

22

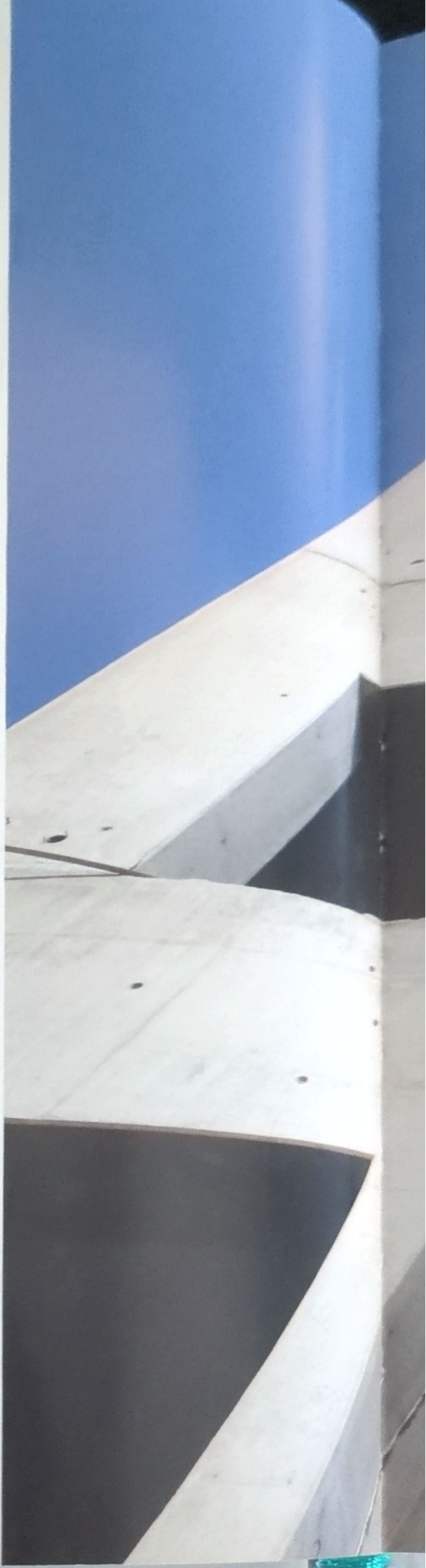

3

3

PROCES

GROOT GEBOUW, LANGE ADEM

'DIT PROJECT BEWIJST DAT ALS DE WIL ER IS, HEEL VEEL MOGELIJK IS'

CAROLINE C. KRUIT

Het realiseren van een nieuwbouwambitie kost energie, tijd en geld. En - misschien wel de belangrijkste factor - de vasthoudendheid en ambitie van de direct betrokkenen. De eenentwintigste eeuw begon voor ROC Leiden met een visie van het College van Bestuur op 'hoe het anders zou kunnen met de huisvesting'. Elf jaar later staat er een indrukwekkend, multifunctioneel gebouw bij station Lammenschans en is een tweede - niet minder ambitieus - project in aanbouw bij het Centraal Station. In de loop van de jaren zijn plannen en planningen regelmatig aangepast op de veranderende omstandigheden.

Bij aanvang van het nieuwe millenium stond het toenmalige College van Bestuur (CvB) van ROC Leiden voor de opgave, een nieuwe visie op het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) te implementeren binnen de organisatie. De verouderde en versplinterde vastgoedportefeuille bleek een drempel in dat veranderingsproces. Voor de beoogde groei van de onderwijsinstelling en aanpassingen in de wijze van lesgeven was de toenmalige huisvesting niet toereikend.

Zoekende naar scenario's voor de toekomst van ROC Leiden werd een studieopdracht aan het toenmalige PRC Bouwcentrum gegeven. Dit adviesbureau bestudeerde alle bestaande locaties en reikte oplossingen aan voor het gefaseerd slopen en opnieuw opbouwen van de verschillende onderwijsgebouwen om zodoende de capaciteit van de huisvesting op termijn met tien procent te vergroten. Dat was het moment dat "vastgoedregisseur" Jos Konickx (toen algemeen directeur van adviesbureau Fakton nu adviseur bij de RNR Group) bij de vastgoedproblematiek van ROC Leiden betrokken raakte. Konickx: 'Het aantal onderwijslocaties was door PRC Bouwcentrum teruggebracht naar acht gebouwen. Er lag een Programma van Eisen voor die locaties. Aan mij werd gevraagd te analyseren of de plannen voor ROC Leiden financieel haalbaar waren. Mijn antwoord daarop was een vraag aan het College van Bestuur: "Wil je dit wel?"

DE OPGAVE IN PERSPECTIEF

In 2001 kwam er een nieuwe bestuursvoorzitter voor het CvB van ROC Leiden: Jacques van Gaal. Van Gaal was amper drie maanden aan de slag, toen een eerste gesprek met Konickx plaatsvond over de huisvestingsplannen.

Konickx: 'In dat gesprek heb ik gevraagd: "Bij hoeveel schijnzekerheid voel je je veilig?", refererend aan de plannen die er lagen en het lage ambitieniveau ervan. Ik vroeg of hij open stond voor een ander beeld op de opgave. "Wil je een doos of een fiets?", was mijn volgende vraag. En daarop voortbordurend heb ik een presentatie gegeven die later is ingezet bij het maken van de Programma's van Eisen voor de nieuwe gebouwen.'

De beeldend geïllustreerde presentatie 'Doos of fiets?' maakte veel los in Leiden. 'Het CvB stond op een kruispunt', stelt Konickx. 'Dit was het moment een andere koers te gaan varen op het gebied van onderwijs. En hetzelfde gold voor de huisvesting: die zou die veranderingen moeten kunnen ondersteunen. Dat betekent dat je een flexibel gebouw maakt dat je tot vlak voor je het betrekt nog kunt aanpassen. Het betekent ook dat je een gebouw maakt dat een toekomstvaste waarde heeft, dat je moet kunnen verkopen als je het niet meer nodig hebt. De opgave is dus om een gebouw te ontwerpen dat meer functies kan huisvesten dan alleen onderwijs, zoals kantoor, werkplaats, supermarkt.'

TWEE GEBOUWEN

Eind 2001 ging de koers om en kreeg de visie op de toekomst van ROC Leiden vorm. De vastgoedportefeuille werd getaxeerd met het oog op mogelijke afstoting van panden en nieuwe bestemmingen voor de grondposities. Contacten met de gemeente werden aangehaald en de wederzijdse ambities uitgesproken. De plannen voor twee grote gebouwen op A-locaties - bij station Lammenschans en het Centraal Station - kwamen op papier. De plan-

Splitsing in appartementsrechten
Door een gebouw in appartementsrechten te splitsen, worden zelfstandige gebruikseenheden gecreëerd. In de akte van splitsing wordt aangegeven welke regels daarop van toepassing zijn en wordt een Vereniging Van Eigenaars (VVE) opgericht. De VVE is onder meer verantwoordelijk voor het onderhoud van gezamenlijke delen van het gebouw, zoals de fundering en het dak.

De nieuwbouw kenmerkt zich door verschillende gebruiksfuncties. Naast ROC Leiden, de parkeergarage, winkel, sportcentrum en kantoor die inmiddels aan Green Real Estate waren verkocht zou ook een deel aan de gemeente worden overgedragen ten behoeve van het Da Vinci College.

Naast deze verschillende functies moest ook rekening gehouden worden met bepaalde installaties en de technische complexiteit van de schuine geveldelen van het gebouw die zich over verschillende verdiepingen uitstrekten.

Al deze kenmerken, functies en eisen moesten worden opgenomen in het splitsingsreglement en nauwkeurig en gedetailleerd aangegeven op de splitsingstekeningen. Mede door de veelheid van de bij de nieuwbouw betrokken partijen met hun eigen verantwoordelijkheden voor (delen van) het gebouw en de voortschrijdende inzichten tijdens de bouw, was het opstellen van een splitsingsakte een complex en tijdrovend proces. Het resultaat is een reglement dat - net als het gebouw- lange tijd mee gaat

nen voor herontwikkeling van het gebied Cronesteyn (de driehoek Lammenschansweg, spoorlijn en Kanaalweg) bestonden weliswaar alleen nog op papier, maar gaven ruimte voor grootschalige nieuwbouw. De grondposities bij het Centraal Station (en het daarbij gelegen LUMC) waren deels al vergeven en in ontwikkeling, maar door de professionele ontwikkelplannen van het ROC ontstond ruimte voor een koers waarbij ROC Leiden buurman van het LUMC kon worden. Konickx: 'Mede omdat ons ontwikkelplan voor het perceel naast het station CS beter doordacht was op het gebied van het beheer van het totale voorterrein van het LUMC, waren wij voor dit perceel een aantrekkelijkere partij dan "concurrerende" professionele ontwikkelaars'.

In 2002 werd door PRC Bouwcentrum gewerkt aan een Programma van Eisen voor één of twee multifunctionele gebouwen. Het CvB onder leiding van Jacques van Gaal bracht een visie op het onderwijs naar buiten waarin de huisvesting een faciliterende - maar cruciale - rol vervulde. Van Gaal: 'Dat plan had verdere uitwerking nodig door specialisten, met name op het financiële vlak. Karin Heijenrath pakte dat binnen ROC Leiden op, Irma Langeraert van ILFA en Jos Konickx werden hier als externe adviseurs bij betrokken. Uitgangspunt: we bouwen twee keer veertigduizend vierkante meter waarvan we in beide gevallen ongeveer de helft voor het ROC-onderwijs nodig hebben en houden zolang de nieuwbouw nog in gang is, de bestaande locaties in stand.'

FINANCIËLE BASIS

Het was begin 2002 dat Irma Langeraert door Jacques van Gaal werd betrokken bij de plannen van ROC Leiden. 'Dat was een bijzonder gesprek', lacht Langeraert. "Dit zijn mijn plannen", zei Jacques. "Dat kan je niet betalen", was mijn antwoord. Hij pareerde direct: "Wanneer kan ik het dan wél betalen?" Langeraert ging met haar bedrijf ILFA aan de slag om met ROC Leiden een financiële basis te creëren voor de nieuwbouwplannen. 'Met Karin Heijenrath is eerst gekeken naar de financiële performance van de organisatie. Wanneer die stabiel - of beter: voorspelbaar - is, dan kan je daarop acteren.' Karin Heijenrath was net aangesteld als de nieuwe directeur financiën van ROC Leiden, haar eerste functie in het onderwijs. 'Je hebt bij een onderwijsinstelling te maken met een complexe bedrijfsvoering, al is het maar omdat je te maken hebt met een organisatie met veel personeel. Toch is het mogelijk een gezonde balans te creëren en de voorspelbaarheid van je bedrijfsvoering te vergroten. Daar kan je plannen voor maken, maar je zult het over een periode van een aantal jaren moeten kunnen laten zien. Daar zijn we mee aan de slag gegaan en dat is ook gelukt.

De tweede stap na de interne financiële organisatie, was het in kaart brengen van de risico's', zo stelt Langeraert. 'En die risico's moet je onderbrengen bij de partijen die ze kunnen dragen. De nieuwbouw op

GRONDTRANSACTIES

In 2006 was de uitgangspositie dat de nieuwbouw voor ROC Leiden Lammenschans op eigen grond moest komen te staan. Na een aantal grondtransacties zou dit eigendom in handen komen van een speciaal daarvoor opgerichte BV: Community College Leiden B.V. (CCL BV). Omdat er nog onderhandelingen liepen met de gemeente Leiden werd het plein voor het gebouw hier voorlopig buiten gehouden.

De eigendom van de nieuwbouwlocatie was versnipperd en in handen van diverse partijen zoals de gemeente Leiden, de Nederlandse Spoorwegen, de eigenaar van het gebouw en de grond waar de Fordgarage is gehuisvest en ROC Leiden.

Een ander aandachtspunt was dat verschillende partijen over en weer koopovereenkomsten over hun grond hadden gesloten. Deze koopovereenkomsten moesten deels ontbonden worden en de rechten en verplichtingen uit deze overeenkomsten moesten deels worden overgedragen aan CCL BV. Na dit voorwerk vonden in 2007 de eerste transacties met de Nederlandse Spoorwegen en ROC Leiden plaats. In 2008 gevolgd door diverse transacties met de gemeente Leiden. Vervolgens is er weer een stukje grond tussen het spoor en de nieuwbouwlocatie terugverkocht aan NUON vanwege het transformatorhuisje dat daar staat.

Door veranderende inzichten tijdens de bouw, de onderhandelingsresultaten met de gemeente en de voortgang in de besluitvorming omtrent de RijnGouwelijn werd eind 2010, begin 2011 besloten ook de grond rondom de nieuwbouw, onder andere het voorplein, in eigendom over te dragen.

De timing van de verschillende grondtransacties luisterde erg nauw. Voorkomen moest worden dat de complexiteit van de tekeningen, verschillende fiscale zaken en de onderlinge samenhang van alle grondtransacties zouden leiden tot vertraging met grote (financiële) gevolgen voor alle partijen. Uiteindelijk werd in mei 2011 overeenstemming bereikt over de laatste punten en vonden de laatste grondtransacties tussen de gemeente Leiden en CCL BV plaats.

Lammenschans hadden we ruwweg in drie appartementsrechten verdeeld: een ROC-deel, een deel voor het vmbo Da Vinci (in opdracht van de gemeente, red.) en een deel dat kan worden verhuurd aan derden, bijvoorbeeld als kantoor. Dat laatste deel hebben we op de markt gebracht: ruimte met commerciële doeleinden hoort bij een commerciële partij.'

PROGRAMMA VAN EISEN

Medio 2002 beginnen de plannen voor grootschalige nieuwbouw zich enigszins af te tekenen, maar er liggen nog onbeantwoorde vragen. Er wordt gestoeid over mogelijke locaties, het aantal te verwachten studenten en de hoeveelheid vierkante meter per student. Dat laatste is weer direct gerelateerd aan de nieuwe onderwijsvisie en significant voor de bouwopgave: het gaat hier immers om ongeveer tienduizend studenten! Een vierkante meter meer of minder maakt heel veel uit voor het Programma van Eisen.
De term Community College doet zijn intrede. De naam suggereert een speelveld dat groter is dan alleen een mbo samen met een vmbo. 'Een supermarkt voor beroepsontwikkeling!', zegt Jos Konickx. 'Dat werd de droom: een loopbaancentrum waar de praktijk en het onderwijs in één gebouw zijn ondergebracht.'
Parallel aan het onderzoek van PRC Bouwcentrum is Konickx bezig met de vertaling van de onderwijsvisie naar een ruimtelijke indeling van de nieuwe huisvesting. 'Het is mogelijk de huisvesting te rangschikken in opleidingen per onderwijsrichting - zoals ROC Leiden ook was ingedeeld - of in competenties. In het laatste geval kan je ruimten maken voor generieke competenties (bijvoorbeeld taalonderwijs) die voor alle opleidingen bruikbaar zijn en los daarvan zijn er unieke praktijkruimten. Wanneer de opleidingen als uitgangspunt worden gebruikt voor de indeling van het gebouw, moet dat wel flexibel zijn. Opleidingen krimpen en groeien per onderwijsjaar: veel gebouwen kunnen dat niet goed accommoderen', legt Konickx uit. Wanneer het gebouw wordt ingedeeld naar competenties, is het wel belangrijk de verschillende eenheden een eigen gezicht te geven én om extra aandacht te besteden aan de wijze waarop de student het gebouw betreedt. 'Een meet & greet zone is dan noodzakelijk om de entree kleinschalig en herkenbaar te houden. Met de Marktplaats creëer je een plek waar de studenten hun vrienden ontmoeten en waar de indeling van de rest van het gebouw voor iedereen duidelijk wordt.'

ARCHITECTENSELECTIE

In de tweede helft van 2002 beginnen de voorbereidingen voor de architectenselectie en de zoektocht naar een projectmanager die namens ROC Leiden de bouw zal kunnen begeleiden. De locaties voor nieuwbouw zijn nog niet helemaal duidelijk en het Programma van Eisen staat in ruwe vorm. De groep mensen die zich bezighoudt met de nieuwbouwplannen (informeel de Denktank genoemd) bestaat tot dan uit Jacques van Gaal, Henk Feunekes en Anton Mink (ROC Leiden), Jos Konickx (Fakton) en Foppe van der Zee (PRC Bouwcentrum).

Architect en voormalig Rijksbouwmeester Wytze Patijn wordt aangetrokken als adviseur voor de architectenselectie die via een Europese aanbesteding zal moeten verlopen. De Denktank wordt door Patijn in sneltrein-

'Dat werd de droom: een loopbaancentrum waar de praktijk en het onderwijs in één gebouw zijn ondergebracht'

vaart bijgepraat over de stand van de internationale architectuur. Op dat moment is er nog sprake van de selectie van één architect voor twee gebouwen, waarvan het tweede - zo wordt tijdens het proces duidelijk - bij het Centraal Station zal komen. Jos Konickx: 'Al pratende over de opgaven trokken we de conclusie dat één architect voor twee gebouwen niet de weg zou zijn naar een vlotte organisatie van het bouwproces en een spannende architectuur. Terwijl de tekst van de Europese aanbesteding zich toespitste op de locatie Lammenschans, is ervoor gekozen uit dezelfde selectieprocedure ook een architectenbureau voor de locatie bij Leiden CS te kiezen.'

LOCATIES EN TRANSACTIES

In de loop van 2003 vielen veel puzzelstukjes op hun plaats. In het begin van het jaar kon Jacques van Gaal met de gemeente Leiden en het LUMC om de tafel om de openstaande grondposities bij Leiden CS te bespreken. 'De grond waar we wilden bouwen stond te koop. We waren voor de gemeente en het LUMC een onverwachte gesprekspartner, maar wel eentje die veel te bieden had voor deze locatie', zo herinnert Van Gaal zich. Bij zijn aantreden had ROC Leiden geen enkele relatie met het medisch centrum. 'Het LUMC werkte samen met een ROC in Den Haag, terwijl de opleidingen verpleging, verzorging en bewaking ook toen al door ons werden aangeboden. Omdat ik veel ervaring heb in de gezondheidszorg ben ik eerst maar eens gaan kennismaken. Daaruit is een samenwerkingsverband ontstaan, dat bij de gesprekken over de locatie bij CS al voor synergie heeft gezorgd.' Na intensieve onderhandeling is de grond voor een marktconforme prijs in eigendom gekomen van ROC Leiden. 'Het onderwijs heeft ook belang bij een goed bereikbare locatie', stelt Van Gaal.
Met een flinke hoeveelheid vastgoed in eigendom - verspreid over de stad Leiden, maar met een concentratie op het Lammenschanspark - kon ROC Leiden met de gemeente in onderhandeling over de plek voor de nieuwbouw bij station Lammenschans. De waarde van de grond en bestaande gebouwen bleek essentieel in het totaalplaatje van de financiering van de nieuwbouw. Alle panden werden getaxeerd en in een bidbook opgenomen. De gemeente had als eerste partij de mogelijkheid om te bieden. 'We wilden dat eigendom niet zondermeer te gelde maken', vertelt Van Gaal. 'We wilden de gemeente in de gelegenheid stellen haar ambities voor de stad te realiseren. Richting de gemeente hadden we natuurlijk een erg sterke positie. Zeker omdat er juist een plan lag om het gebied Cronesteyn een nieuwe impuls te geven. We boden grondposities aan met de garantie dat de opbrengst van de verkoop meteen weer terug zou gaan in de financiering van twee nieuwe gebouwen in de stad.'

BIDBOOK VOOR BELEGGERS

Ondertussen kregen de twee nieuwe gebouwen letterlijk meer vorm. Uit de architectenselectie waren twee architectenbureaus naar voren gekomen. die voortvarend aan de slag gingen. De architecten van RAU maakten een ontwerp voor de locatie Lammenschans, Meyer en Van Schooten Architecten gaven het gebouw bij het Centraal Station een identiteit. De competentiegerichte, contextrijke leeromgeving uit de onderwijsvisie werd vertaald in indrukwekkende ontwerpen van omvangrijke gebouwen met een krachtige uitstraling. Begin 2004 publiceerde het CvB het boekje "School Mall", waarin de onderwijsvisie en de nieuwbouwplannen voor gebouwen met inpandige leerbedrijven werden omschreven. Een andere publicatie uit die tijd "ROC Leiden; Ruimte voor vernieuwend Leren" omschrijft de eerste fase van het functionele Programma van Eisen. Niet alleen de interne organisatie en de architecten kregen met deze documenten een duidelijker koers, het gaf ook aan dat de tijd rijp was met externe partijen om de tafel te gaan zitten voor de financiering van de commerciële ruimten van de gebouwen. Een zogenoemd bidbook werd bij een aantal beleggers en ontwikkelaars neergelegd.

Green Real Estate reageerde positief op de uitdaging, maar zag niet direct heil in de voorgestelde financiële constructie. Van Gaal: 'Aanvankelijk was het idee om als ROC Leiden het eigen deel van het gebouw direct in eigendom te hebben. De andere delen van het gebouw wilden we tenderen, op de markt brengen en door een belegger laten financieren. Met Green Real Estate en onze adviseurs rond dezelfde tafel is uiteindelijk voor een andere constructie gekozen, waarbij ROC Leiden het pand twintig jaar huurt en daarna tegen een vastgestelde prijs terugkoopt. Vervolgens is in overleg met de BNG hier een unieke financiering opgemaakt, die zich misschien het best laat omschrijven als een PPS-constructie (Publiek Private Samenwerking). Voor de BNG was het een unieke omstandigheid om een huur-koopconstructie aan te gaan met een partij als Green die op voorhand voor de BNG geen statutaire marktpartij is. Het is dan ook essentieel dat ROC Leiden, Green Real Estate en de BNG alle drie partners zijn in deze PPS. De BNG is een bank voor organisaties en instellingen met een maatschappelijk karakter: ROC Leiden valt daar vanzelfsprekend onder. 'Een nieuwe manier van financiering met een belegger was nog onontgonnen gebied', herinnert Konickx zich nog van de talloze gesprekken met vastgoedpartijen. Ook Irma Langeraert kijkt terug op een intensief en vernieuwend proces. 'ROC Leiden, Green en BNG bleken een gezamenlijke ambitie te hebben. De BNG is van oudsher een traditionele bank. Hier werd gesproken over een andere, nieuwe manier van omgaan met vastgoed. In een open dialoog tussen mensen die veel kennis meebrachten, kwamen nieuwe perspectieven. Bij de uiteindelijke overeenkomst voor beide panden - voor locatie Lammenschans in 2008 en locatie CS in 2009 - was die samenwerking uniek, out-of-the-boxdenken', stelt Langeraert.

BESTEMMINGSPLAN EN INSPRAAK

Bij het verschijnen van de publicaties in het begin van 2004 stond de oplevering van beide nieuwbouwprojecten op de agenda voor aanvang van het schooljaar 2007. In de jaren die volgden bleek dat een te optimistische inschatting van de complexe werkzaamheden voorafgaand aan de eerste paal. Het ontwerp van de architecten ging door de fases voorlopig ontwerp, definitief ontwerp, bestektekeningen. Voor het project Lammenschans was een intensieve dialoog met de omwonenden nodig en zijn een reeks bezonningsstudies en een akoestisch onderzoek gedaan om bezwaarschriften te kunnen weerleggen. De gesprekken die zouden leiden tot een unieke financiële constructie voor de locaties Lammenschans en CS namen ook de tijd. Op het moment dat de bouwvergunning voor locatie Lammenschans kon worden aangevraagd, brak opnieuw een periode aan die om geduld en vasthoudendheid van de betrokkenen zou vragen. Jos Konickx herinnert zich een intensieve periode: 'De gemeente had weliswaar een ambitieus plan voor de gebiedsontwikkeling Cronesteyn gemaakt, maar de procedure het bestemmingsplan aan te passen aan de nieuwbouw was nog niet in gang gezet. Daarbij was het protest uit de achterliggende wijk een - ook voor de gemeente - niet te onderschatten factor in de hele besluitvorming en voortgang van het project. ROC Leiden is blijven communiceren met de omwonenden en heeft aanvullend onderzoek laten doen. Na alle benodigde onderzoeken en procedures waaronder een artikel 19 procedure, kon de bouwvergunning worden aangevraagd. Dat was een flink boekwerk - een telefoonboek.' Het vergunningenproces wordt door alle betrokkenen omschreven als "complex" en "bewerkelijk". Konickx: 'Op een gegeven moment hebben we onze medewerker Ronald Tan "zijn tent laten opslaan" in het Stadsbouwhuis. De gemeente kon bij dit com-

DELOITTE

LEUKER KUNNEN WE HET NIET MAKEN...OF TOCH WEL?

Het nieuwe gebouw bij station Lammenschans is succesvol tot stand gekomen mede door de coöperatieve houding van Belastingdienst Holland-Midden. Het realiseren van een nieuwbouwproject heeft, o.a. afhankelijk van degene die het realiseert en de wijze van realisatie, verschillende fiscale consequenties. Dit kan in eerste instantie onzekerheid ten aanzien van de uiteindelijke kosten van de nieuwbouw en de financiële verwerking met zich meebrengen. De belastingdienst was echter bereid om samen met fiscale adviseur Deloitte na te denken over hoe een en ander vorm te geven, dat zowel de belangen van ROC Leiden als die van de belastingdienst werden gewaarborgd. Tevens heeft Deloitte, namens ROC Leiden concrete afspraken gemaakt met de belastingdienst voor de fiscale behandeling van het nieuwbouwproject tot en met 2013.

plexe project zeker wat hulp gebruiken.'
En alsof de gemeente en ROC Leiden hun handen niet vol hadden aan elkaar als het ging om de procedures rond de nieuwbouw bij station Lammenschans, was het de tracé-bepaling voor de RijnGouwelijn die het project in de ontwerp- en vergunningsfase bijna letterlijk deed steigeren. Het definitief ontwerp van Thomas Rau en zijn medewerkers was rond toen bleek dat het tracé voor deze regionale lightrail-verbinding zodanig over het ROC-terrein zou lopen dat forse aanpassingen in het ontwerp noodzakelijk waren. Het ontwerp moest o.a. 20 meter worden ingekort waardoor één toren verdween en de draagconstructie van de bruggen tussen de overige torens moest worden uitgevoerd in staal, in plaats van in beton. Dit had gevolgen voor de aanbesteding en de volgorde van bouwen.
Daarnaast werd het ontwerp enigszins op het kavel verschoven om ruimte te creëren voor het spoor, dat letterlijk langs de voordeur van het gebouw zou lopen. Of het tracé van de lightrail dat zo bepalend was voor de ontwerpfase zal worden aangelegd, is overigens nog steeds niet vastgesteld.

ROC LEIDEN BOUWT!

In september 2007 opende de nieuwe school weliswaar nog niet de deuren, maar leken de paden naar een voorspoedig bouwtraject geëffend. Dat schreef Marieke Jas namens het CvB in haar voorwoord in het boekje met de optimistische titel: "ROC Leiden Bouwt!". Een maand later werd ook daadwerkelijk de eerste paal geslagen op locatie Lammenschans. Eindelijk was er duidelijkheid, zo schreef Jas, en het optimisme was hervonden. Het bouwen kon beginnen.

De eerste aanbestedingsronden voor de nieuwbouw bij station Lammenschans vonden plaats in 2007. Op dat moment waaide er een optimistische bries door alle gelederen van het vastgoed in Nederland. De eerste tegenslag in de realisatiefase van het nieuwbouwproject kwam echter in de vorm van een funderingskwestie. Bij de voorbereidingen voor de realisatie van de ondergrondse parkeergarage werd het proces stopgezet nadat een inspectie aangaf dat de capaciteit van de fundering onvoldoende was voor de tweelaagse, ondergrondse betonconstructie. Na een aantal onderzoeken en second opinions (nieuwe berekeningen) van constructeurs werden de bouwplannen aangepast aan de vastgestelde funderingscapaciteit. Na deze hobbel te hebben genomen, tekende zich een nieuwe uitdaging af: vergaande bezuinigingen.
De bankencrisis en daaropvolgende economische terugval in het begin van 2008 lieten ook het project bij Lammenschans niet onbetuigd. De projectorganisatie stond voor een serieuze bezuinigingstaak. Met de inmiddels aan het project gebonden partijen werd gezocht naar optimalisatie van gebouwonderdelen en vereenvoudiging van de afbouw en inrichting. Het was een periode waarin de verhoudingen tussen de betrokken partijen op scherp werden gezet. Van aannemer Ballast Nedam werd afscheid genomen en met aannemer Heijmans werd het bouwproces in augustus 2008 weer vlotgetrokken. Vanaf dat moment is de bouw ononderbroken geweest tot de bouwkundige oplevering in 2011.

IN BALANS

Met de oplevering en ingebruikname van het gebouw brak ook een nieuw hoofdstuk aan in de financiële huishouding van ROC Leiden. Het pand heeft een actieve Vereniging van Eigenaren met Green Real Estate en de gemeente (voor het vmbo-deel) als eigenaren en ROC Leiden als gebruiker. Gezamenlijk zijn zij verantwoordelijk voor onderhoud en de exploitatie van het pand. 'De jaarrekening van 2011 is heel ingewikkeld', stelt Heijenrath. 'We hebben straks twee panden in gebruik die heel verschillend op de balans staan. We zijn voor de locatie Lammenschans aan het huren en sparen tegelijk. We hebben afspraken gemaakt met de belastingdienst over de fiscale aspecten van ons vastgoedbeleid. In juni 2011, dezelfde maand waarin de bouwkundige oplevering van ROC Leiden Lammenschans

plaatsvond, nam Jacques van Gaal afscheid als bestuurder. Jeroen Knigge was enige tijd daarvoor als zijn opvolger aangesteld. Irma Langeraert is nog altijd extern adviseur: 'Dit project bewijst dat als de wil in die rare en stugge financiële wereld er is, heel veel mogelijk is. Maar het laat ook zien dat alle betrokkenen met open vizier met elkaar in dialoog moeten blijven. Bij de oplevering van een dergelijk ambitieus project staan er genoeg mensen aan de kant die met een "zie je wel" wijzen op de risico's die het met zich meebrengt. Een eerste half jaar in een nieuw gebouw is altijd een moeilijke periode omdat er zoveel processen samenkomen en iedereen aan het gebouw moet wennen.'

Het traject van de realisatie van ROC Leiden Lammenschans is een leerproces voor alle betrokkenen geweest, niet in de laatste plaats vanwege het unieke samenwerkingsverband met Green Real Estate en de BNG. Bij de aanbesteding en uitvoering van het project bij Leiden CS zijn andere procedures gekozen. 'Dat is inderdaad een kwestie van voortschrijdend inzicht', stelt Langeraert. 'Zo is bij die locatie bijvoorbeeld het bouwrisico verlegd. Niet een projectorganisatie vanuit ROC Leiden doet de bouwbegeleiding, maar de ontwikkelaar zelf heeft die verantwoordelijkheid.'

WENNEN AAN ELKAAR

Een vernieuwde organisatie in een nieuw gebouw: de stafmedewerkers verhuisden begin juli 2011 en de overige medewerkers in de laatste week van augustus. De studenten stroomden ruim een week later binnen. Een week daarna stonden ze letterlijk weer buiten, toen een lekkage een deel van het gebouw blank zette. Het internet, de software en de telefoonlijnen functioneerden in die eerste dagen niet optimaal. Kinderziekten in een gebouw van meer dan veertigduizend vierkante meter. De ruim vierhonderd medewerkers en duizenden studenten en leerlingen: ze moeten aan elkaar wennen en gezamenlijk het gebouw "veroveren".

Karin Heijenrath is ervan overtuigd dat het gebouw al op korte termijn een belangrijke rol gaat spelen als marketinginstrument: 'We zien het aantal studenten de komende jaren graag groeien! Zoals het er nu naar uitziet hebben we in het eerste jaar al een lichte groei gerealiseerd. Die groei in aantal studenten is goed voor de schaalgrootte en heeft dus ook een positieve invloed op de kwaliteit van het onderwijs. Er is meer ruimte voor nieuwe initiatieven. Ook op het onderwijsaanbod heeft het gebouw invloed. Heijenrath: 'We kunnen dit pand van acht uur 's ochtends tot tien uur

's avonds inzetten voor docenten, studenten, samenwerking met het bedrijfsleven en andere externe partijen die het willen gebruiken. Die capaciteit moeten we optimaal benutten!'

DOOS OF FIETS?

"Wil je een doos of een fiets?" Met deze vraag van Jos Konickx aan bestuursvoorzitter Jacques van Gaal werd de aanzet gegeven voor een nieuwe visie op de huisvesting van ROC Leiden. Konickx heeft zijn vraag en de daaraan gerelateerde visie op onderwijshuisvesting nog vaak mogen herhalen. Het resultaat daarvan is geweest dat alle betrokkenen een duidelijk beeld kregen van de ambitie van ROC Leiden voor hun (nieuw te bouwen) huisvesting: een fiets. Konickx boog zich vervolgens over scenario's voor de interne organisatie van een loopbaancentrum als ROC Leiden. Dat vroeg om nieuwe benoemingen van de ruimtevraag. En dat is het best in beeld te brengen met: ... doosjes.

De vaak herhaalde vraag "Doos of fiets?" viel in een eerste gesprek dat Jos Konickx had met de nieuwe bestuursvoorzitter Jacques van Gaal. Konickx: 'Het College van Bestuur stond op dat moment op een kruispunt. Ze waren al een traject aangegaan waarin de huisvesting werd geanalyseerd. Maar - vrij traditioneel - was de opvatting daarover: een gebouw als een "doos" en daar stop ik mijn organisatie in. Wat ik met mijn vraag wilde duiden is dat je de opgave ook kan zien als een organisatieverandering van het ROC Leiden. Een gebouw moet je daarbij kunnen helpen, het moet je daar een zekere vrijheid maar ook steun in kunnen geven. De nieuwe huisvesting werd van doel een middel om de nieuwe ambitie van ROC Leiden te duiden: studentgericht, onderwijskundig vernieuwend, maatschappelijk betrokken bij Leiden als stad en doordacht in bedrijfsvoering. De ontwikkeling en het gebruik van de nieuwe huisvesting ondersteunt ROC Leiden bij de gewenste transitie. Net zoals je moet trappen op een fiets om een bestemming te bereiken vergt ook dit proces energie en stuurmanskunst van organisatie om haar ambities te realiseren'.

Vaak wordt een nieuw onderkomen voor een onderwijsinstelling gezien als een efficiënte optelsom van kleinere scholen of onderwijsrichtingen. Konickx weet dat beeldend te illustreren door een stapeling rechttoe - rechtaan te maken van doosjes die elk zo'n richting representeren. De invulling van die doosjes is vrij traditioneel en een herhaling van zetten. Anoniem, kleurloos en nauwelijks aanpasbaar. En dat terwijl onderwijsorganisaties aan grote en snelle veranderingen onderhevig zijn. Dit vergt een meervoudige verkeers- en gebouwstructuur. 'Een bouwontwikkelingsproces duurt jaren. De essentie van de opgave is om uiteindelijk een huisvesting aan te bieden die vitaal blijft en de veranderingen in de organisatie kan faciliteren. In de praktijk blijkt dat lastig en dat lukt nauwelijks met standaard projectontwikkelingsgebouwen', stelt Konickx.

VERSCHILLENDE SCENARIO'S

Stapsgewijs is gewerkt aan een concept waarbij de opleidingen van ROC Leiden zijn vertaald naar een winkelcentrum voor beroepsopleidingen of "loopbaancentrum". De verschillende onderdelen van ROC Leiden zijn verdeeld naar competentie. In de visualisatie kreeg elke competentie een eigen kleur en een volume in de vorm van een doosje. Gemeenschappelijke voorzieningen, zoals de entree, ontmoetingsruimten en horecafaciliteiten, kregen ook een eigen kleur en volume. Vervolgens zijn met die elementen scenario's voor de inrichting van het gebouw bedacht. 'Een leerproces is logisch uiteen te rafelen. Per stap kan de optimale fysieke configuratie worden bedacht en gemaakt met een karakteristiek als "communicatie" of juist "concentratie". Docenten moeten af van de gedachte dat ze een x-aantal vierkante meter nodig hebben. Taalonderwijs kan voor alle onderwijsrichtingen in hetzelfde lokaal worden gedoceerd. De software voor de verschillende opleidingen is echter contextafhankelijk: bij autotechniek leren de studenten de vreemde taal aan de hand van woorden uit de motorvoertuigentechniek en bij verpleegkunde zijn het woorden uit de zorg. Het praktijkonderwijs verdient een echte praktijkomgeving (zoals een garage of een hotel). Het was de opgave om deze bijzondere ruimten in een grotendeels "regulier" gebouw te huisvesten', aldus Konickx.

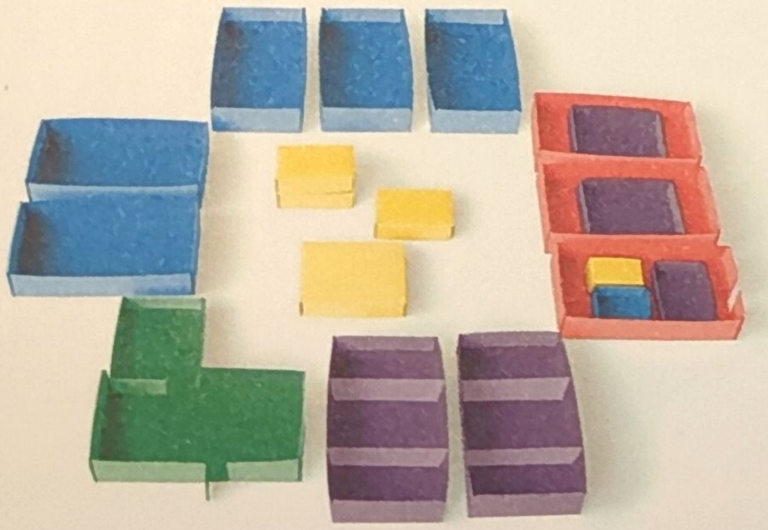

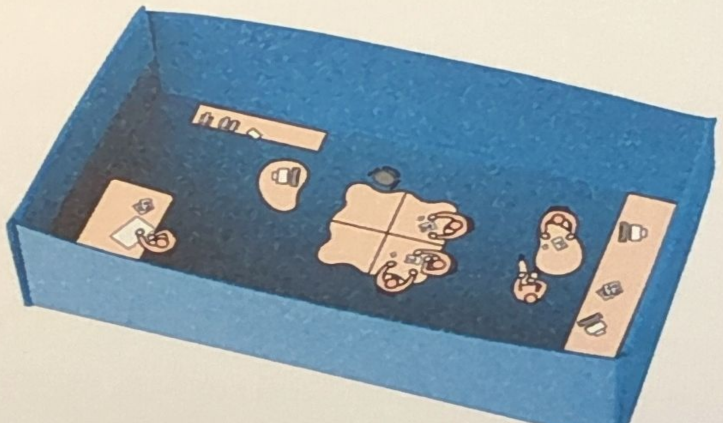

ILFA TREASURY SUPPORT

DE DYNAMISCHE SCHATKIST

"De schatkist inrichten en bewaken", zo vertaalt Irma Langeraert heel direct de rol die zij speelt in complexe financiële constructies zoals bij de nieuwbouwprojecten van het ROC Leiden. Met haar bedrijf ILFA Treasury Support heeft Irma vanaf de eerste aanzet van de nieuwbouwplannen het bestuur een spiegel voorgehouden en wegen gezocht om voor beide nieuwe gebouwen een passend financieel model te creëren. 'Het gaat natuurlijk in essentie om geld maar timing, het organisatiemodel en de betrokken mensen spelen ook een grote rol om een plan tot succes te brengen'.

'We begeleiden bedrijven en instellingen bij het beheren van geld en alles wat daarmee te maken heeft', opent Irma Langeraert het gesprek. 'Dat is treasury. Zeer letterlijk vertaald: het bewaken van de schatkist. Wij spreken liever van het logistieke proces dat met geld gepaard gaat: het schuiven van geld is het schuiven van waarde. Ook als het geld er nu niet is, kan je handelen op het gegeven dat het er wel weer komt.' In 1995 heeft Langeraert ILFA opgericht, een treasury organisatie-adviesbureau dat nu bestaat uit een onafhankelijke groep adviseurs die met name opereert voor overheidsinstellingen en non-profit organisaties.

GEEN STANDAARD FINANCIERING

'Organisaties die voor een grote opgave staan, zoals bijvoorbeeld nieuwe huisvesting, zoeken daar een passende financieringsconstructie bij. Voor een onderwijsinstelling die wil gaan bouwen is eerst sparen geen optie. Wij zoeken dan naar een oplossing waarbij de financiële druk past bij de organisatie. Dat doe je door eerst heel gedetailleerd in kaart te brengen wat de organisatie voor ogen heeft en wat de financiële mogelijkheden zijn,' vertelt Langeraert.

De complexiteit van nieuwbouwprojecten als die van ROC Leiden suggereert de betrokkenheid van veel mensen en instanties. 'Je moet de risico's onderbrengen bij partijen die het aankunnen. Bij ROC Leiden bijvoorbeeld is een deel van de nieuwbouw bedoeld voor kantoorruimte en winkels. Dat moet een onderwijsinstelling niet willen exploiteren, dat hoort bij een belegger of ontwikkelaar', stelt Langeraert.

De financiële constructie met Green Real Estate en de Bank Nederlandse Gemeenten (BNG) die voor ROC Leiden Lammenschans is ontwikkeld, was bij ondertekening van de documenten uniek. Langeraert: 'In 2008 was dat echt een out-of-the-boxdenkwijze met een unieke uitkomst. Inmiddels zien we dat voor bijvoorbeeld een zorginstelling een combinatie van publieke en overheidsfinanciering vaak de enige manier is om plannen te realiseren.' Langeraert is wel eens de "financieel architect" genoemd van de financieringsconstructies van de nieuwbouwplannen van ROC Leiden. 'Wat ik heb gedaan is het in kaart brengen van de risico's en gekeken welke rol

bij wie zou kunnen horen", zegt ze nuchter. 'Maar het was voor mij ook een onverwacht waardevol leerproces. Met alle betrokkenen in dit project kwamen er van zoveel kanten steeds nieuwe perspectieven. Dat heeft elkaar versterkt. Die open dialoog heeft de realisatie van deze gebouwen mogelijk gemaakt.'

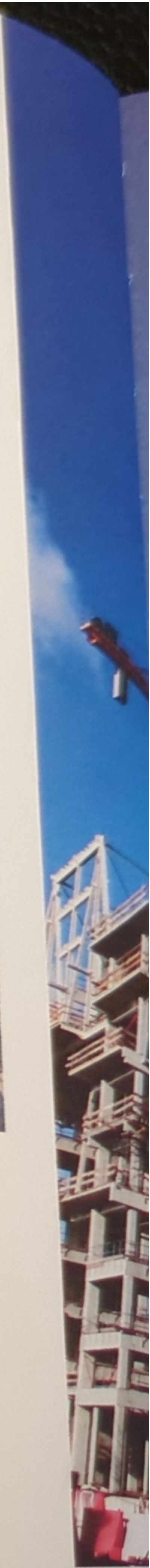

GEEN REDEN OM TE VERHUIZEN

Buurtbewoonster Marianne Oosterop woont op de Melchior Treublaan: 'Het nieuwe gebouw staat echt bijna in onze voortuin. Daar kwamen we achter tijdens een eerste voorlichtingsavond in 2005. Dat was wel even schrikken. Je ziet een maquette en hoort over 50 meter hoog en 200 meter lang. Zo'n soort gebouw kenden we in Leiden nog helemaal niet. En dat aan de rand van een dertigerjarenwijk! Tijdens die avond kregen we het idee dat alles ook al helemaal vast lag. Laat ik duidelijk zijn: het was helder dat er een nieuwe school moest komen. Dat begreep ik als mens, buurtbewoner én ouder. Daar zat het probleem ook niet. Wel in de locatie en de omvang. Waarom zo vlak voor onze neus, als blokkade voor alle zon? Na de eerste schrik hebben we met de buurt een belangenvereniging opgezet. Aanvankelijk stonden we op gespannen voet met ROC Leiden. De communicatie was slecht. Met de komst van CCL BV ging dat gelukkig een stuk beter. We hebben ervoor gepleit het nieuwe gebouw met een kwartslag te draaien. Dat is niet gelukt. Persoonlijk heb ik daar toen in berust. Je kunt je leven er niet door laten verzieken. Het heien van 1400 palen hebben we ook doorstaan.

'En nu staat het gebouw er. En het valt me niet tegen. Ik vind het een prachtig ontwerp. Waar ik heel blij mee ben is de kleur: door het groen gaat het gebouw op in de omgeving. Zomers heb ik er ook geen last van, als de bomen groen zijn. In de winter neemt het de zon weg, dat is jammer. Maar het is geen reden om te verhuizen. Voor ons niet en voor het merendeel van de andere buurtbewoners ook niet. Ik kan nog niet zeggen of het een waardevolle toevoeging is voor de wijk. Het gebouw zal z'n plek moeten krijgen. Prettige bijkomstigheid zijn natuurlijk de extra voorzieningen, zoals bijvoorbeeld de supermarkt. Het zou best kunnen dat ik over vijf jaar zeg: wat een verrijking. Maar misschien ook niet. De toekomst zal het leren.'

HET TRAJECT VAN DE BOUWVERGUNNING

Al in 2002 werd bij ROC Leiden gesproken over een nieuwe vorm van onderwijs. Toen ontstonden ook de eerste plannen voor nieuwbouw, onder meer op het Lammenschanspark. Die plannen sloten mooi aan bij de intentie van de gemeente Leiden om een kwaliteitsimpuls te geven aan de ruimtelijke inrichting van het plangebied Cronesteyn. In dat kader tekenden ROC Leiden en gemeente Leiden in 2003 dan ook een intentieovereenkomst om hun gemeenschappelijke ambitie als projectpartners te realiseren.

Om de uitvoering van deze intentieovereenkomst te waarborgen werd in 2003 een stuurgroep ingesteld die bestond uit de wethouder Ruimtelijke Ordening van de gemeente, de voorzitter van het College van Bestuur van ROC Leiden en verschillende projectmanagers van de gemeente en ROC Leiden, die verantwoordelijk waren voor de planuitwerking.

STAGNATIE

Zo werd de ontwikkeling van het nieuwe bestemmingsplan voor 'Cronesteyn' (de driehoek gevormd door de spoorlijn, de Kanaalweg en de Trekvliet) in eerste instantie gekoppeld aan de ontwikkeling van de nieuwbouw van ROC Leiden. Het toen vigerende bestemmingsplan dateert uit 1962. Voor de nieuwbouw zou de bouwvergunning worden aangevraagd op basis van een nieuw bestemmingsplan.
Door externe invloeden, zoals de onteigening van het perceel van een nabijgelegen bedrijf en het besluit over de RijnGouwelijn (RGL), bleek synchronisatie van de ontwikkeling van de nieuwbouw voor ROC Leiden Lammenschans en het bestemmingsplan uiteindelijk niet haalbaar. Daardoor stagneerden de plannen en besloot de stuurgroep de ontwikkeling van het bestemmingsplan los te koppelen van de nieuwbouw. In plaats daarvan werd voor de nieuwbouw een vrijstellingsprocedure artikel 19 lid 1 WRO opgestart.

Omdat er geen of onvoldoende toetsingscriteria voor het plan waren voor de Adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit (ARK, de welstandscommissie, red.), stagneerde vervolgens de artikel 19-procedure eveneens. Ook het ontbreken van besluitvorming over het tracé van de RGL en onzekerheid over participeren van het Da Vinci College in de nieuwbouw waren remmende factoren.

INFORMATIEAVOND

Uiteindelijk zijn de verschillende vormen van oponthoud alsnog opgelost en werd het plan eind 2005 dan toch in het college van B en W behandeld. Het college besloot het plan per 2 januari 2006 ter visie te leggen voor een periode van zes weken. In het kader van deze procedure werd op 10 januari 2006 een extra informatieavond voor omwonenden met een onafhankelijke voorzitter georganiseerd. Alle betrokkenen en deskundigen waren aanwezig om de bewoners uitvoerig te informeren. Daarbij kwam met name de invloed van het gebouw op de omgeving aan de orde -hoogte, bezonning, geluid en windhinder - alsmede de uitwerking van de openbare ruimte.

Op 14 maart 2006 werd vervolgens de complete bouwvergunning voor de nieuwbouw ingediend. Om te kunnen bouwen moesten behalve de bouwvergunning ook een kapvergunning en een verkeersbesluit worden aangevraagd. In het kader van de gehele vrijstellingsprocedure artikel 19 lid 1 WRO moest ROC Leiden de volgende onderzoeken laten uitvoeren:

akoestisch onderzoek / archeologisch onderzoek / bezonningsonderzoek / bodemonderzoek / logistiek onderzoek / watertoets / luchtkwaliteitonderzoek / verkennend onderzoek naar de inrichting van het voorplein met groenplan.

Op 20 april 2006 werd de artikel 19.1 procedure behandeld tijdens de vergadering van de Raadscommissie voor Ruimte en Bereikbaarheid van de gemeente. Daarbij werden de indieners van zienswijzen gehoord. Een spannende aangelegenheid omdat er vanuit de buurt veel oppositie was tegen de komst van het nieuwe gebouw en er meer dan veertig zienswijzen waren ingediend. De inhoudelijke beraadslagingen vonden plaats in de raadsvergadering van 11 mei 2006. Ook hier hebben de indieners van zienswijzen gebruik gemaakt van hun recht de raadsleden toe te spreken en hen proberen te overreden tegen het bouwplan te stemmen. Nadat de gemeenteraad toch positief had ingestemd met het plan diende het college per omgaande het verzoek voor een Verklaring Van Geen Bezwaar (VVGB) in bij Gedeputeerde Staten van de provincie Zuid-Holland.

VOORWAARDEN

Na het indienen en verkrijgen van de VVGB werden de voorwaarden gecreëerd om in augustus 2006 een bouwvergunning te verlenen. De afgifte van de bouwvergunning heeft echter nog lang op zich laten wachten, omdat ROC Leiden alsnog een integrale, duurzame en uitvoerbare oplossing voor het parkeren van fietsen en voor de in- en uitrit van de parkeergarage diende aan te dragen. Deze werd op 21 augustus 2006 aan de ARK voorgelegd en akkoord bevonden. Tegelijkertijd heeft ROC Leiden een oplossing ingebracht voor het probleem dat de gehele openbare ruimte – het plein – op het moment van ingebruikname niet volledig beschikbaar zou zijn, omdat het nabijgelegen bedrijfsterrein nog niet was onteigend.

Uiteindelijk werd de bouwvergunning op 29 december 2006 verleend. Hierna volgde een bezwaartermijn van zes weken die afliep op 9 februari 2007. In die zes weken zijn in totaal vijf bezwaren bij de Commissie voor Beroep- en bezwaarschriften ingediend, waaronder een bezwaar van ROC Leiden zelf. Dit bezwaar had

betrekking op het feit dat – naar de mening van ROC Leiden – ten onrechte een cascovergunning was verleend en in die vergunning bepaalde voorwaarden ten onrechte waren opgenomen. Vlak voor de zitting van genoemde commissie, heeft ROC Leiden op basis van juridisch advies en overleg met de gemeente haar bezwaar ingetrokken. Ook diende de begin 2006 opgerichte Buurtbelangenvereniging tegen nieuwbouw ROC Leiden Lammenschans op 17 januari 2007 bij de Rechtbank Den Haag een verzoek om voorlopige voorziening in. Dit is een kort geding waarbij aan de rechtbank wordt gevraagd de activiteiten die gemoeid zijn met een zaak of project waartegen bezwaar is gemaakt, stil te leggen. In dit geval betrof het het stilleggen van de bouwactiviteiten tot alle bezwaren waren afgehandeld. De voorzieningenrechter heeft dit verzoek verworpen.

ONHERROEPELIJK

Op 9 maart 2007 volgde een hoorzitting van de bezwaarmakers bij de commissie voor Beroep- en Bezwaarschiften van de gemeente Leiden. De Buurtbelangenvereniging deed vanwege het uitblijven van een advies van de commissie wederom een verzoek tot voorlopige voorziening. Ook dit verzoek werd afgewezen. In september 2007 werden de bezwaren door BenW, conform het advies van de commissie, niet ontvankelijk verklaard. Tegen dit besluit tekenden enkele bezwaarmakers beroep aan bij de rechtbank Den Haag. De rechtbank verklaarde echter de meeste beroepen niet ontvankelijk. Uiteindelijk tekende nog maar één bezwaarmaker hoger beroep aan bij de afdeling rechtspraak van de Raad van State. Binnen deze afdeling wordt niet inhoudelijk naar het bezwaar gekeken, maar wordt geoordeeld of procedureel alles correct is verlopen. Dat bleek het geval, zodat na deze uitspraak, op 9 december 2009, de eerder verleende bouwvergunning onherroepelijk werd en verder kon worden gegaan met de bouw die in november 2007 was gestart met het aanbrengen van de damwanden.

MTSL MIDDELBARE TECHNISCHE SECTORSCHOOL LEIDEN

1990 **Het adagium van de directeur van de Chr. MTS bij het bekend worden dat de SVM wetgeving in Leiden fusies tot gevolg zou hebben, was dat de sectoren binnen het mbo versterkt dienden te worden.** Voor de Leidse mbo-scholen waren dat de sectoren: Techniek, Economie & Handel en Dienstverlening & Gezondheidszorg. Deze gedachtengang kreeg bijval van het merendeel van de directies van overige Leidse mbo-scholen. Dit waren echter wel scholen met verschillende denominaties. Aan de hand van demografische gegevens was te voorzien dat de instroom in het mbo zou afnemen. Daarnaast liep ook de belangstelling voor technische opleidingen terug. Een samengaan van de Leidse mbo-scholen op basis van denominatie i.p.v. op sectoren, zou verschraling van de technische opleidingen betekenen.

Voor 1990 telde Leiden en omgeving twee MTS opleidingen, twee KMBO's en één Middelbare Laboratorium-school. In het licht van het versterken van de technische sector zouden deze scholen moeten samengaan. Dat bleek geen eenvoudige opgave. Beide KMBO's zouden moeten worden opgedeeld en de Chr. MTS zou uit de Vereniging voor PC Beroepsonderwijs moeten stappen. Beide trajecten gingen met emotie en argwaan gepaard. Maar uiteindelijk was op 1 augustus 1990 de Middelbare Technische Sectorschool Leiden een feit. Een school met ruim 2.200 studenten gehuisvest in Leiden, Leiderdorp en in Katwijk.

De school was het product van een fusie van MTS MSG, de Chr. MTS, de sector techniek van de KMBO's Brittenburg en Het Groene Hart en de Middelbare Laboratoriumschool. Om de sector techniek echt te versterken, is direct na de fusie een herhuisvestingstraject ingezet. Gelijke opleidingen werden zoveel mogelijk bij elkaar geplaatst en een aantal locaties in Leiden en Katwijk werden afgestoten.

Om de herhuisvesting mogelijk te maken werd een deel van een voormalige veilinghal aan de Lammenschansweg gehuurd. Dit deel van de hal werd in een half jaar omgebouwd tot een aantrekkelijke opleidingslocatie. De ingebruikname van deze nieuwe leslocatie was op 1 augustus 1991. De MTSL ging in 1996 op in ROC Leiden.

POELWEYDE

1990 **De opleiding tot ziekenverzorgende werd tot in de zeventiger jaren verzorgd door de verpleeghuizen zelf. De opleiding was een Inservice opleiding; een interne opleiding bij verpleeghuizen zelf waar de cursisten vaak ook gehuisvest waren.**
Eind jaren 70 vinden zeven verpleeghuizen het van belang dat voor deze opleiding een centrale school moet worden opgericht. Alleen op deze manier was de kwaliteit van het Inservice onderwijs te waarborgen.

De naam van de nieuwe school was toepasselijk: 'De Zevensprong', opleiding voor ziekenverzorgenden. Deze school was in de beginjaren gehuisvest in een paar gehuurde lokalen aan de Hooglandsekerkgracht 20a te Leiden. Al spoedig bleek de ruimte te klein en verhuisde de school naar de Vestestraat 15. Ook dit gebouw was snel te klein en er werd uitgeweken naar een dependance in het gebouw 'Nieuweroord' aan de Rijnsburgerweg en naar het Noordeinde. Ondertussen is ook de naam 'Zevensprong' gewijzigd in COZV, dit betekent Centrale Opleiding voor Zieken Verzorgende.

In 1990 verhuist de school naar de Pieter de Hoochlaan 2 in Oegstgeest en krijgt de school de naam 'Poelweyde'. Bij de naamgeving is doorgeborduurd op de namen 'Poelgeest' en 'Poelmeer', reeds gebruikte namen in Oegstgeest. Op 1 augustus 1997 gaat Poelweyde door een fusie op in ROC Leiden.

ARCHITECTENSELECTIE

De selectie van de architect voor een project als ROC Leiden Lammenschans wordt uitgeschreven middels een publiekelijk geadverteerde Europese aanbesteding. Architectenbureaus kunnen hierop inschrijven, mits ze voldoen aan gestelde eisen op het gebied van (onder andere) ervaring, omzet en organisatie.

Een door de opdrachtgever samengestelde beoordelingscommissie maakt een eerste selectie van vijf tot acht bureaus die een mondelinge visie op het project mogen geven. Voorts bezoekt de commissie een aantal gerealiseerde projecten van deze architectenbureaus. Deze procedure is ook voor de nieuwbouwplannen van ROC Leiden gevolgd, met architect en oud-Rijksbouwmeester Wytze Patijn als adviseur en voorzitter van de selectiecommissie. In eerste instantie werd gezocht naar één architectenbureau, maar tijdens de procedure werd dit bijgesteld tot twee architectenbureaus voor twee nieuwbouwlocaties.

De aanzet voor de architectenselectie werd gegeven vanuit de Denktank van ROC Leiden. Jos Konickx: 'Natuurlijk wil je als opdrachtgever een mooi gebouw, maar bij ons was er ook nadrukkelijk het verzoek tot een "mooi" proces. Jacques van Gaal was stellig in zijn wens om een architect uit de eredivisie te kunnen benoemen. Dan moet je wel weten wie in die categorie thuishoort. Architect Wytze Patijn liet ons daarom verschillende aspecten van de hedendaagse bouwkunst zien en maakte daarin onderscheid tussen technische, antroposofische en industriële architectuur. De advertentietekst voor de aanbesteding hebben we op basis hiervan scherper kunnen stellen.'

Voor Karin Heijenrath ging een nieuwe wereld open als lid van de selectiecommissie. 'Bij toeval ben ik daarin gerold, niet omdat ik verstand van architectuur heb! De enige vrouw in de selectiecommissie was ziek en ik vond het niet verantwoord dat bij de pre-selectie de commissie alleen uit mannen bestond.' Bij de eindselectie waren inmiddels nog twee vrouwen in de commissie gekomen, namelijk Marieke Jas, net gestart als lid van het College van Bestuur en Lieke van Boven, unitdirecteur Educatie. 'Ik heb heel goed geluisterd naar de inleidingen en voor mezelf de criteria gesteld: wat vind ik mooi, wat spreekt onze medewerkers en studenten aan en wat zijn praktische oplossingen', vervolgt Karin Heijenrath.

TWEE BUREAUS

Bij de presentaties van de vijf geselecteerde bureaus was al duidelijk dat uit dit gezelschap niet één, maar twee architectenbureaus zouden worden gekozen. 'Het was heel duidelijk dat op de ene locatie een meer mensgericht opleidingenaanbod zou komen en dat bij Lammenschans meer nadruk op de techniek zou komen', vertelt Konickx. 'Om de balans tussen mannelijke en vrouwelijke studenten beter te maken, is gekozen om de onderwijsrichting Economie & Handel bij Lammenschans te voegen en de horeca gerelateerde opleidingen naar Leiden CS te verhuizen. Vervolgens was natuurlijk de vraag: kiezen we een technische architect voor een technisch opleidingsgebouw, of juist niet?'

De commissie was het er snel over eens: juist niet. Dus werd voor de locatie Lammenschans een architect gezocht die juist op antroposofische en duurzame criteria hoog scoorde. De keuze viel uiteindelijk op Thomas Rau, zijn gebouwen spraken heel erg aan. De gebouwen die we bezochten waren mooi, duurzaam en slim. Rau begreep ook dat we geen kant-en-klaar plan wilden hebben bij de eerste kennismaking, maar dat we gezamenlijk op zoek zouden gaan naar het DNA van de organisatie, dat hij vervolgens vertaalde naar een ontwerp.' Heijenrath ziet ROC Leiden Lammenschans dan ook als een vrouwelijk pand: 'Ronde vormen, afgewisseld met strakke lijnen. De insteek die we als commissie hadden bij onze selectiecriteria vind ik dan ook goed gelukt. De zachtere opleidingsrichtingen zitten zo meteen bij Leiden CS in een pand van aluminium en glas. Ook dat belooft een heel spannend gebouw te worden!'

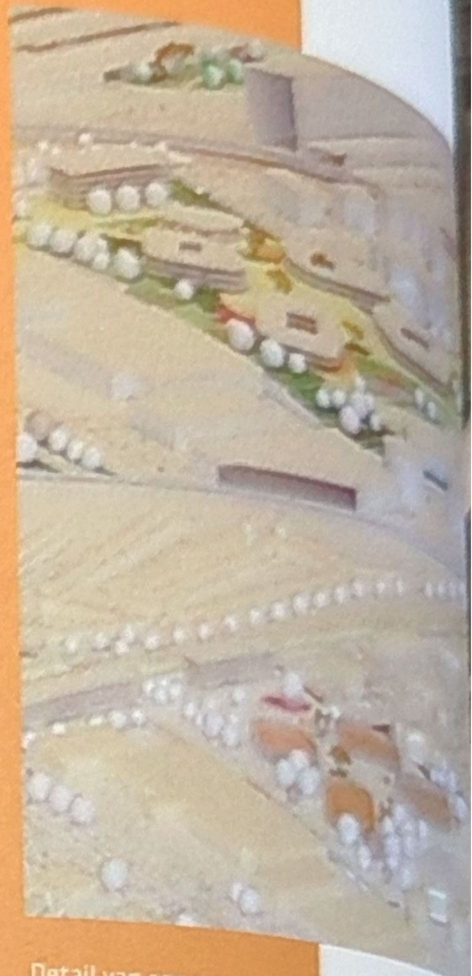

Detail van een maquette

AA 7·1

Litronic
LIEBHERR

heijmans

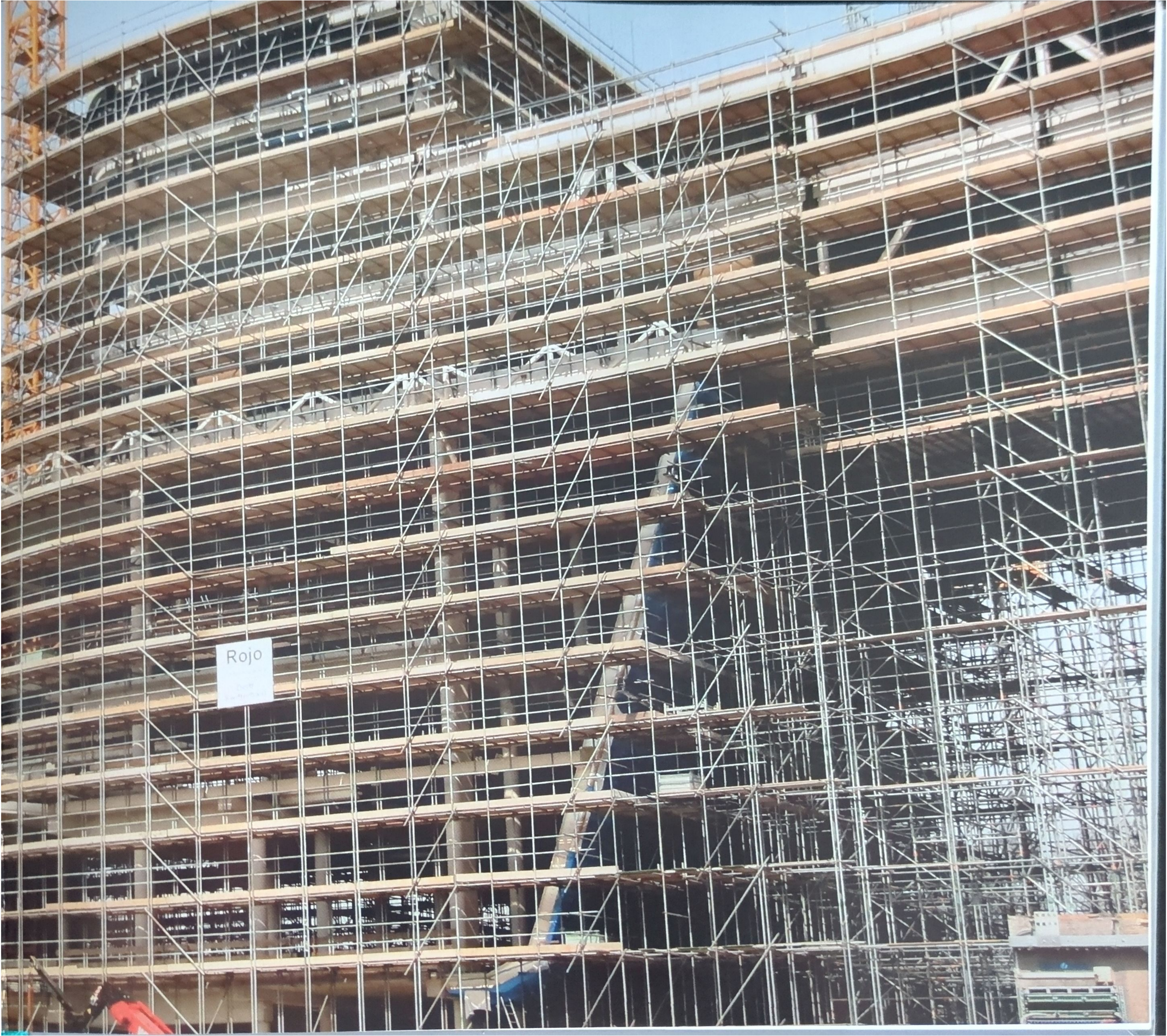
Rojo

3

EEN GESTAPELDE STAD

'DE OMGEVING VOOR DE AMBASSADEURS VAN HET AMBACHT'

Achter de gekromde glazen gevel aan de Lammenschansweg staat een student gebogen over een geopende motorkap, dopsleutel in de hand. Een verdieping hoger bestudeert een andere leerling de pengatverbinding van een strak vormgegeven, houten stoel. Op de Marktplaats richten studenten van de opleiding Toerisme een expositie in over de samenwerking met de technische school in Juigalpa in Nicaragua, terwijl lunchende leerling-elektriciëns vol belangstelling toekijken.

CAROLINE C. KRUIT

Iets verderop staat een filmploeg van de ICT academie opnames te maken. Rennend met hun nieuwe schooltassen schieten de jonge vmbo-leerlingen de trap op naar het Da Vinci College: de les gaat beginnen! Op het plein is het een komen en gaan van winkelend publiek. Binnen afzienbare tijd kan dit een willekeurig moment zijn in het bestaan van de nieuwbouw van ROC Leiden Lammenschans: een complexe aaneenschakeling van functies gecombineerd in één gebouw. Van de gevel is af te lezen dat dit niet zomaar een combinatie is van ROC Leiden, het Da Vinci College en leerwerkbedrijven. Zo gemakkelijk als de gebruikers van het gebouw hun weg kunnen vinden, zo complex is het verhaal over het ontwerpproces.

Trots en eigenwijs staat het nieuwe onderkomen van ROC Leiden aan de rand van het Lammenschanspark, vlak voordat de Lammenschansweg onder het spoor door naar de oudere stadsdelen richting het centrum gaat. De lichtgroene torens vormen een nieuwe skyline en veranderen met de kleur van de lucht. Juist met een grijs wolkendek ogen ze frisgroen; met een felblauwe lucht glinsteren ze mee met de grote aluminium kaders in de gevel. Op het plein zijn het juist de zilver omrande raampartijen die de aandacht trekken. En niet zomaar: het is onder andere de marktplaats in het gebouw. De gebruikers van het gebouw worden naar deze marktplaatsen geleid, om vervolgens naar het doel van hun bezoek te gaan. En de grootte van het gebouw geeft het al aan: die doelen zijn heel divers. In dit gebouw huizen ROC Leiden met werkplaatsen, het Da Vinci College voor vmbo-onderwijs, een supermarkt, een sportcentrum en kantoor. Al deze functies hebben met elkaar te maken in een gezamenlijk streven: een zo compleet mogelijk opleidingscentrum zijn voor mensen die een vak willen leren. Of, zoals architect Thomas Rau het zegt: *'Dit is een gestapelde stad voor de ambassadeurs van het ambacht.'*

'Een belangrijke eis was dat het gebouw en dus ook ROC Leiden zichtbaar zou zijn vanaf de Lammenschansweg', vertelt CCL-directeur Henk Feunekes. Met gevoel voor understatement lacht hij: 'Nou, daar zijn we in geslaagd!' Vanaf de Lammenschansweg kijkt de voorbijganger zo in de autowerkplaatsen van ROC Leiden: de jongens en meisjes die de opleiding tot monteur volgen, zijn letterlijk in de etalage gezet. 'Dat is de essentie van dit gebouw', legt Feunekes uit. 'Dit gebouw is gemaakt om praktijkonderwijs te faciliteren. Dat maakt het uniek in Nederland.' Ook de supermarkt en het Move Your Skillsproject voorzien in leerwerkplekken. De logistiek van het gebouw is daarop afgestemd. Aan directeur Feunekes en zijn team de taak om het onderwijs en de organisatie een plek te geven in het nieuwe gebouw. 'De voorbereiding op het nieuwe gebouw betekende tegelijkertijd ook de introductie van een nieuw onderwijsconcept; het competentiegericht onderwijs. Dat vraagt een andere omgeving dan die van het klassikale onderwijs. Voor veel medewerkers is dat een enorme overgang. We hebben daarom een communicatiestructuur opgezet. Met presentaties door de architect, roadshows met de interieurarchitect en door, zodra het mogelijk

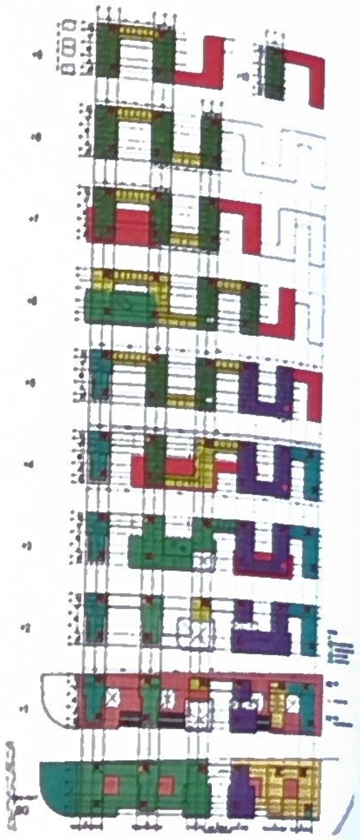

was, mensen mee te nemen naar de nieuwe werkplek. Dat laatste werkte toch het best en heeft zeker drempels weggenomen.'

HOGE AMBITIES

Bij de aanbesteding van de architectuuropgave voor ROC Leiden locatie Lammenschans in 2002 stond er nog weinig van het plan vast. De locatie was globaal aangegeven: op het terrein bij station Lammenschans, aan de zijde van het bedrijventerrein Kanaalpark. Hier bevond zich al een aantal vestigingen van het ROC en een groot parkeerterrein langs het spoor. Ook het programma van eisen, dat omschrijft welke functies het gebouw zou moeten krijgen gekoppeld aan het aantal vierkante meters, was nog volop in ontwikkeling. De gemeente Leiden - in de persoon van de toen aanwezige stadsbouwmeester Donald Lambert - toonde ambitieuze plannen voor het gebied "achter" station Lammenschans. Zo zou er hoogbouw moeten komen met daarin verschillende functies, variërend van studentenwoningen tot hoogwaardige appartementen, kantoorruimte en commerciële activiteiten. De nieuwbouw voor ROC Leiden zou een eerste aanzet kunnen zijn en een vliegwielfunctie hebben voor de ontwikkeling van het hele gebied dat wordt begrensd door de Kanaalweg, de Lammenschansweg en de spoorlijn Leiden-Alphen aan den Rijn.

De architectenselectie vond plaats door middel van een Europese aanbesteding. Het Amsterdamse architectenbureau RAU kreeg de opdracht voor een gebouw van ruim dertigduizend vierkante meter met parkeergarage. Later - bij het definitiever maken van het programma - zou de omvang van het gebouw zelfs groeien naar ruim veertigduizend vierkante meter. Dat is een heel groot gebouw, zeker voor een locatie waar tot nu toe alleen maar kleinere gebouwen stonden met bouwhoogtes tot maximaal vijf lagen. Architect Thomas Rau: 'We hebben vanaf het begin de focus gelegd op twee dingen: de inpassing van het gebouw in de stedenbouwkundige omgeving én het zodanig vormgeven van de plattegronden dat het gebouw een menselijke schaal zou krijgen. Daar zijn heel veel studies naar gedaan, terwijl tegelijkertijd het programma werd ontwikkeld.'

PAL LANGS HET SPOOR

Bij de keuze voor de locatie speelden veel factoren een rol. Thomas Rau: 'We hadden te maken met de bestaande bebouwing, met de bewoners van de achterliggende wijk, de al aanwezige infrastructuur van de Lammenschansweg, het spoor én de plannen voor de RijnGouwelijn.' Opdrachtgever, gemeente en architect waren het met elkaar eens dat dit gebouw een voorbeeldfunctie zou moeten krijgen, een toonbeeld voor de combinatie van onderwijs, werkplekken en mobiliteit. Rau: 'Door het gebouw pal langs het spoor op het bestaande parkeerterrein te plaatsen, kon de bestaande bebouwing gewoon blijven functioneren tijdens de bouw. Voor de exploitatie was dit scenario ook gunstig. Maar het is niet eenvoudig een goed gebouw te maken op zo'n lastige plek. Niet alleen introduceer je een geheel nieuwe maat en schaal in een gebied met overwegend laagbouw, je moet er ook rekening mee houden met de al aanwezige infrastructuur, de mensen die er al zijn, de mensen die er zullen komen en de rol die het gebouw zal gaan vervullen in de omgeving. En dat voor zowel de fase van de bouw als wanneer het gebouw in gebruik genomen is.'

PLATTEGROND IN MEANDERVORM

Ook projectarchitect Eric Mesman van RAU kan zich de eerste fase van het ontwerptraject nog goed herinneren. 'Het is moeilijk te bepalen wat voor gebouw je nodig hebt als het onderwijs nog in ontwikkeling is. Maar op basis van wat er lag en wat de gemeente als ambitie liet zien voor het gebied, zijn we begonnen met locatie-onderzoek en vormstudies. Vrijwel tegelijkertijd waren er workshops met de gebruikers - studenten en docenten - om de veranderingen in het onderwijs te bespreken en te ontdekken hoe nieuwe ontwikkelingen in het gebouw een plek zouden kunnen krijgen. Hieruit kwamen verrassende oplossingen, zoals de Marktplaats en de leerlandschappen, die dan ook een prominente plek in het gebouw hebben gekregen.' Toch bleef de exacte invulling van het programma een zorg en een belangrijk criterium voor de toekomstwaarde van het gebouw. 'Daarom is gekozen voor een flexibele opzet van de plattegronden, waarbij de verschillende functies - ROC, vmbo en bedrijven - ruimtes met elkaar kunnen uitwisselen. We hebben de basis van het gebouw zo opgezet, dat de scholen kunnen uitbreiden en krimpen en dat de vloer ook als kantoor kan worden gebruikt. Daar zijn alle installatie- en datasystemen ook op afgestemd', vertelt Mesman. De bijzondere plattegrond is het resultaat van een ingewikkelde logistieke puzzel. De projectarchitect: 'In feite bestaat het gebouw uit vijf torens die op verschillende niveaus met elkaar zijn verbonden door bruggen. Die verbindingen zijn zodanig gemaakt dat een plattegrond in meandervorm ontstaat, waarbij vanuit de ene toren zichtlijnen zijn naar de andere torens. Hierdoor kan de gebruiker altijd zien op welke plek in het gebouw hij zich bevindt.'

GESTAPELDE STAD

Om uit te leggen hoe de architecten tot het concept voor het gebouw zijn gekomen, laat Thomas Rau schetsen zien van gestapelde tafels. 'Het tafelblad hebben we beschouwd als een nieuw maaiveld. Door de tafels naast en op elkaar te zetten, telkens het tafelblad als nieuw entreegebied te beschouwen en daarop verder te bouwen, creëer je als het ware losse gebouwen binnen een groter geheel. We zijn zo in staat om de menselijke schaal in een grootschalig complex te krijgen.' Projectarchitect Eric Mesman vult daarop aan: 'Het bleek ook een goed concept om de logistiek in het gebouw goed te krijgen. De verschillende gebruikersgroepen krijgen een eigen, herkenbare ontmoetingsplaats. De leerwerkbedrijven bevinden zich in de plint, de onderwijsruimten van het ROC zijn in de hogere torens en bruggen geplaatst, terwijl de jon-

'Het is moeilijk te bepalen wat voor gebouw je nodig hebt als het onderwijs nog in ontwikkeling is'

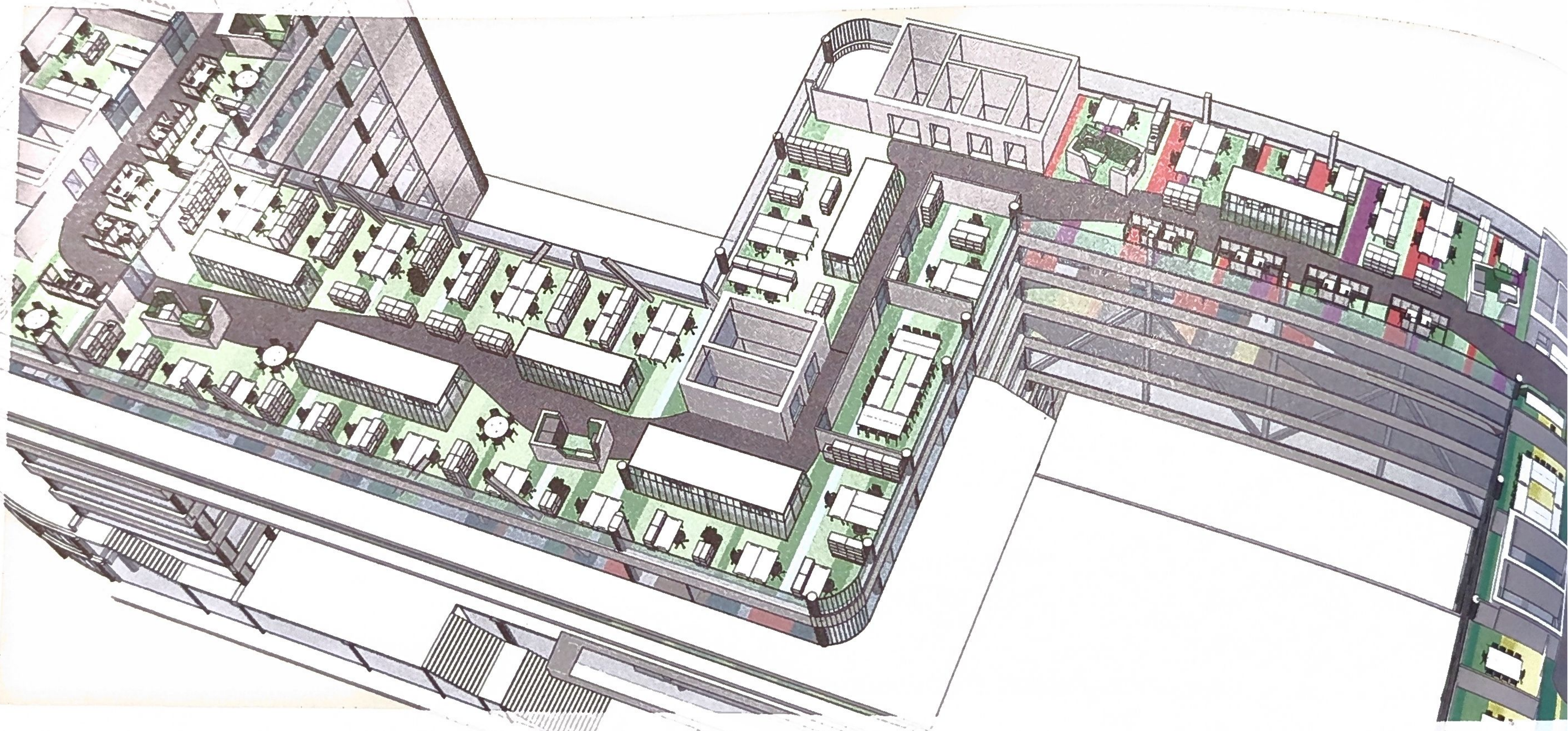

gere leerlingen van het Da Vinci College hun onderwijs in het lagere gebouwdeel volgen.' En ondanks de stapeling van functies oogt het gebouw niet zwaar of ondoorgrondelijk. Mesman: 'We hebben de plint vormgegeven met transparante en lichte materialen. De hogere bouwdelen ogen juist massief, door de gesloten gevels met een betonplaat te bekleden.' Het ontmoetingsplein voor het ROC is 'Marktplaats' gedoopt: hier ontmoeten de studenten elkaar, vinden ze hun weg naar hun docenten en maken ze kennis met elkaars werk. De Marktplaats - van buitenaf goed zichtbaar door de grote aluminium omkadering van de dubbelhoge glazen gevel - is een grote open ruimte waar presentaties kunnen worden gegeven en zich ook het bedrijfsrestaurant bevindt. Eric Mesman: 'De Markplaats zet de studenten letterlijk in de schijnwerpers met grote, transparante gevels. Hier kunnen studenten shoppen voor informatie: met de mogelijkheid tot exposeren en presenteren geeft deze Marktplaats ruimte om de verschillende vakgebieden te laten zien.' Studenten kunnen elkaar hier ontmoeten, met elkaar studeren, overleggen of gewoon even chillen op de stoelen en treinbanken die in de Marktplaats zijn opgesteld.

'Ondanks de stapeling van functies oogt het gebouw niet zwaar of ondoorgrondelijk'

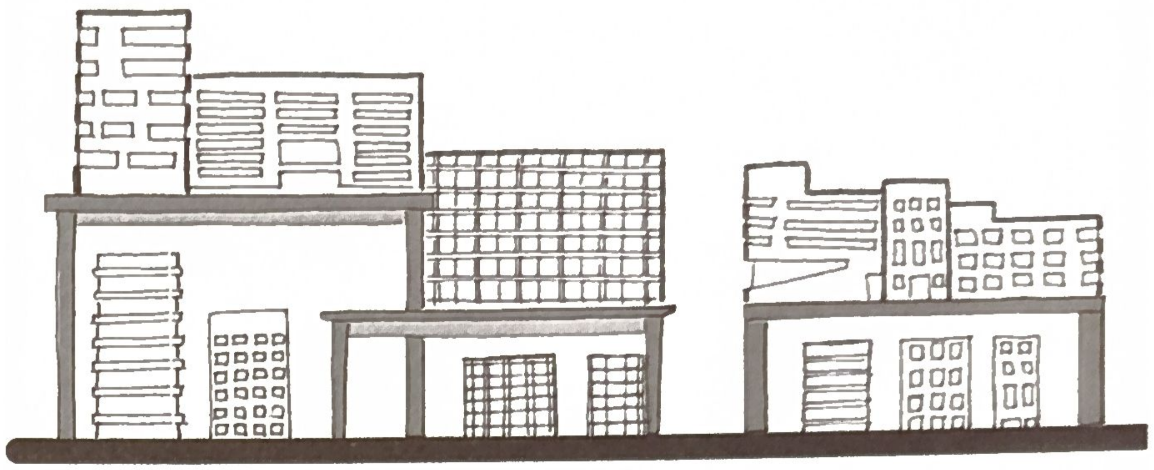

ZON, SCHADUW, GELUID, WIND

Natuurlijk is de locatie van het gebouw van grote invloed geweest op het ontwerp. Lengte, hoogte, diepte, vorm én detaillering van het gebouw zijn onderwerp geweest van intensieve studies. Alhoewel de maximale bouwhoogte was omschreven in een stedenbouwkundige visie, is er met het oog op het wooncomfort van de bewoners uit de nabijgelegen buurt studie gedaan naar de invloed van het gebouw op het gebied van zon, schaduw en wind. Deze studies zijn uitgevoerd door adviesbureau DGMR. De resultaten hadden invloed op de geleding van het gebouw en de vorm van gevels. Architect Thomas Rau: 'Met de bezonningsstudies kon worden bepaald welke hoogte toelaatbaar was en in welk ritme de torens het best konden worden geplaatst. Ook is met die studies bepaald hoe we goed gebruik konden maken van daglicht in het gebouw.' Maar niet alleen de zon was een natuurverschijnsel om rekening te houden. DGMR deed ook windtunnelonderzoek met de modellen. 'Op de hoger gelegen, open pleinen moet het prettig vertoeven zijn. Met het windonderzoek is gekeken of er niet teveel windsnelheid zou komen door de "gaten" in het gebouw. Het ontwerp is daar enigszins op aangepast. Ook de ronde hoeken van de gevels van de torens blijken bij te dragen aan een beter klimaat op de verhoogde pleinen', vertelt de architect.

VERVOERSKNOOPPUNT

Heel bepalend was de invloed van het tracé van de geplande RijnGouwelijn. Op het moment dat de eerste ontwerpfase van het gebouw nagenoeg was afgerond, bleek deze nieuwe spoorlijn letterlijk een slinger te maken over het plangebied. Het ontwerp voor het gebouw moest worden ingekort (oorspronkelijk zouden er zes torens komen) en het plein kreeg een aangepaste indeling. Maar ook zonder deze nieuwe OV-lijn was er al een treinspoor om rekening mee te houden. 'Het spoor heeft natuurlijk ook consequenties voor het ontwerp van het gebouw', vertelt Rau. Tussen het gebouw en het spoor is een expeditiestraat gemaakt, voor de aan- en afvoer van goederen. De architect: 'Daarmee heb je een buffer tussen spoor en gebouw en houd je het plein vrij van zwaar transport. De expeditiestraat is af te sluiten en geen openbaar gebied.' Een directe verbinding tussen het spoor en het gebouw is er niet. 'Nog niet!', zegt de architect opgetogen. 'Met de mogelijkheid is wel degelijk rekening gehouden. Er is een dek - vrijwel op perronniveau - dat met een loopbrug zou kunnen worden aangesloten op het perron.' Mocht in de toekomst de besluitvorming over een dergelijke verbinding gunstig uitvallen, dan kan het gebouw met relatief weinig moeite een grotere rol spelen in het vervoersknooppunt Lammenschans.

ONZICHTBAAR VERNUFT

'Elke keer dat ik het gebouw bezoek, zie ik weer iets nieuws.' Eric Mesman is een goede reisleider, maar ook hij verwondert zich nog elke keer over het gebouw. De projectarchitect kwam ongeveer tegelijkertijd met de opdracht voor deze nieuwbouw "binnen" bij het archi-

ZON, SCHADUW, AKOESTIEK EN COMFORT

Een flink gebouw op een gevoelige plek: vanaf het prilste begin van het ontwerpproces was duidelijk dat er hoge eisen zouden worden gesteld aan de locatie en de omvang van het gebouw voor ROC Leiden Lammenschans. Paul van Bergen, adviseur en directielid van ingenieursbureau DGMR, werd in 2005 betrokken bij het plan.

DGMR kreeg de opdracht om de "objectieve stedenbouwkundige aspecten" van het ontwerp te beoordelen. Paul van Bergen: 'We hebben ondermeer bezonningsstudies gedaan en windtunnelonderzoek. Je moet dan denken aan studies die zon- en schaduweffecten van het ontwerp op de omgeving beoordelen en die de daglichttoetreding in het gebouw berekenen. Het doel van de windtunnelonderzoeken was tweeledig: niet alleen is gekeken naar de invloed van het ontwerp op de bestaande omgeving, maar ook zijn studies gedaan naar het comfort op de verhoogde open pleinen en de windsnelheden op de gevel."
De bewoners van de achter het station Lammenschans gelegen wijk hadden zorgen over de invloed van de nieuwbouwplannen op hun woongenot, met name over de hoeveelheid zonlicht en de schaduweffecten van het hoge gebouw. 'Formeel zijn er geen regels of wet waarop je dit effect kunt toetsen', vertelt Paul van Bergen. 'Het enige waar we op terug kunnen vallen is een oude TNO-richtlijn uit 1962, de "Waarderings-richtlijn minimale bezonningsduur". Deze stelt dat er op een maatgevende winterdag - meestal wordt die gesteld op 19 februari - minstens 120 minuten zonlicht op de ramen van het hoofdwoonverblijf moet vallen. We hebben getoetst wat de situatie van de bewoners is in de huidige situatie - dus zonder nieuwbouw - en wat het verschil is wanneer het nieuwe gebouw er zou staan. Met aanpassingen aan de hoogte van de torens en het verloop van de terrassen, kon worden voldaan aan de richtlijn.'

Met bezonningsstudies is ook gekeken naar de lichtinval en warmtelast op de gevels van de nieuwbouw. 'Per geveloriëntatie is bepaald welk glastype het best kon worden toegepast, hoeveel glas en welke kleur', vertelt de adviseur. 'We hebben in de vorm van een prestatieomschrijving voor alle gevels in het gebouw aangegeven aan welke eisen er moest worden voldaan. Zonder dat je het heel nadrukkelijk ziet of merkt, is bijna elke gevel volgens andere specificaties opgebouwd.' Niet alleen de bezonningsstudies waren van invloed op de gevelspecificaties. Van Bergen: 'De geluidsbelasting is ook een belangrijke factor. De gevels langs de weg en het spoor hebben een andere glasopbouw dan de gevels die grenzen aan het plein.'

Met windtunnelonderzoek werden andere toetsingscriteria voor het ontwerp bestudeerd. 'Enerzijds mag het gebouw geen hinder veroorzaken aan de omgeving', stelt Van Bergen. 'Tegelijkertijd mogen de open pleinen op de

hogere niveaus niet zoveel windversnelling hebben, dat studenten van het terras waaien!' In het onderzoek zijn de windstromingen nauwkeurig onderzocht en - waar nodig - zijn aanpassingen aan de gevel gemaakt. Van Bergen: 'Door de terrassen en bruggen krijg je bijzondere windstromingen en daardoor grotere krachten op de gevel. Ook bij de detaillering van de gevel moet daar rekening mee worden gehouden. Daarom is zo'n onderzoek ook belangrijk als het gaat om de veiligheid van een gebouw en de gebruikers.'

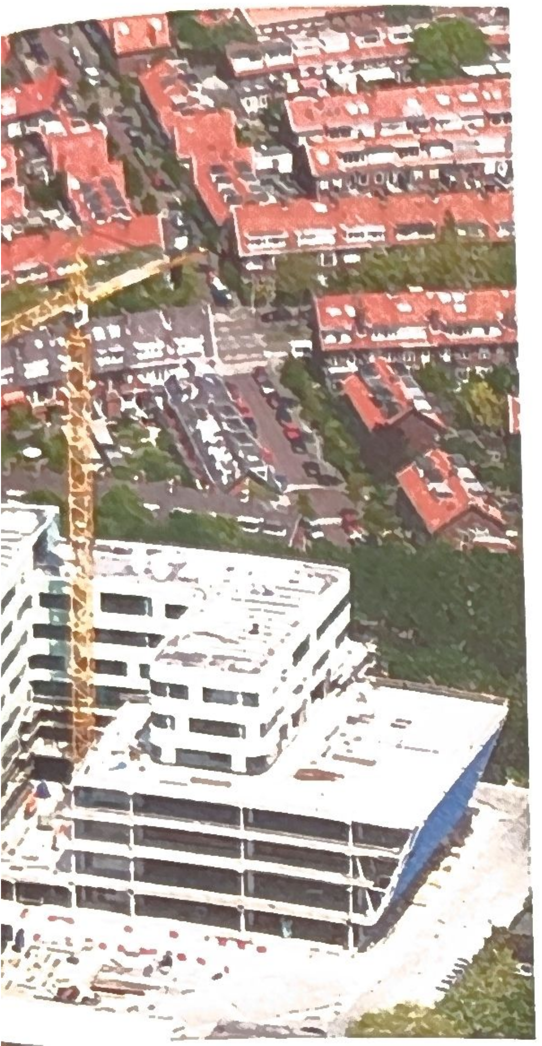

tectenbureau. Vanaf het eerste ontwerp is hij intensief betrokken geweest bij de planvorming. Hij kan elk hoekje, elk detail dromen. Mesman vertelt vol bescheidenheid, maar soms ontsnapt hem een trotse blik. Vooral als hij vertelt over datgene wat je niet ziet, over de verborgen kracht van het gebouw. 'De flexibiliteit in de indeling maakt het gebouw bijzonder en toekomstgericht, juist omdat alle installaties zijn afgestemd op verschillende vormen van gebruik. Voor het hele gebouw is een duurzaamheidsambitie opgesteld, volgens onze bureaufilosofie. Een goed deel van die ambitie hebben we kunnen waarmaken.' Mesman noemt onder andere de betonkernactivering, een systeem waarmee middels een netwerk van leidingen met water - meegestort in de betonvloeren - gebruik wordt gemaakt van het accumulerend vermogen van de betonconstructie. In combinatie met een warmte- en koudeopslag in de bodem kan zo op energievriendelijke wijze een behaaglijk comfort in het gebouw worden gerealiseerd. In de zomer wordt de constructie gekoeld, in de winter verwarmd. De projectarchitect is ook blij met de grote raampartijen in de

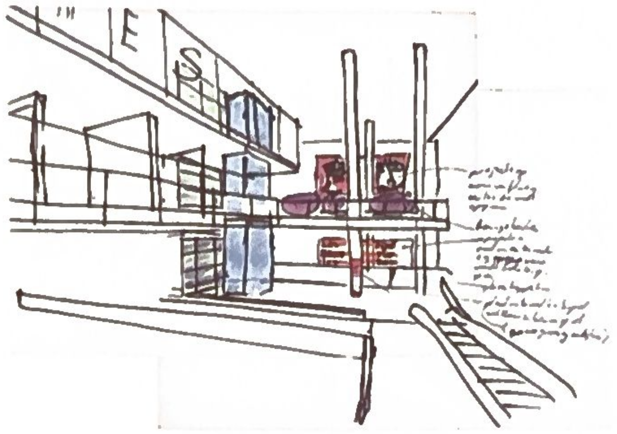

torens. Met dubbel, warmtewerend glas in combinatie met zonwerende screens voldoet de gevel aan de energieprestatienormering en kunnen de gebruikers van het gebouw nu volop genieten van het prachtige uitzicht vanuit het gebouw. 'Op sommige punten zijn het bijna schilderijen', vertelt de projectarchitect enthousiast.

In de Marktplaats wijst hij op de grote, zonwerende lamellen aan de buitenzijde. Van buitenaf mogen ze vrij dominant zijn, maar vanuit de Marktplaats is het uitzicht nog steeds groots. Met zoveel glas, hoe zit het dan met de warmtehuishouding? Mesman wijst naar boven: 'Kijk, dat is een koelplafond.' Zo heeft het gebouw nog veel meer vernuft waardoor het er prettig toeven is. Neem nu de akoestiek van de Marktplaats: al bij de eerste grote bijeenkomst bleek die prima te zijn. Was dat verrassend? 'Nee, niets in dit gebouw is toeval', lacht Mesman. 'Neem maar van mij aan, dat overal over is nagedacht en sommetjes over zijn gemaakt. Maar dat het dan in de praktijk ook echt blijkt te werken, daar word je op zo'n moment wel heel blij van.'

'Elke keer dat ik het gebouw bezoek, zie ik weer iets nieuws'

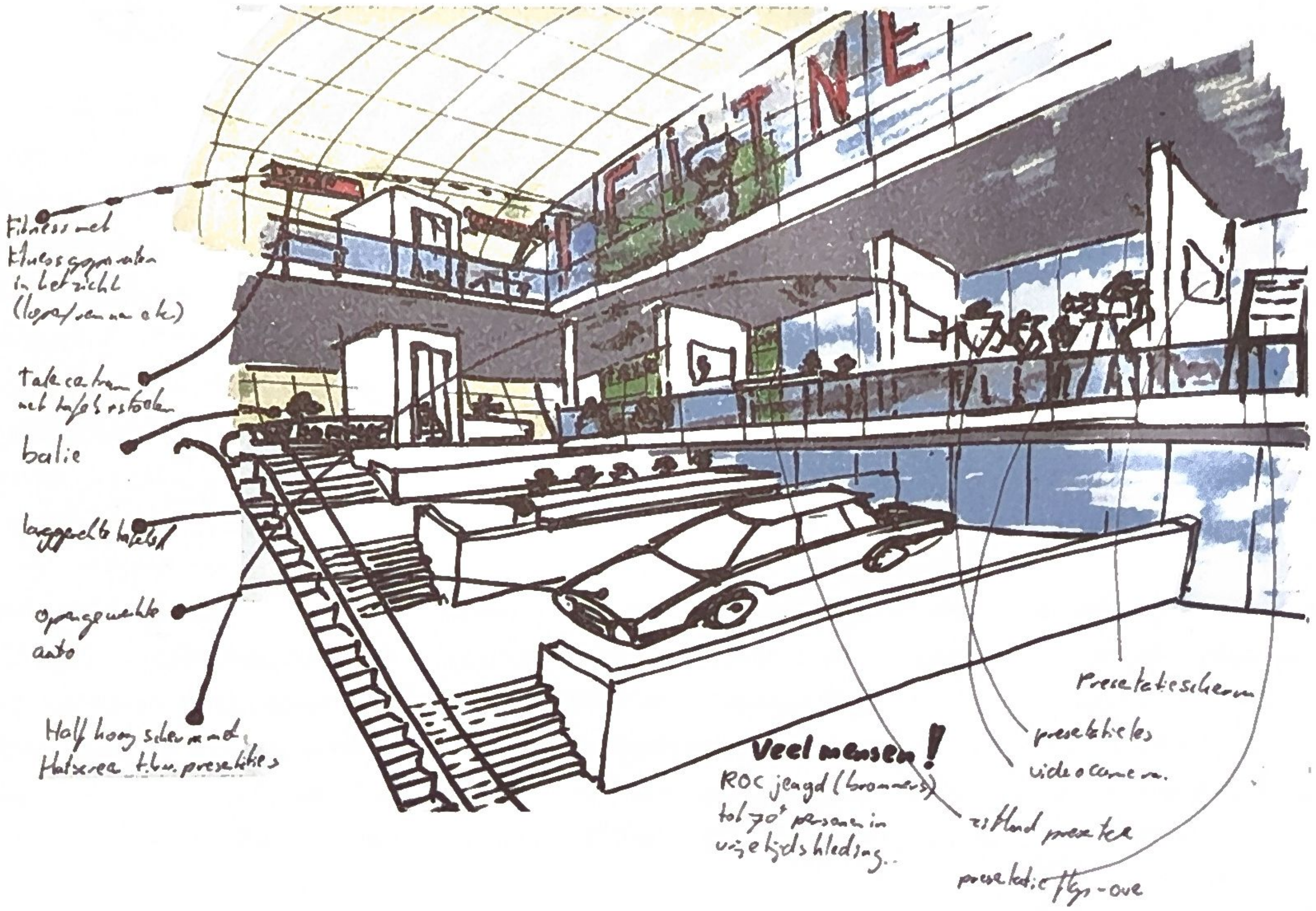

RAU

'EEN GEBOUW IS EEN GRONDSTOFBANK'

Architect Thomas Rau is met zijn bureau RAU in Amsterdam sinds de oprichting in 1992 een van de pioniers op het gebied van duurzaam ontwerpen. Zijn visie op gebouwen, samengevat onder de titel *Oneplanet-architecture*, heeft ook bij de ontwikkeling van de nieuwbouw voor ROC Leiden Lammenschans een belangrijke rol gespeeld. Sinds het ontwerp voor het ROC werd gemaakt heeft het bureau alweer veel nieuwe stappen gezet. Rau: 'Ons boerenverstand zegt dat we opnieuw moeten pionieren. Het traditionele architectenbureau verdwijnt. Architectuur blijft onze core business, maar we zetten het op een andere, meer integrale manier in.'

Thomas Rau neemt zijn verantwoordelijkheid als architect zeer serieus. En juist daarom is hij op zoek naar nieuwe wegen om het vak uit te oefenen. Met de visie Oneplanetarchitecture gaf hij al aan dat een ontwerpopgave verder gaat dan de betreffende plek en de opdracht zelf. 'Met Oneplanetarchitecture maken we van elke opgave een houdingsvraagstuk. We moeten ons bewust worden van de tijdelijkheid van ons verblijf op deze aarde. Dat betekent dat je nadenkt over hoeveel en welke grondstoffen je gebruikt, hoe je omgaat met energie en wat je achterlaat als je een gebouw of product niet meer nodig hebt', legt Rau uit. Begin jaren negentig, toen Rau zijn bureau in Amsterdam begon, was "duurzaamheid" nog geen criterium voor opdrachtgevers en moesten de architecten een gevecht leveren om bepaalde producten of technieken in een gebouw te kunnen realiseren. Dat is nu wel anders, beaamt de architect. 'Wij zaten als een van de eersten in wat ik "Het Groene Bad" zou willen noemen. Nu duikt iedereen in dat bad, ook degenen die nog niet kunnen zwemmen. Het wordt wat vol', lacht Rau. Dus is het tijd voor het bureau om opnieuw een flinke stap te zetten. 'We zijn nu - na twintig jaar gezaaid te hebben - aan het oogsten. Ons boerenverstand zegt dat er opnieuw moet worden gezaaid. Het bureau gaat naar een volgende ronde. Oneplanetarchitecture 2.0.'

GRONDSTOFFEN KOESTEREN

Waar ligt dan de kern van de nieuwe aanpak? 'Grondstoffen!', roept de architect. 'De focus komt helemaal te liggen op de manier waarop we met grondstoffen omgaan. Welbeschouwd is een gebouw een grondstofbank. We parkeren de grondstoffen voor de duur van de functie in het gebouw. In onze filosofie is het niet verantwoord om grondstoffen te vernietigen. Daarom moet er anders worden ontworpen en geproduceerd, zodat de grondstoffen een blijvende waarde kunnen houden.'
Rau verwacht dat er andere verdienmodellen rond grondstoffen en dus ook gebouwen

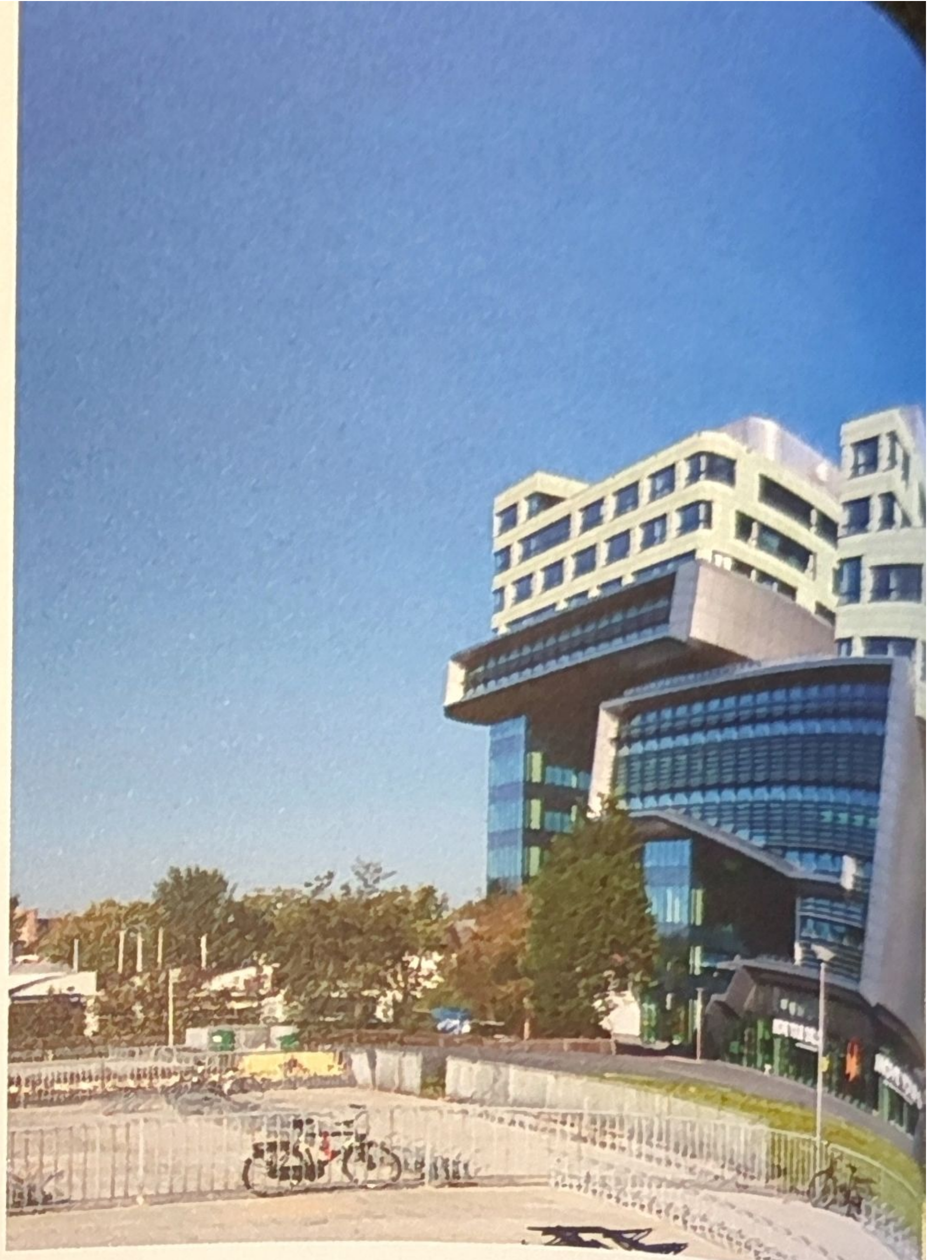

komen. 'We zouden nooit meer gebouwen op nul mogen afschrijven. Alle grondstoffen zijn apart te benoemen en te waarderen. En wie de eigenaar van de grondstoffen is, daar kan je ook verschillende constructies voor bedenken. Dat kan bijvoorbeeld de producent zijn, die de verantwoordelijkheid over het eigen product blijft behouden.'

'Als we deze planeet verlaten, kunnen we niets meenemen. Alleen maar dingen achterlaten'

TURNTOO. YES, YOU TOO!

Voor het architectenbureau ziet Rau een andere rol. 'Natuurlijk blijft architectuur de kern van onze activiteiten. Maar er komt een andere bureauorganisatie omdat we een integrale rol willen kunnen spelen. De netwerken binnen de bouw worden anders; de grenzen van de disciplines vervagen. Dat is ook nood-

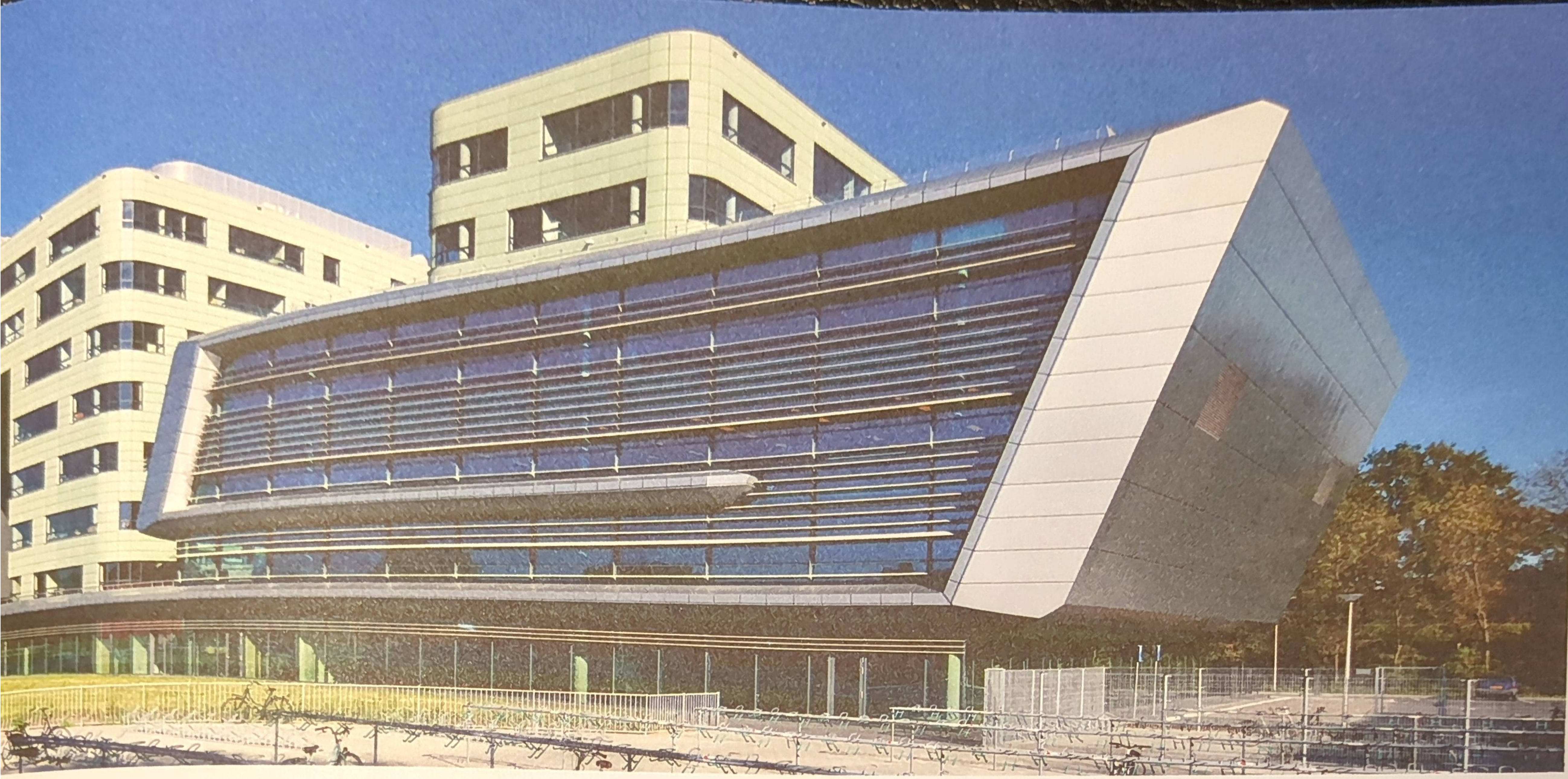

zakelijk om maatschappelijk verantwoord met opgaven om te gaan. De primaire taak van de architect is ruimte creëren voor een bepaald doel. Dat blijft, alleen zijn er andere en nieuwe vaardigheden nodig om dat te realiseren.'

Het architectenbureau RAU is bezig met een veranderingsproces. Daarnaast heeft Thomas Rau het bedrijf ®turntoo opgericht, dat in samenwerking met een groep bedrijven (producenten van inrichtingselementen en bouwproducten) producten op prestatiebasis verhuurt. Rau: 'Het concept van turntoo is gebaseerd op een andere benadering van eigendom en grondstofgebruik. De producent blijft eigenaar van het product en daarmee de grondstoffen. De consument betaalt alleen voor de prestatie van het product. In het geval van verlichting betaalt hij bijvoorbeeld voor het aantal Lux dat hij nodig heeft, niet voor de armaturen en de energie die daarvoor nodig zijn. Elk product wordt zo een grondstoffenbank. Aan het einde van de gebruiksduur kunnen de grondstoffen weer worden hergebruikt voor een nieuwe generatie producten.'

Rau hoopt met zijn nieuwe activiteiten bij te dragen aan een mentaliteitsverandering in de huidige (internationale) maatschappij. 'De ecologie is in de afgelopen eeuwen geëconomiseerd. Onze generatie moet dat gaan omdraaien.' Dit proces zal zeker een tijd in beslag nemen, weet hij. 'Maar wij zijn als bureau bereid om in onze zoektocht naar nieuwe oplossingen ook nieuwe fouten te maken. In het oude systeem was geen optimalisatieslag meer mogelijk. We moeten anders gaan denken en werken.' Het is een maatschappijbrede opgave, die ook bij de gewone, consumerende mens uiteindelijk tot een omslag moet leiden. Rau: 'Als we deze planeet verlaten, kunnen we niets meenemen. Alleen maar dingen achterlaten. Het klinkt misschien hard, maar iedereen moet zich daar wel bewust van worden.'

VOORZIENINGEN VOOR VERWARMING EN KOELING

De voorzieningen voor het verwarmen en koelen van het gebouw maakt globaal gebruik van de volgende installatiedelen:
warmte- en koudeopslag in de bodem (WKO) / warmtepompen / leidingen voor transport van gekoeld en verwarmd water en een warmtewisselaar / vloeren die verwarmd en gekoeld kunnen worden / convectoren / luchtbehandelingskasten voor de toevoer van ventilatielucht

WARMTE- EN KOUDEOPSLAG (WKO)

Voor het verwarmen en koelen van het gebouw is gekozen voor een systeem met warmte- en koudeopslag in twee bronnen op ca. 100 meter diepte in een water-voerende bodemlaag (WKO). Deze twee bronnen worden warme, respectievelijk koude bron genoemd.

In de winter wordt grondwater uit de warme bron gepompt, waarna het z'n warmte afgeeft aan een warmtewisselaar. Het afgekoelde grondwater wordt vervolgens geretourneerd in de koude bron. In bijgaand figuur is dit proces weergegeven.

In de zomer draaien proces en stromingsrichting van het grondwater om: grondwater uit de koude bron wordt dan gebruikt voor koeling om daarna met een hogere temperatuur, weer in de warme bron te worden teruggevoerd. De bronnen zijn geslagen op een onderlinge afstand van bijna 150 meter: de warme bron bevindt zich voor toren C, op het plein, de koude bron naast en achter toren E, bij de expeditiestraat.

Belangrijk is dat het water van de bronnen niet in aanraking komt met het water in het verwarmings- en koelsysteem van het gebouw. Hiervoor worden warmtewisselaars gebruikt waardoor het water uit de bronnen doorheen stroomt. Hier wordt het water uit de bronnen verwarmd dan wel gekoeld.

Om dit systeem een goed energierendement te geven is het noodzakelijk dat het gebouw met water van relatief lage temperatuur (500C) wordt verwarmd en met water met een relatief hoge temperatuur (100C) wordt gekoeld. Relatief in vergelijking met conventionele systemen. Om dat te bereiken wordt gebruik gemaakt van warmtepompen. Behalve via directe koeling en/of verwarming uit de bronnen kan de temperatuur door de warmtepompen in de winter worden verhoogd tot 50°C en in de zomer worden verlaagd tot 10°C. Twee van deze warmtepompen staan opgesteld in de techniekruimte in de parkeerkelder tussen toren C en D.

Een warmtepomp is eigenlijk een koelmachine (vergelijkbaar met een ijskast), die niet alleen koude maakt en daarbij warmte afgeeft, maar ook omgekeerd kan werken. Zo kan in de winter met een goed rendement warmte worden onttrokken uit water van ca. 14°C (warme bron) om hiervan verwarmingswater van 45-50°C te maken. In de zomer wordt water van ca. 9-12°C uit de koude bron gehaald om met de warmtepomp koelwater van 10°C te maken.

De vergunning voor het plaatsen van de WKO stelt als eis dat de hoeveelheid energie die jaarlijks wordt onttrokken aan de bronnen, gelijk moet zijn aan de toevoer van energie. Bij de WKO-installatie wordt de aarde dus gebruikt als energiebuffer.

In het winterseizoen kan voor extra warmte worden gezorgd door inschakeling van een hoog rendement verwarmingsketel. Deze ketel staat in de technische ruimte op de 10e verdieping van toren A.

BETONKERNACTIVERING (BKA)

Een groot deel van het verwarmen en koelen gebeurt via de betonnen vloeren. Dat noemen we betonkernactivering (BKA). In het beton zijn hiertoe kunststof slangen gestort. In vrijwel alle ruimten op de eerste verdieping en hoger is dit het geval.

Bij een traditioneel verwarmingssysteem met radiatoren wordt vooral de lucht in een ruimte verwarmd. Deze verwarmde lucht stijgt, koelt af en zakt daarna weer naar beneden. In combinatie met

schema zomer

schema winter

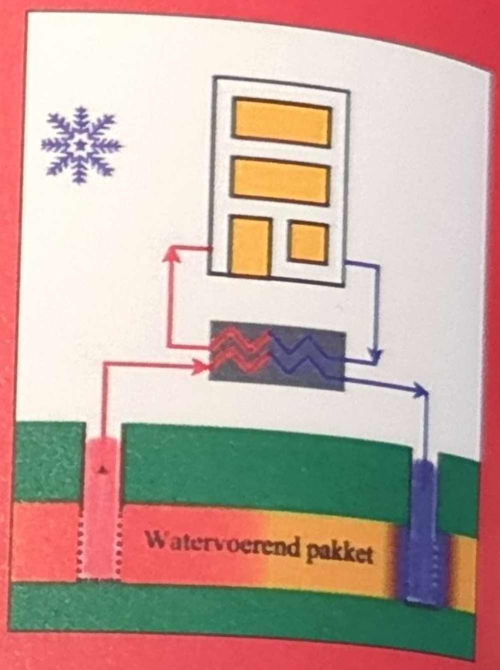

een koude vloer kan dan een onaangenaam gevoel ontstaan. Je ervaart een te lage temperatuur en zelfs tocht door dalende luchtstroom. Hierdoor ben je geneigd de luchttemperatuur op de thermostaat hoger in te stellen.

Bij betonkernactivering is het een stuk aangenamer. Warmte wordt gelijkmatig door de betonnen vloerconstructie afgegeven, zowel aan de vloerzijde (ca. 35%) als aan de plafondzijde (ca. 65%). Deze stralingswarmte voelt zeer behaaglijk. Om de stralingswarmte vanuit het plafond goed tot de vertrekken te kunnen laten doordringen, is het plafond -op de meeste plaatsen uitgevoerd met smalle plafondeilanden zodat een groot deel van het betonnen plafond geheel vrij is om warmte af te geven. De luchttemperatuur hoeft daarbij vaak niet hoger dan 20°C te worden. Dit heeft als bijkomend voordeel dat het gebouw minder warmte aan z'n omgeving verliest.

In de zomer wordt het BKA-systeem gebruikt voor de koeling van het gebouw. Ook bij een relatief hoge luchttemperatuur voelen de vertrekken comfortabel dankzij de koelere vloer. Er is dus minder koeling nodig van de door de luchtbehandelingskasten toegevoerde lucht, wat ook weer energiebesparing oplevert.

EXTRA AANVULLINGEN

In de onderste bouwlagen van het gebouw zijn convectoren en radiatoren geplaatst op plekken die geen of onvoldoende warmte krijgen vanuit de betonkernactivering. Ook deze convectoren worden gevoed met verwarmingswater van maximaal 50°C. Om voldoende warmteafgifte te krijgen, zijn deze convectoren veel groter uitgevoerd dan bij een 'standaard' verwarmingssysteem waar water van 80 à 90° doorheen stroomt. Daarnaast zijn in de luchtbehandelingkasten verwarmingsbatterijen geplaatst die de toevoerlucht naar de vertrekken verwarmen tot ca. 20°C.

De batterijen in de luchtbehandelingskasten dragen samen met de nakoelers (in bijvoorbeeld de kanalen naar de marktplaats) bij aan de koeling in het gebouw. Lucht kan zodoende met een lagere luchttemperatuur (18°C resp. 16°C) in de vertrekken worden geblazen. Dit zal vooral zomers gebeuren.

VOORDELEN

Dankzij de wateropslag in de bodem in combinatie met de twee warmtepompen plus een zeer goed hierop afgesteld distributiesysteem, kunnen we in vergelijking met een gebouw met 'standaard' verwarming- en koelinstallatie veel besparen op de jaarlijkse energiekosten:

- De warmtepomp in het gebouw voorziet niet alleen in het verwarmen en koelen van het gebouw maar ook in het maken van koelwater, voor bijvoorbeeld de koelcellen bij de keuken in toren 3.
- Door de aangename stralingswarmte en de egale temperatuurverdeling kan de luchttemperatuur in de vertrekken lager worden dan bij een traditionele verwarming (ketel en radiatoren).
- De behaaglijkheid blijft behouden en de kosten dalen: met iedere graad lagere luchttemperatuur wordt circa 6% energie bespaard.
- Alle luchtbehandelingskasten zijn voorzien van een goede warmteterugwinning uit de retourlucht, het merendeel is uitgevoerd met een warmtewiel, dat ook vocht kan overdragen. Hierdoor krijgt de toevoerlucht ook in de winter een redelijke relatieve luchtvochtigheid. Deze lucht vermindert problemen met de luchtwegen en geeft een kleinere kans op statische elektriciteit.
- Door deze installatie is een forse reductie (ca. 25%) in het gebruik van fossiele brandstoffen te realiseren. Ook de uitstoot van het broeikasgas CO_2 wordt kleiner.
- Dit systeem van verwarmen en koelen resulteert in lagere kosten voor gas en elektriciteit dan bij gebruik van traditionele verwarming- en koelinstallaties. De hoogte van deze energiekosten wordt natuurlijk mede bepaald door het gebruiksgedrag van de verschillende gebruikers.

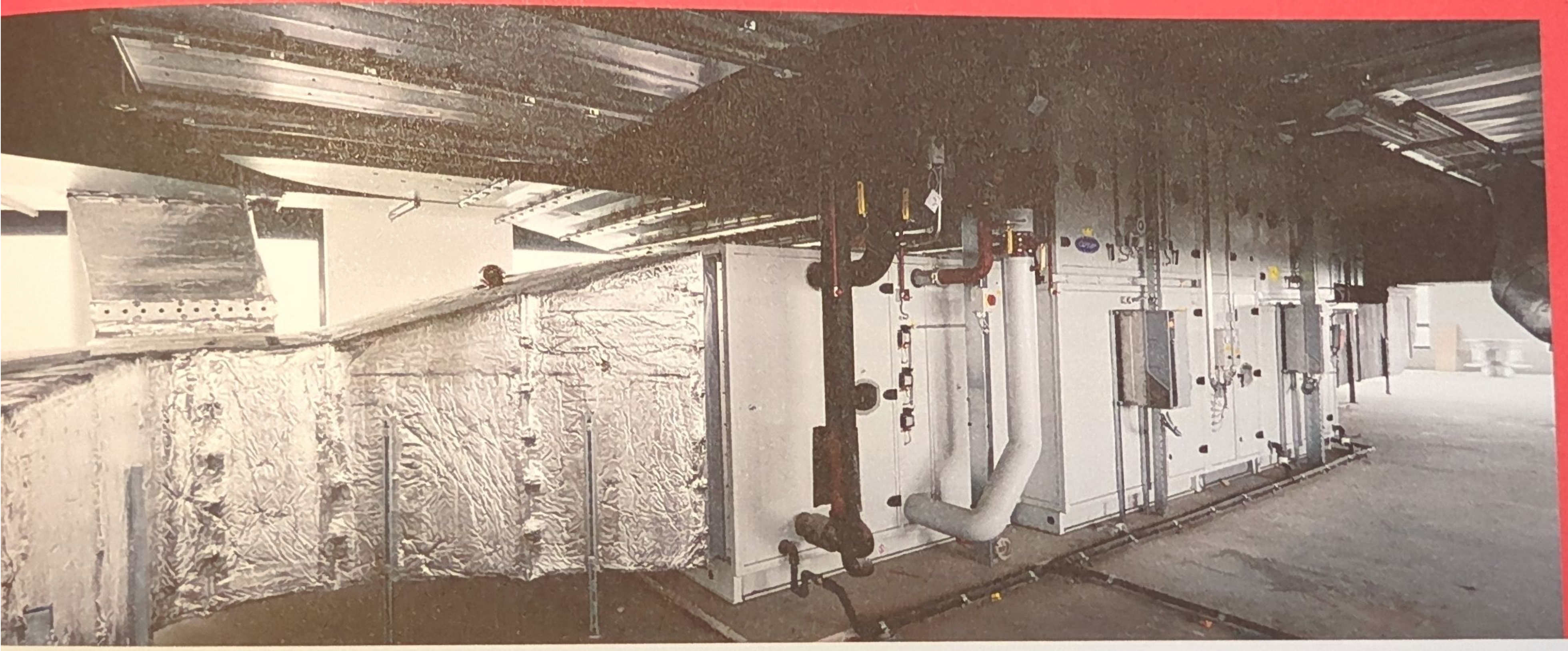

DE REGIO IN ALLE SEIZOENEN

Het interieurontwerp voor de nieuwbouw van ROC Leiden locatie Lammenschans is gemaakt door het Amsterdamse bureau Hollandse Nieuwe. Het bureau kreeg de opdracht in 2008 naar aanleiding van een pitch.

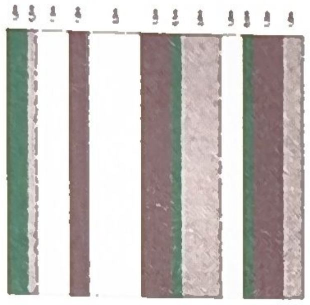

Bij het thema Hortus/bos op de zesde verdieping zijn in het verloop van de kleurpaletten de seizoensveranderingen aangebracht; we zien een verloop van groen/grijs/wit via groen/grijs/felgroen naar grijs/geel/oranjerood.

Jos Broekman van Hollandse Nieuwe vertelt: 'We hebben een aantal elementen van onze reeds gerealiseerde ontwerpen laten zien die we ook bij ROC Leiden zouden kunnen gebruiken. Dan heb ik het over bijvoorbeeld leerdomeinen, open leeromgevingen en kennislandschappen. Die concepten hadden we al bij eerdere projecten toegepast en bleken ook bij het Leids onderwijsmodel te passen.' Een ander idee werd ook al tijdens de pitch gelanceerd: breng de kleuren en sferen van de regio Leiden in het gebouw. 'Niet alleen geeft die regio heel veel aanleidingen voor kleurconcepten, ook is het heel herkenbaar voor de gebruikers van het gebouw, die allemaal uit die regio komen', vertelt Broekman. Na de eerste presentatie kreeg het bureau de opdracht de ideeën verder uit te werken en de vertaalslag naar het gebouw concreter te maken.

'We hebben een voorstel gemaakt waarbij we de verschillende thema's per verdiepingsvloer hebben uitgewerkt. De verschillende onderwijsrichtingen zijn onderhevig aan groei en krimp: het is lastig daarop een plan te maken dat lang houdbaar is', vertelt Jos Broekman. Vanaf de entree (binnenstad) zijn per vloer de thema's (Randstedelijk/Urban, kust, Hortus/bos, Kagerplassen en polder/bollenstreek) in kleur uitgewerkt.

Per opleiding is een zogenoemd landmark gemaakt. 'Dit zijn grote meubels die dienen als markeringspunt en plaats voor ontmoeten, eten en drinken. Ze zijn zo gemaakt dat aan de buitenzijde voor het thema van de verdieping kenmerkende beelden aangebracht kunnen worden', legt Broekman uit. Andere grote meubels zijn de facility corners voor de medewerkers en docenten. 'Hier is de buitenkant juist heel neutraal gehouden, zodat er plaats is voor posters en aankondigingen. Wel hebben de elementen een richting en een kleur die de routes in het gebouw aanduiden.'

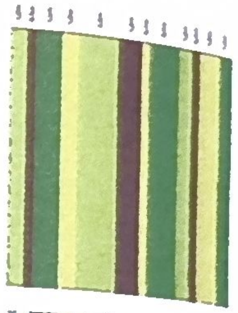

EROMES

Eromes feliciteert ROC Leiden met het nieuwe gebouw en de mooie functionele inrichting. Eromes is trots! Wij zijn geselecteerd d.m.v. een Europese aanbesteding om de nieuwe school in te richten. Samen met ROC Leiden hebben wij een functionele en aangename leeromgeving gecreëerd. We kijken terug op een fijne samenwerking.

Eromes, specialist op het gebied van inrichting, ontwerpt, levert en produceert oplossingen voor leer-, zorg- en werkomgevingen. Inrichten is onze passie. We denken mee over een omgeving waar het prettig is om te leren, te werken en te zorgen en waarbij uw inrichtingswensen centraal staan. www.eromes.nl

d=CONSULTING

Een nieuwe beleving van catering. ROC Leiden heeft d=Consulting gevraagd een passend ontwerp voor de restauratieve voorzieningen te maken. Voor Ruben Alosery, directeur d=Consulting, een interessante opdracht: 'De grootste uitdaging voor restauratieve voorzieningen in het onderwijs, is het bedenken van een concept dat aansluit bij de verschillende culturen in een school.

Om goed advies te geven, moet je inzicht hebben in de eet- en drinkgewoonten van deze culturen en op de hoogte zijn van de nieuwste ontwikkelingen op restauratiegebied om daarmee de juiste totaalbeleving te kunnen maken. Studenten weten wat ze willen, ze zien het restaurant als een ontmoetingsplek om met elkaar te eten, te drinken en gezellig te praten. Hiermee gingen wij aan de slag.'

Voor ROC Leiden zijn een cateringconcept en cateringvoorziening ontwikkeld die aansluiten op de vraag en passen binnen de doelstellingen van ROC Leiden. Deze cateringvoorziening is uitnodigend en het concept kenmerkt zich door de mogelijkheid dagverse, gezonde en trendy producten zoals verse sappen en sandwiches, maar ook smoothies, salad shakers, pancakes, donuts, bagels, muffins en brownies aan te bieden. Ook snacks ontbreken niet. Hier is voor de nieuwste techniek gekozen: frituren zonder vet in de zogenaamde HiFri®; een proces waarbij hete lucht en stoom worden gebruikt voor de warmte overdracht en de krokante smaak behouden blijft. Daarnaast heeft ROC Leiden bij het uitwerken van het cateringconcept duurzaamheid een rol laten spelen.

d= Consulting heeft als onafhankelijk adviesbureau vele onderwijsinstellingen begeleid; o.a. diverse locaties van de Hogeschool en Universiteit van Amsterdam, de TU Eindhoven en de Haagse Hogeschool. Op al deze locaties zijn de restauratieve voorzieningen "plaza's" geworden die voldoen aan de hedendaagse vraag van studenten en binnen de school een kleurrijk en sfeervol geheel vormen. Zie voor meer informatie, www.dis.fm

WOLTER & DROS

Voor de nieuwbouw van ROC Leiden heeft Wolter & Dros alle werktuigbouwkundige installaties gerealiseerd. Het gebouw is van alle moderne installatietechnieken voorzien, waaronder hoogwaardige energiesystemen zoals betonkernactivering in combinatie met warmtepompen en bodemopslag.

Het onderwijs is sterk gebonden aan overheidsbudgetten. Wolter & Dros onderscheidt zich in deze markt door aantoonbare kostendeskundigheid, engineering, vaardigheid, relevante referenties en beschikbaarheid van productiecapaciteit. In combinatie met creatief, bekwaam en vaardig personeel verdeeld over 20 vestigingen, zijn wij de aangewezen partij voor onderwijsprojecten.

Wolter & Dros staat voor technische installaties, comfortconcepten en levensduurdenken. Wij ontwerpen, installeren, onderhouden en beheren technische installaties waarbij we altijd rekening houden met het comfort van de gebruiker en de levensduur van de werk- en leefomgeving.

Wolter & Dros heeft ruime ervaring in het realiseren van installaties in tal van nieuwbouw en renovatieprojecten in de marktsegmenten utiliteitsbouw, gezondheidszorg, woningbouw, infrastructuur en industrie.

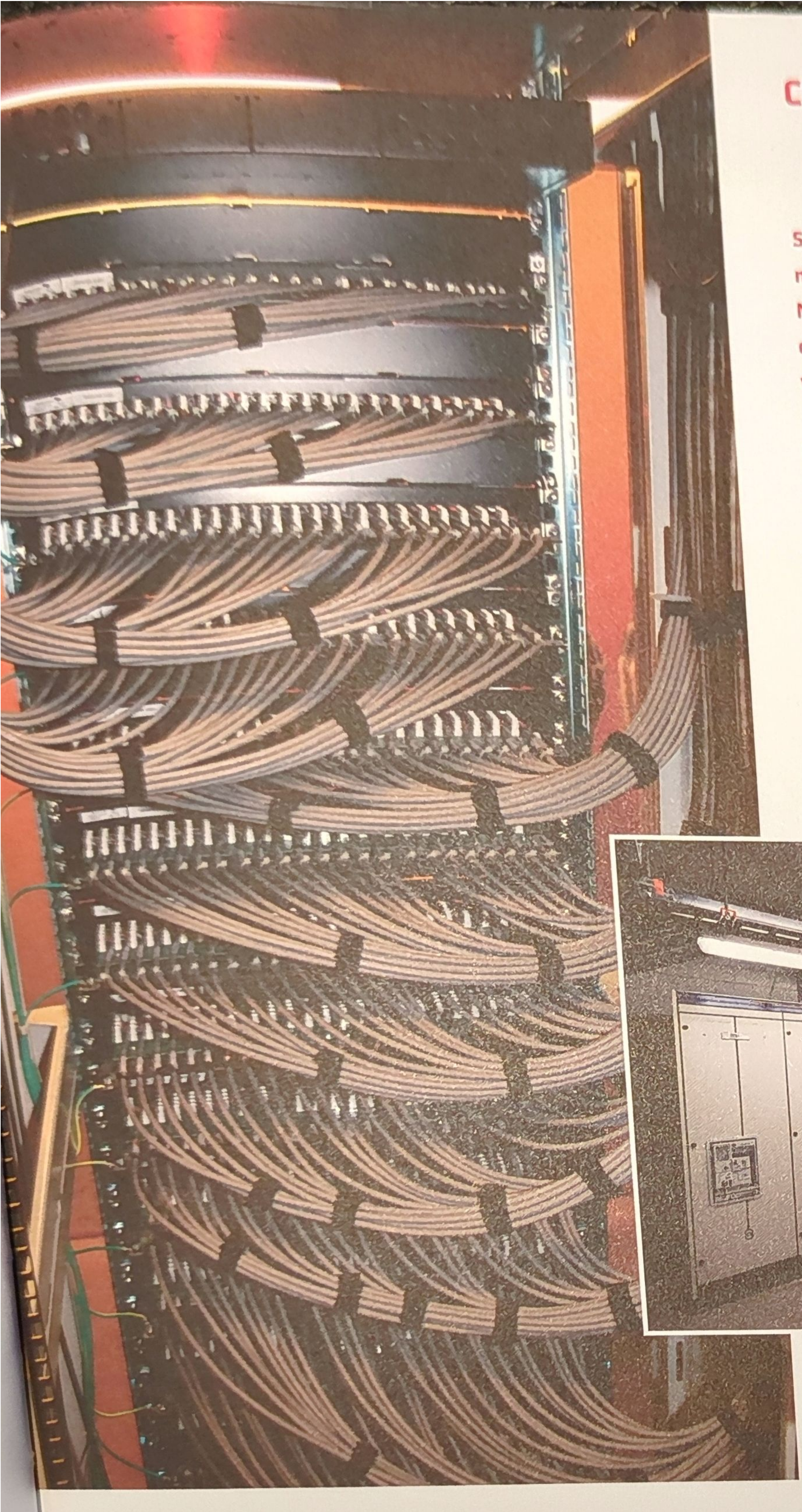

CROON ELEKTROTECHNIEK

Sinds 1876 is Croon Elektrotechniek niet meer weg te denken uit de top van de Nederlandse installatiebranche. Al meer dan 130 jaar staat Croon aan de basis van vele technologische ontwikkelingen.

Croon is verantwoordelijk voor de complete technische installaties in duizenden gebouwen, talloze schepen, vele industriële complexen en tienduizenden andere projecten in diverse marktsectoren. Nationaal en internationaal. Met deze diensten draagt Croon bij aan het goed, duurzaam èn kostenefficiënt functioneren van organisaties, gebouwen, schepen, infrastructurele en industriële installaties.

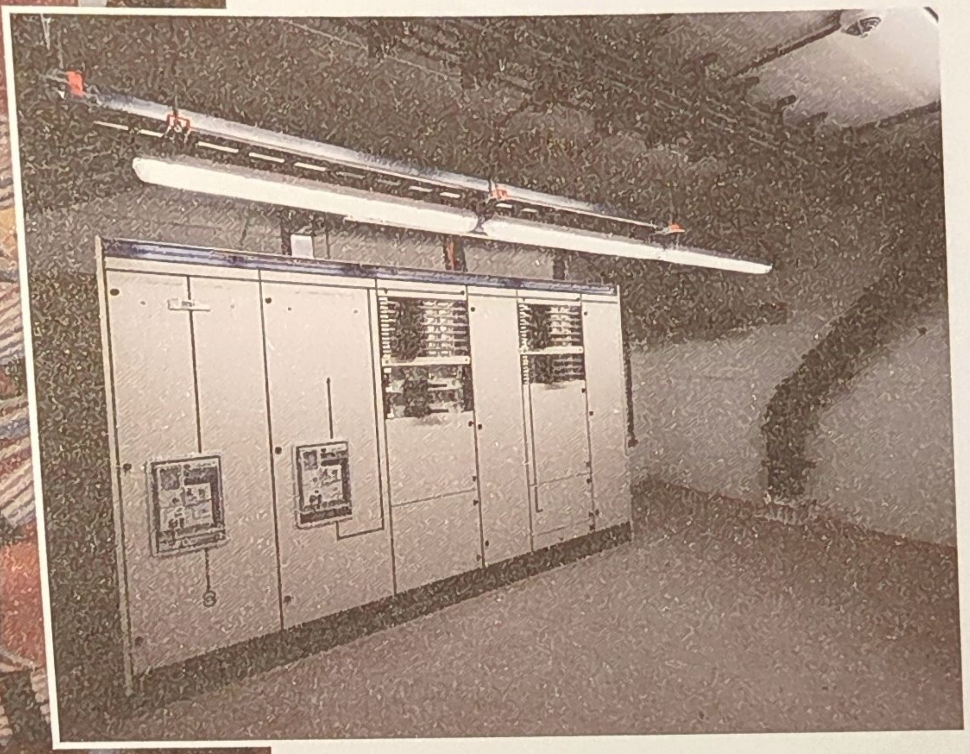

ROC LEIDEN EN CROON

Er waren voor Croon meer dan genoeg raakvlakken bij dit project. Zo is praktijkgericht leren voor ons geen onbekend begrip. Ook Croon heeft in de vorm van haar E-College een eigen praktijkopleiding. Dat Croon betrokken is geweest bij de nieuwbouw van ROC Leiden is dan ook een goede keuze geweest. Croon is al jaren bekend met elektrotechnische installaties voor ROC 's. We werkten tevens aan het ROC van Twente dat twee jaar geleden de architectuurprijs kreeg.

ELEKTROTECHNISCHE INSTALLATIES

In en om de nieuwbouw was Croon verantwoordelijk voor het leveren, installeren en bedrijfsgereed opleveren van de volgende elektrotechnische installaties:

Kabelkanalisatie systemen/Elektrische installatie 230V/400V/(Nood)verlichtingsarmaturen/Beveiligingsinstallatie/Brandmeldings- en ontruiming installatie/Mindervalide installatie/Hoofd- en onderverdeelinrichtingen/Voedingssystemen/Aarding- en blikseminstallatie/Data- en telefonie installatie/Toegangscontrole installatie

Door de flexibele installaties van Croon konden de verschillende functies in het gebouw en de veranderde gebruikseisen op de juiste wijze worden ingevuld. Meer informatie over Croon is te vinden op www.croon.nl.

HOLTLANT COLLEGE

1990 Een gevolg van de SVM wetgeving voor Leiden was ondermeer een fusie tussen de MEAO/MTRO, de Noorderwiek en het RIO).

Uitgangspunt van deze wetgeving was onder andere dat mbo-opleidingen op grond van de sector waarin ze zich bevonden, samen zouden gaan. Het is zoals eerder genoemd, de eerste grote fusiegolf waar het mbo aan moet geloven. De nieuwe school krijgt de naam 'Holtlant College'. In het Holtlant College zijn de sectoren Administratie & Economie en Dienstverlening & Gezondheidszorg (DGO) vertegenwoordigd. De school was hiermee een multisectoraal college.

Net als bij de technische mbo-opleidingen in de regio lag het ook hier lastig over de bestaande gedachtegangen heen te fuseren. Ook het samengaan van de verschillende sectoren was bestuurlijk lastig. Toch was het van belang, de Noorderwiek alleen zou het al niet meer redden met minder dan 400 leerlingen. Toen in 1991 Rhijnwijck in het Holtlant College werd opgenomen, was de DGO-sector wat steviger naast de grote Administratie & Economiepoot. Helemaal ideaal was het geweest, als ook de opleidingen van de Leidse DGO school 'Emilie Knappert' op was gegaan in het Holtlant College. De Emilie Knappert had namelijk naast gangbare DGO opleidingen ook de opleiding Uiterlijke Verzorging. Deze school koos er echter voor om met andere mbo scholen uit de regio te fuseren tot een ROC (eerst Mid. West Groep later het ID College). De naam Holtlant was bewust gekozen; een neutrale naam die geen van de bestaande scholen te kort zou doen. Gekozen werd voor de historische naam Holtlant, naar het gebied rondom Koudekerk en Leiderdorp waar de graven van Holland, waaronder Floris V vandaan kwamen. Het Holtlant College was gevestigd in Leiden en Leiderdorp en had op het hoogtepunt van haar bestaan zo'n 3.300 leerlingen. In 1996 ging het Holtlant College op in ROC Leiden.

DE KUNST DER KABELCAMOUFLAGE

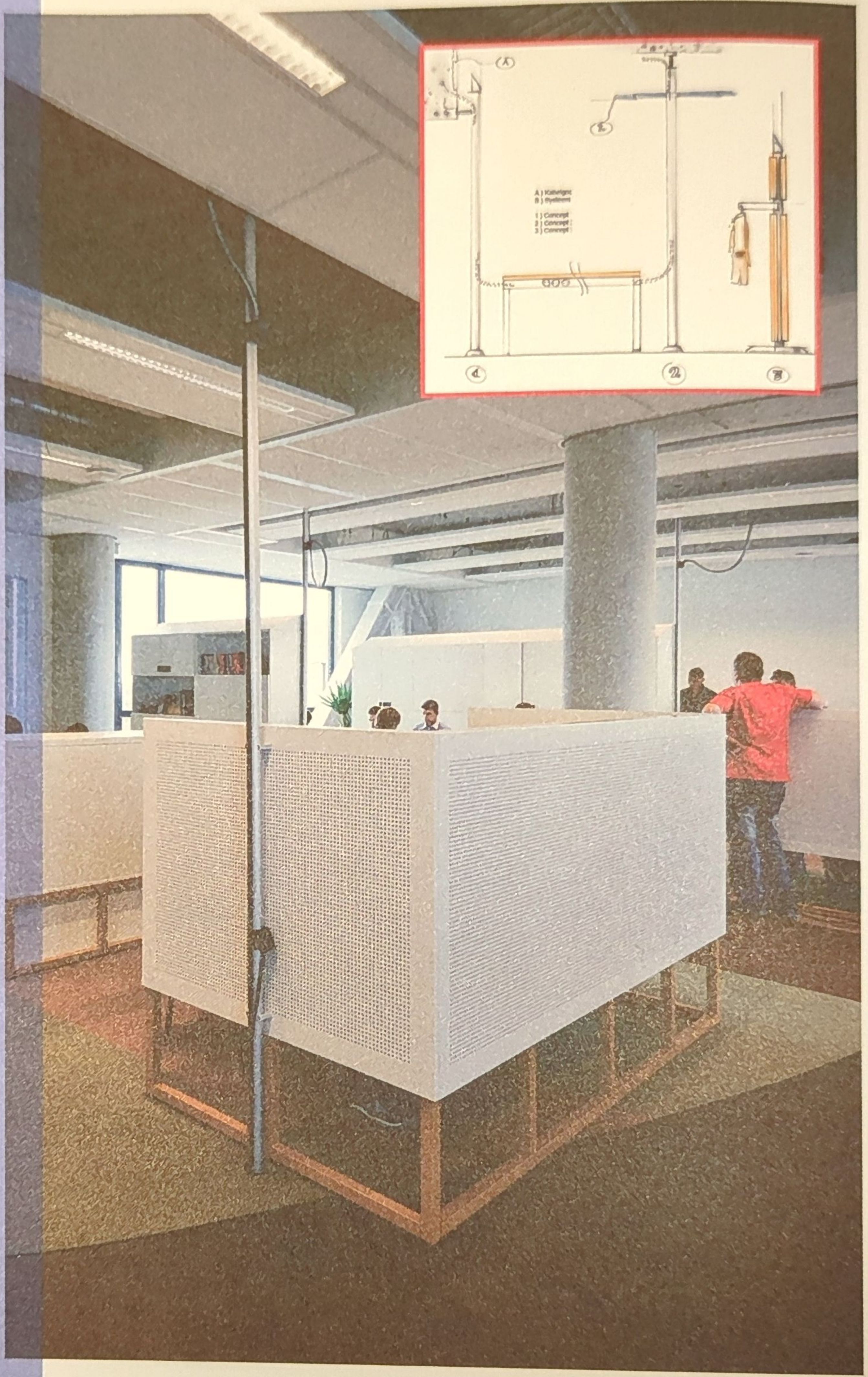

Hoeveel keer?

Ruim 750 keer duiken de kabels voor stroom en ICT uit het plafond door aluminium buizen naar tafels en zitmeubilair.

World wide WAT?

Deze buiszuilen verbinden computers met het world wide web, zonder stroom doen ze het niet; laptops moet je opladen ...

Laptops opladen?

Omdat stopcontacten overal binnen handbereik moeten zijn om je laptop op te laden, heeft ROC Leiden gekozen voor een verplaatsbaar kabelzuilensysteem.

Meubels verplaatsen?

Een flexibel gebouw vraagt om een flexibel inrichtingsconcept; meubels moeten verplaatst kunnen worden, samen met de noodzakelijke stopcontacten. Uit de stopcontacten komt duurzame, groene stroom.

Is deze kabelbuiszuil duurzaam?

Ja, vanzelfsprekend! Ruim 95% van deze buis is gemaakt van gerecycled aluminium (oude lantaarnpalen, bierblikjes, aluminium zaagresten etc.). Aluminium wordt nooit afval, we kunnen de grondstof blijven gebruiken.

Dutch Design? Jazeker!

Het ontwerp is van Bas Luiting, oprichter en mede-eigenaar van Connex Cablemanagement BV uit Moergestel. Zijn ontwerpen worden jaarlijks gepresenteerd tijdens de Dutch Design Week in Eindhoven.

www.kabelgoot.nl

ANNIE GODDIJN

Buurtbewoonster en kunstenaar Annie Goddijn: 'Het hele proces vastgelegd'

Kunstenaar Annie Goddijn woont in de Tomatenstraat, vlakbij het nieuwe gebouw: 'Ik was op een dag thuis aan het tekenen, keek uit het raam en dacht: Zo! De bladeren waren van de boom gevallen en daar stond – voor mij ineens zichtbaar – het begin van een nieuw gebouw. Ik heb toen eerst een tijdje zitten tekenen, en hoe meer ik tekende, hoe meer ik gevangen werd door wat er gebeurde. Wat me erg intrigeerde was hoe het van een soort kuil tot een gebouw werd. Dat proces, zo spannend! Ik heb er heel veel van vastgelegd in mijn tekeningen. Eerst vanuit mijn huis getekend, later ben ik om het gebouw heen gaan lopen, om de hekken. Weer later ben ik ook nog binnen geweest.

Bij elkaar zijn het 105 schilderijtjes en schilderijen geworden, acryl op doek. Negentig kleintjes, van 5 x 5 cm, negen van 50 x 50 cm, vijf van 100 x 100 cm en nog een van 200 x 150 cm. Het proces was echt heel bijzonder.
Als buurtbewoner vind ik het nu nog geen gebouw, het is me nog te nieuw, Wat ik wel mooi vind is de zonsondergang in de ramen. Daar heb ik ook een schilderij van gemaakt.'

Uit de serie **'De Overkant'**

jaar: 2010
techniek: acryl op doek
formaat: 50 x 50 cm.

5

VAN VORM NAAR REALISATIE

SAMENWERKEN EN DOORZETTEN

'HET RECEPT: ELKE DAG OM 6:45 UUR EEN BAK KOFFIE MET HET HELE TEAM'

CAROLINE C. KRUIT

Je zult het maar op je bordje krijgen: een ontwerp met ondergrondse parkeergarage, vijf torens van vijf tot tien bouwlagen, immense bruggen daartussen, open pleinen op hogere niveaus, een volwaardige sporthal en grote open ruimten op verschillende locaties in het gebouw met unieke constructieve en klimaattechnische eisen. Midden in een stad, langs het spoor en een drukke weg. Ga er maar aan staan, als bouwer. Maar zoals altijd weer blijkt: ieder vak heeft zijn professionals die de uitdaging niet uit de weg gaan, maar juist opzoeken.

Bij het project ROC Leiden Lammenschans stonden die ambitieuze professionals letterlijk jarenlang op de bouwplaats. Van tevoren was alles drie keer bedacht en vijf keer gepland. Maar de praktijk is altijd weerbarstiger. Dat het gebouw er nu staat is het resultaat van teamwerk, een unieke samenwerking van heel veel partijen met een gemeenschappelijke ambitie.

'Moet je kijken, wat mooi', zegt projectdirecteur Gerard Bendervoet terwijl hij vanuit zijn "bouwkantoor" naar de nieuwbouw wijst. 'Dat lijnenspel, dat zegt zoveel.... heel spannend!' Het perspectief vanuit het kantoor van Bendervoet is prachtig: de golvende beweging van de met aluminium omlijste marktplaats en sportfaciliteiten, de glazen gevelpartijen en de groen beklede torens steken prachtig tegen elkaar af. Het gebouw oogt als een enorm schip dat bij station Lammenschans is afgemeerd. Bendervoet moet wel lachen om de vergelijking. Oorspronkelijk opgeleid als scheepswerktuigkundige herkent hij het beeld. Wijzend op een houten model van ROC Leiden Lammenschans op zijn bureau begint hij - uit zijn hoofd - de afmetingen van het gebouw te noemen: 'De lengte is 214 meter, de breedte verloopt van 34 naar 41 meter, de hoogte gaat van 25 naar 51 meter... Ja, dat is wel te vergelijken met een flinke tanker!'

Gerard Bendervoet is sinds 2006 projectdirecteur bouw van ROC Leiden Lammenschans. Van de scheepswerktuigbouw raakte hij via functies in het facility management betrokken bij de uitvoering van complexe nieuwbouwprojecten. Hij ontmoette ROC-bestuursvoorzitter Jacques van Gaal tijdens een project voor het Leids Universitair Medisch Centrum. Van Gaal vroeg hem de plannen voor de nieuwbouw van beide ROC-locaties te beoordelen, als extern adviseur. Niet lang na het inleveren van zijn rapportage werd hij gevraagd de uitvoering van de ROC Lammenschans te coördineren. 'Ik kreeg van beide locaties de ontwerpen te zien', vertelt Bendervoet. 'In eerste instantie ging mijn hart uit naar het project bij het Centraal Station'. Maar de liefde sloeg uiteindelijk over naar Lammenschans. Bendervoet: 'Ik ben meer van het project bij Lammenschans gaan houden - vanwege de complexiteit van het gebouw. Van buiten oogt het heel groot en ingewikkeld, maar van binnen beleef je dat helemaal niet. In het gebouw is de schaal heel menselijk en de opbouw logisch.'

METEEN HET DIEPE IN

Henk Duijzer en Sander van Bodegraven van aannemer Heijmans kregen in de loop van 2008 de bouwput voor de nieuwbouw tot hun dagelijkse werkplaats. Hoofduitvoerder Duijzer: 'Het bouwterrein was ingericht, zoals we dat noemen. De damwanden waren gesla-

Studenten informatica van ROC Leiden en Hogeschool Leiden hebben draadloze techniek toegepast om via webcams de bouw op afstand te kunnen volgen. Deze beelden vormen een filmpje waarop de groei van het gebouw is te zien. www.anywi.com/webcams

gen, de heipalen zaten erin en de put was leeggemalen. We konden meteen het diepe in!' De aanbesteding van de uitvoering werd gedaan in percelen: fundering, constructie, gevel en afbouw. Uiteindelijk heeft Heijmans alle percelen in opdracht genomen, de laatste in samenwerking met CCL BV, de projectorganisatie. Projectleider Van Bodegraven: 'Voor mij begon het werk al iets eerder dan dat van Henk, in april 2008. Als projectleider is het mijn verantwoordelijkheid om alle werkzaamheden op elkaar af te stemmen, binnen het eigen team, met de opdrachtgever en de onderaannemers. Onderdeel van mijn werk is bijvoorbeeld het contracteren van de verschillende partijen.'

Duijzer en Van Bodegraven zijn twee van de ongeveer dertig medewerkers die namens Heijmans fulltime bij de bouw betrokken zijn geweest. Op kantoor werkten ongeveer vijf mensen aan de calculatie en coördinatie. In Leiden, op het bouwterrein, waren dat er in de hoogtijdagen vijftien voor de werkvoorbereiding, uitvoering en projectleiding. Duijzer en Van Bodegraven waren dagelijks op de bouwplaats te vinden en spreken van 'een goed team' dat het project heeft gerealiseerd. 'Je moet een goede balans in je team hebben', vertelt de projectleider. 'Introverte mensen, extraverte mensen, iemand van de details, iemand van de communicatie: de mix moet goed zijn. Ik ben meer van de contracten en contacten. Henk is meer van de techniek.' Van Bodegraven heeft een academische achtergrond en volgde binnen Heijmans een traject als managementtrainee. Henk Duijzer is een man van het ambacht: via de - toen nog - LTS en een aantal BOB-opleidingen (BOB staat voor Bouw Opleidings Bedrijf) kwam hij met relatief weinig werkervaring bij Heijmans werken. Zijn inmiddels jarenlange ervaring heeft hem gebracht tot hoofduitvoerder, de man die de dagelijkse leiding op de bouwplaats heeft. 'Mijn werkdag begint steevast om kwart voor zeven met een bak koffie voor het hele team. Alle neuzen dezelfde richting op. Daarna nog een kop koffie met de onderaannemers. Goed motiveren is de helft van het werk!', lacht Duijzer.

4 BOUWSTROMEN, 4 BOUWKRANEN

De werkvoorbereiding en planning was “een heel grote uitdaging”, stelt projectleider Van Bodegraven nuchter. 'In je hoofd heb je dat gebouw al honderd keer gebouwd voordat de eerste kolom op de bouwplaats wordt afgeleverd.' Bij grote projecten is het gebruikelijk om het werk te verdelen in zogenoemde bouwstromen: bepaalde gebouwdelen die separaat en vrijwel gelijktijdig worden opgetrokken. Ook bij de nieuwbouw van ROC Leiden op de locatie Lammenschans werd een dergelijke verdeling gemaakt en een planning opgesteld volgens vier bouwstromen. De logistiek was echter wat ingewikkelder dan bij andere projecten. Van Bodegraven: 'Bij deze nieuwbouw waren de vier bouwstromen onderling zeer nauw verweven. Alles had een relatie met elkaar. Dit vereiste een heel nauwkeurige planning, tot op de dag bepaald. Ook kostentechnisch was het belangrijk om geen vertraging op te lopen. Met vier zeer kostbare torenkranen op de bouwplaats is iedere week dat je eerder klaar bent een flinke besparing.'
Vooral de fase waarin de draagconstructie werd gebouwd heeft voor de nodige hoofdbrekens gezorgd. Het ontwerp met de vijf torens en enorme stalen bruggen ertussen was doorberekend op de eindfase van het gebouw. Met de krachten die de verschillende bouwdelen op elkaar uitoefenden tijdens de opbouw van het

gebouw was onvoldoende rekening gehouden in het ontwerp van de constructie. Samen met de Belgische staalleverancier CSM en de constructeurs van Van Rossum werd besloten de grote spanten voor de bruggen in een zo kort mogelijke periode - het liefst binnen één dag - in het in aanbouw zijnde gebouw te hijsen. De bouwstromen moesten in die periode tijdelijk worden gestopt tot de krachten die de verschillende bouwdelen op elkaar uitoefenden tijdens de opbouw van het gebouw weer in evenwicht ("statisch bepaald") waren. Pas daarna kon weer verder worden gebouwd aan de vloeren, wanden en gevels. In grote delen werden de stalen spanten op het bouwterrein afgeleverd. Ter plekke werden de delen aan elkaar gelast tot een volledig spant dat vervolgens in de constructie van het gebouw werd gehesen. Bijna iedereen die bij het bouwproces betrokken is geweest, noemt de dag van het inhijsen van de stalen spanten als een van de meest spannende momenten van deze nieuwbouw.

NUCHTER DOORREKENEN

'Ik heb er geen minuut minder van geslapen', stelt constructeur Anne van der Sluis van Van Rossum Raadgevend Ingenieurs op zeer droge toon. 'Op een gegeven moment heb je het onder controle en weet je dat je het aan de staalbouwer - in dit geval CSM - kunt overlaten.' Van der Sluis studeerde Utiliteitsbouw aan de faculteit Civiele Techniek in Delft. Hij werkt sinds 1994 bij Van Rossum en is er sinds 2000 directeur met ongeveer zestig medewerkers, maar weet inhoudelijk van vrijwel alle projecten af'. Van der Sluis was als persoon niet vanaf het begin van het ontwerptraject bij de nieuwbouw betrokken: 'In eerste instantie kreeg Van Rossum de opdracht om te kijken of op het liggende constructieve ontwerp in kosten kon worden bezuinigd. We hadden aangegeven dat dat alleen kon als de constructieve opzet werd versimpeld en de krachtswerking anders zou worden benaderd. Zo kon er worden bespaard op materiaal in de spanten en de vloeren.'

De berekeningen en nieuwe benadering waren mede aanleiding voor de bouwdirectie om Van Rossum te benoemen tot nieuwe hoofdconstructeur. We schrijven 2008: de bouw is inmiddels begonnen en de fundering is zo goed als klaar. 'Het begin van onze werkzaamheden aan het project was heel spannend. Er was geen tijd te verliezen en we moesten álles opnieuw doorrekenen en tekenen. Het was nodig om een aantal stappen in het proces terug te doen, zodat we honderd procent verantwoordelijkheid konden nemen voor wat er op papier zou komen te staan.' Van der Sluis en zijn collega's bij Van Rossum werden door het bouwteam goed bijgestaan. 'De samenwerking met Heijmans was heel goed. Dat was een enorme stimulans. Er was wel discussie op hoofdlijnen, maar over het algemeen verliep het project - zij het in een gedwongen sneltreinvaart - heel erg goed.' Procesmatig was het voor de constructeur en zijn team veel spannender dan het moment dat de spanten werden ingehangen. 'In die beginfase heb ik nog wel eens wakker gelegen, ja', lacht Van der Sluis.

3-D MODELLEN EN VÉÉÉL OVERLEG

Een complex project als de nieuwbouw van ROC Leiden Lammenschans vereist niet alleen veel bouwvoorbereiding, ook tijdens de uitvoering is het zaak om alle betrokkenen "bij de les" te houden. Om de communicatie op de bouwvloer te vergemakkelijken, is het volledige gebouw driedimensionaal uitgetekend. 'Twee keer zelfs', vertelt projectleider Sander van Bodegraven. 'Er is een model gemaakt in Google Sketchup. Dat is een simpel programma dat iedereen kan downloaden en gebruiken. Dus ook uitvoerders die een drempel heb-

ben voor alles wat met computers te maken heeft. Als er bijvoorbeeld vragen zijn over een bepaalde kolom, dan kan je die in het model rood maken en is het voor iedereen meteen duidelijk om welke kolom het gaat.' Voor meer gedetailleerde informatie is het programma echter niet geschikt. 'Daarom hebben we het gebouw ook helemaal 3D uitgetekend met AutoCad Revit en Navisworks. Als het nodig was om een bepaald detail te bespreken, werd het via een beamer geprojecteerd.'
De vele onderaannemers werden nauw betrokken bij de planning, de voortgang en het toezicht op het werk. 'Je hebt iedereen nodig om een werk goed te maken', stelt hoofduitvoerder Henk Duijzer. 'En ze moeten zich ook flexibel kunnen opstellen als het nodig is.' Tijdens de gevelmontage was er zo'n moment, vertelt Duijzer. 'We kregen signalen dat de

'Met name in de laatste fase is het proces gelopen zoals ik dat graag zie: met een houding van, met elkaar iets moois maken'

achterconstructie waarop de platen moesten worden bevestigd niet stevig genoeg was. Je zit op zo'n moment met zijn allen in een lastig parket. Het bouwproces moet door - dat stond voor iedereen als een paal boven water - en dus moet je een dergelijk probleem gezamenlijk oplossen.' Van Bodegraven: 'Vanwege de bijzondere vorm zijn er geen NEN-normen die van toepassing zijn. Na overleg met alle betrokkenen is het ontwerp weer doorgerekend en is er nogmaals windtunnelonderzoek gedaan. Voor bepaalde delen van de gevel bleek een compleet andere constructie nodig. Dat het gebouw toch op tijd klaar is, heeft te maken met de flexibiliteit en betrokkenheid die alle partijen hebben getoond.'

MET ELKAAR IETS MOOIS MAKEN

Het is geen eenvoudig traject geweest vanaf 2006 tot aan de oplevering. Projectdirecteur Gerard Bendervoet: 'Toen ik bij het project betrokken werd, lag er een definitief ontwerp en zelfs een bestek. Maar de praktijk heeft dat ingehaald. We hebben vanwege het beschikbare budget wijzigingen moeten doorvoeren en ook tijdens de bouw zijn we een paar keer voor het blok gezet: het ontwerp moest daar telkens op worden aangepast. Natuurlijk heeft het consequenties als je aanpassingen gaat maken op een plan dat tot in detail is uitgewerkt. Iedereen die vanaf het begin bij het project betrokken is geweest, ziet precies op welke plekken concessies zijn gedaan. Maar de meeste mensen zal het niet opvallen.' Bendervoet geeft toe dat hij na zoveel jaren intensief betrokken te zijn geweest bij het bouwplan wel toe is aan een lange vakantie. Dat komt meer door de omvang van het project dan door de spanningen rond de oplevering. 'Met name in de laatste fase is het proces gelopen zoals ik dat graag zie: met een houding van "met elkaar iets moois maken". De basis van een goed bouwproces is vertrouwen in elkaar. Ieder proces heeft voor bijna elke partij wel een aantal knelpunten. Dan is het juist zaak om elkaar te helpen. Dat heb ik in de laatste fase van het project zeker ervaren.' Bendervoet roemt Van Gaal met zijn tomeloze optimisme en doorzettingsvermogen. 'Dat heb je nodig voor zo'n project. Dat herken ik ook bij mezelf. Ik laat nooit iets los: ik maak het af. Punt.'

Spannende momenten zijn er tijdens de uitvoering ook voor Bendervoet zeker wel geweest. De constructie is een complexe compositie van beton en staal, met veel geprefabriceerde betonelementen en grote stalen spanten bij de bruggen tussen de torens. Gerard Bendervoet: 'Dat is ingewikkeld. Dat gaf stress. Maar in de uitvoering is het wonderbaarlijk goed gegaan.' Bendervoet spreekt lovend over aannemer Heijmans en de Belgische leverancier en monteur van het staalwerk, CSM. 'Dat bedrijf maakt ook achtbanen: over complexe staalconstructies gesproken! Ze hebben hier heel goed en nauwkeurig werk geleverd.' De projectdirecteur is ook zeer gecharmeerd van de goeddeels geprefabriceerde betonconstructie van het gebouw, die vrijwel overal in het zicht is gelaten. 'In de Marktplaats - toch wel het paradepaardje van het gebouw - staan enorme kolommen, wel 12 meter lang. Ik zie die kolommen nog aankomen op de bouwplaats, op de vrachtwagen. Ze zijn echt een blikvanger geworden. En dan die zichtbare bevestigingen in het prefab beton, waar kolommen, balken en vloeren bij elkaar komen..... Schitterend!' Met de oplevering lijken de moeilijke momenten even vergeten. Bendervoet: 'Er was een enorme tijdsdruk, omdat heel veel engineering nog tijdens de bouw moest worden gedaan. Na 26 maanden bouwen staat dit resultaat. Dat is een heel bijzondere ervaring voor alle betrokkenen.'

CONSTRUCTIE VAN HET GEBOUW IN VOGELVLUCHT

De draagconstructie van de nieuwbouw Lammenschans bestaat uit een betonskelet voor de torens met grote bruggen (met verdiepingsvloeren) daartussen, hieronder schetsmatig weergegeven.

De overspanning tussen twee torens is uitgevoerd met een stalen spant over de volledige hoogte van de brug. De vakwerken tussen de torens zijn cruciaal voor de sterkte, stijfheid en stabiliteit van de totale constructie: daarom was het noodzakelijk om alle overbruggende elementen in een zo kort mogelijke periode in het werk te monteren. De vakwerken zijn in delen aangevoerd, op de bouwplaats gemonteerd en vervolgens in twee dagen tijd aan de betonconstructie van de torens bevestigd.

Schets van de krachtswerking in de vakwerkspanten door constructeur Anne van der Sluis:

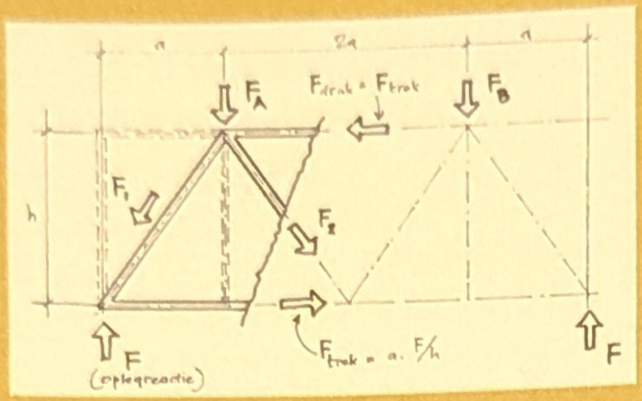

Door de schematisering en krachtswerking in de constructie zo eenvoudig mogelijk te houden, is een (kosten-) efficiënte constructie gemaakt. Een vakwerk bestaat uit staven en knopen waarop de krachten in de lijn van de staven aangrijpen en de knopen doorgaans worden uitgevoerd als schanieren. Zo wordt een constructie "statisch bepaald" en kunnen de eigenschappen (afmetingen, sterkte, stijfheid) voor verschillende elementen van de constructie worden berekend.

FUNDERINGSSCHEMA

Wanneer een constructie wordt onderheid met palen tot aan de dragende zandlaag, ontstaat een fascinerend krachtenspel. Zeker wanneer ook deels onder de grond wordt gebouwd (zoals bij de parkeergarage), spelen factoren als grondwaterstand en kleef een grote rol. In onderstaande schets is te zien dat onder het gebouw drukpalen (palen op druk belast) als trekpalen (met ankers) zijn toegepast.

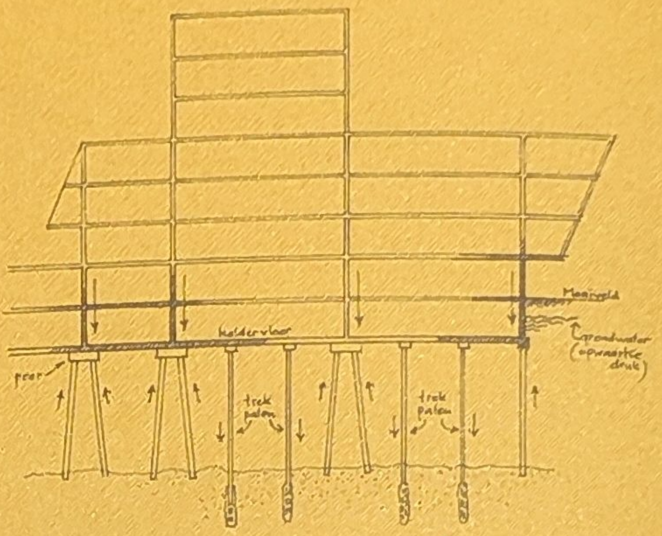

Constructeur Anne van der Sluis is directeur van Van Rossum Raadgevende Ingenieurs Amsterdam. Van der Sluis werd opgeleid tot constructeur aan de faculteit Civiele Techniek van de Technische Universiteit Delft. Van Rossum Raadgevende Ingenieurs raakte in 2008 betrokken bij het project ROC Lammenschans. www.vanrossumbv.nl

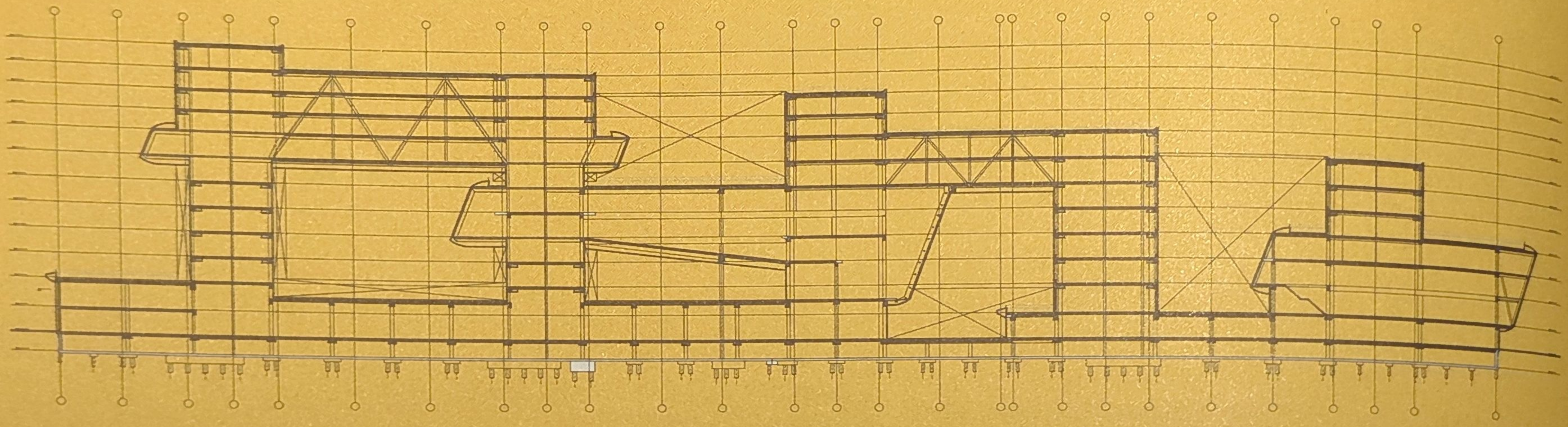

BOUTER EN GROKU

ROC Leiden biedt medewerkers, docenten en studenten een inspirerende en sfeervolle omgeving om optimaal te kunnen werken en studeren. Bouter B.V. heeft - na Europese aanbestedingen - de prestigieuze opdracht verkregen voor de inrichting van het bedrijfs-restaurant, de keukeninrichting, de uitgifte en de koel- en vriesinstallatie. Op dit gebied is Bouter B.V. uit Zoetermeer de specialist.

In nauw overleg met adviesbureau restauratieve diensten d=Consulting en producent van grootkeuken en uitgiftevoorzieningen Groku Kampen B.V., heeft Bouter een duurzaam eindresultaat neer kunnen zetten waarbij sfeer en efficiëntie een belangrijke rol spelen.

Bouter heeft de samenwerking met de diverse partijen als zeer plezierig ervaren en wenst ROC Leiden, haar medewerkers, docenten en studenten veel leuke momenten toe in het nieuwe schoolgebouw.

EEN LICHTE, COMPLEXE HUID

Wie zich bij een gevel een verticaal vlak en rechte hoeken voorstelt, zal bij het zien van de nieuwbouw van ROC Leiden Lammenschans deze definitie snel moeten bijstellen. De buitenhuid van het gebouw met vier torens en tussenliggende bruggen heeft rondingen, schuine vlakken en op sommige plaatsen zelfs de functie van plafond. Gevelbouwer Blitta, die samen met toeleveranciers Sorba Projects en Hering Bau het project mocht uitvoeren, liet op het gebied van geveltechniek en bouwlogistiek een staaltje topsport zien.

Gevelbouwer Blitta uit Venray gaat een uitdaging niet uit de weg. En dat is maar goed ook, want de gevel van de nieuwbouw van ROC Leiden Lammenschans is bijzonder complex. Het ontwerp gaat uit van een vliesgevel (een dunne, niet dragende bekleding) met veel raampartijen en gesloten delen met een metalen bekleding of steenachtige huid. Bijkomende complicerende factoren zijn onder meer de ronde hoeken in de gevel, de uitkragingen in het ontwerp, grote brandwerende kozijnen, de (verticale én horizontale) vlakken onder de enorme brugconstructies en de enorme glazen luifel van 18 m hoog bij de Grote Marktplaats.

SAMENWERKING

Voor de metalen geveldelen is samengewerkt met Sorba Projects uit Deurne, voor de lichtgroene betonnen elementen met Hering Bau uit Burbach (D). Alle betrokken partijen benadrukken dat het "huzarenstuk" ROC Leiden Lammenschans alleen kon worden gerealiseerd door de goede en respectvolle samenwerking die tot stand is gekomen.
Kenmerkend voor het ontwerp van RAU is dat geen enkel aanzicht van het gebouw hetzelfde is. Vertaald naar de gevel betekende dat vrijwel alle geveldelen andere maatvoering en afmetingen hebben: er was van repetitie weinig sprake. Daarbij was het zaak om voor de montage aan te sluiten met de vier bouwstromen die hoofdaannemer Heijmans hanteerde. Het betekende dat Blitta op een gegeven moment bij alle torens gelijktijdig aan het werk was en het logistiek een flinke opgave was om de verschillende gevelelementen op tijd op de goede plek te krijgen voor montage. Sorba Projects leverde onder meer de Alpolic plaat voor de metalen gevelkaders (bijvoorbeeld rond de Marktplaatsen en bij de trappartijen) en een aantal plafonds. De Alpolic plaat is een dunne (6,0 mm), geavanceerde sandwich van twee metalen platen met een polyethyleen laag ertussen. Voor de nieuwbouw in Leiden is gekozen voor een buitenlaag van roestvast staal. Zoals bij de gevelkaders goed is te zien, is het met deze plaat mogelijk om complexe gevouwen vormen op een strakke manier te detailleren en onzichtbaar te bevestigen.

LICHTE, LICHTGROENE PLATEN

Het internationaal opererende maar van oorsprong Duitse familiebedrijf Hering Bau leverde ongeveer 9.000 vierkante meter aan lichtgroene betoShell® gevelelementen van glasvezelversterkt beton. Deze elementen met een dikte van slechts 30 mm zijn gemonteerd op een aluminium raamwerk. Hering produceerde de ruim negenduizend elementen - waarvan de meeste in de afmeting 1780 x 624 mm - in de fabriek in Holzhausen bij Burbach (D).
Het met pigment lichtgroen gekleurde beton met natuursteen toeslagmateriaal werd daar in drie stappen gegoten in grote mallen. Na een eerste laag beton is een glasvezelmat aangebracht. Daarop is nog een laag beton gestort, waarna het geheel is verdicht (met trillingen worden de deeltjes gerangschikt in het beton) en handmatig gladgestreken.
Na een uithardingsperiode van twee tot drie dagen zijn de panelen gezuurd, waardoor de kleur en de kleine deeltjes van natuursteen beter zichtbaar zijn. Door het relatief lage gewicht van de elementen was het mogelijk om ongeveer 300 vierkante meter gevel op één vrachtwagen te vervoeren.

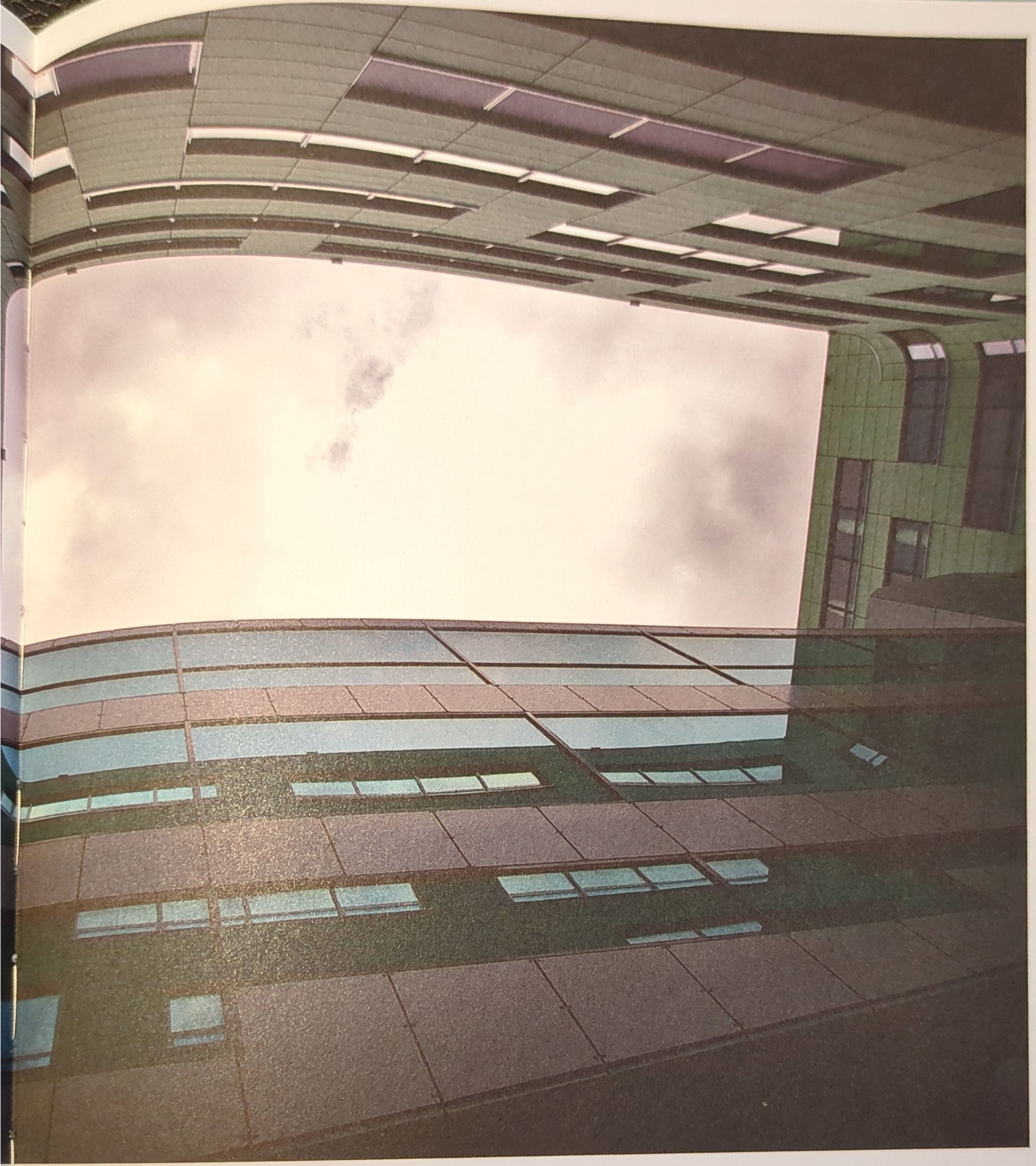

BLITTA

Grote en gecompliceerde gevelbouwprojecten tot een succesvol einde brengen: daarmee heeft Blitta in de afgelopen decennia naam gemaakt.

Dat was niet alleen het geval bij de nieuwbouw van ROC Leiden Lammenschans, maar ook bij andere baanbrekende projecten die Blitta in de afgelopen jaren uitvoerde, zoals de nieuwbouw van het kantoor van de Dienst Uitvoering Onderwijs & Belastingdienst in Groningen en New Orleans in Rotterdam. Aan zo'n succesvol project ligt een aantal factoren ten grondslag. Allereerst dat we de kans krijgen om in een vroeg stadium mee te denken over manieren om het ontwerp van de architect te realiseren. Dan kunnen we een van onze belangrijkste kwaliteiten inzetten: onze engineers.

Bij ROC Leiden kwamen ze met een universele en onderhoudsvriendelijke - dus duurzame - oplossing voor de wind- en waterdichting van de gevel. Die oplossing kon snel in onze eigen productieafdeling gefabriceerd worden, een tweede factor die maakt dat grote en complexe projecten bij Blitta in goede handen zijn. Een laatste succesfactor is de controle over planning en logistiek.

Het project ROC Leiden Lammenschans combineerde alle uitdagingen op dat gebied: geringe voorbereidingstijd, vier gelijktijdige bouwstromen, een grote diversiteit aan gevels en de bereikbaarheid van het terrein.

SVM SECTORVORMING EN VERNIEUWING MBO

1991 De SVM wetgeving vormt de eerste opmaat naar een fusiegolf waar het mbo tot dan toe van gevrijwaard is gebleven. Tot 1990 waren er zo'n 600 scholen voor mbo in heel Nederland.

De nieuwe wet voorziet in een structuur met een indeling in sectoren i.p.v. onderwijstypen zoals voor die tijd. De indeling in sectoren loopt gelijk met de vier sectoren op de arbeidsmarkt: Landbouw en Natuurlijke Vormgeving, Techniek, Economie en Dienstverlening en Gezondheidszorg. Als een school één of meer afdelingen met een van deze sectoren omvat, wordt ze voortaan een 'sectorale school voor mbo' genoemd. Naast sectorscholen zijn er ook multisectorale scholen.

Naast de indeling in sectoren is een nieuwe verbrede afdelingsstructuur ingevoerd. Onder afdeling wordt verstaan 'een groep van verwante opleidingen, die gedifferentieerd zijn naar cursusduur, opleidingsniveau en vormgeving'. Per afdeling wordt onderscheid gemaakt tussen verschillende opleidingen. Uitgangspunt is dat de opleidingsduur flexibel moet zijn, wat betekent dat de ene opleiding langer kan duren dan de andere. De indeling in opleiding wordt bepaald door de doelstelling van de opleidingen. Er zijn twee soorten doelen te onderscheiden: de beroepskwalificerende opleiding en de opleiding gericht op doorstroming. De autonomie van het bevoegd gezag met betrekking tot de inrichting van het onderwijsaanbod wordt door deze wet vergroot. Binnen de bestaande afdelingen is men vrij opleidingen te starten, te herstructureren of te beëindigen.

Vooruitlopend op de officiële intrede van de wet, konden scholen, als zij aan criteria voldeden, op 1 augustus 1990 overgaan tot het vormen van sectorale en multisectorale scholen; zo ook in het Leidse waar op 1 augustus de MTSL en het

SCHINDLER

leidt verkeersstromen ROC in goede banen

'We kregen een duidelijke boodschap: Ontwerp een liftinstallatie die voldoet aan een capaciteit van honderden gebruikers tijdens piekmomenten, zoals een lunchpauze. Daarnaast waren veiligheid en betrouwbaarheid de belangrijkste voorwaarden. Verder niet al te veel poespas.' Aan het woord is Marco van der Broeck, salesmanager bij Schindler.

VELE LIFTGEBRUIKERS

De voorselectie was zorgvuldig. Voordat Schindler uitgenodigd werd om te offreren voor de nieuwbouw moesten ze eerst aantonen dat ze een dergelijk project aankonden. Na de offerteronde, presentatie en selectie kon Schindler aan de slag met het tekenwerk. 'Van te voren berekent een adviesbureau nauwgezet hoe de verkeersstromen lopen binnen het gebouw. Het gaat hierbij om ingewikkelde berekeningen, want het is een multifunctioneel pand van ruim 40.000 m² met tien verdiepingen en vijf torens, die aflopen in hoogte. De diverse functies, zoals onderwijs, sportcentrum, kantoor, winkel en parkeergarage zorgen voor complexe verkeersstromen van grote hoeveelheden mensen. Die moet je in goede banen leiden. Liften, roltrappen en rolpaden spelen daar een belangrijke rol in.'

RUIMTEBESPARING

Schindler adviseerde tien liftinstallaties van twee verschillende types, die beiden grote aantallen passagiers kunnen vervoeren. Een roltrap en twee rolpaden completeerden de oplossing om alle bezoekers veilig en snel naar de plaats van bestemming te vervoeren. Bij het ontwerpen en inrichten van gebouwen zoals dit wordt de beschikbare ruimte altijd minutieus berekend en benut. Groot voordeel van de geplaatste liften is dat ze geen machinekamer hebben, zo'n grote puist die vaak zichtbaar is bovenop een gebouw. Bij dit type moderne lift bevindt de aansturing zich in de schacht met als voordeel een aanzienlijke ruimtebesparing. Ruimte die voor andere, nuttige doeleinden gebruikt kan worden. Vaak een reden voor architecten om dit type lift te gebruiken.

VEILIG NAAR BESTEMMING

Schindler is al vanaf 2007 betrokken bij het project. Na het krijgen van de opdracht volgden ondermeer de tekenfase, engineering, overleg en advies over de uitvoering en wensen, de definitieve tekeningen en de controlefase met het nameten van de tekeningen. En uiteindelijk het bestellen van de liften en rolpaden. Marco van der Broeck: 'Functionaliteit, veiligheid en betrouwbaarheid, daar draaide het om bij de keuze. We brengen studenten, medewerkers en bezoekers veilig naar hun bestemming. Dag in dag uit.'

OVER SCHINDLER

Schindler Nederland bestaat al meer dan honderd jaar als liftenbedrijf. Eerst als familiebedrijf en tegenwoordig als onderdeel van de wereldwijde Schindler Groep. Het bedrijf installeert, onderhoudt en moderniseert liften, roltrappen- en paden. De dienstverlening varieert van kostenefficiënte oplossingen van kleinere residenties tot innovatieve toegangs- en vervoersconcepten van grote complexen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de technische innovatie waarvoor de Schindler Groep garant staat. Duurzaamheid neemt hier een belangrijke plaats in. Mondiaal vervoert Schindler dagelijks meer dan een miljard mensen en is daarmee een van de grootste vervoerders ter wereld.

Holtlant College ontstaan. De eerste is een sectoraal college en de tweede is een multisectoraal college.

De wet laat ook een ander fenomeen zijn intrede doen, namelijk de lumpsum vergoeding. De scholen krijgen nu aan de hand van criteria een geldbedrag ter beschikking waar de jaarlijkse kosten uit moeten worden betaald. Voor de intrede van de SVM wet waren de scholen onderhevig aan het 'declaratiestelsel'. Bij dit stelsel was nauwkeurig aangegeven welke kosten wel en welke niet voor vergoeding in aanmerking kwamen. Een vergoeding voor een bepaalde kostenpost moest vooraf worden aangevraagd bij het ministerie. Bij goedkeuring konden de kosten bij het ministerie worden gedeclareerd. De lumpsum vergoeding was in eerste instantie alleen van toepassing voor de personeelslasten. Later, 1 augustus 1996 als de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB) zijn intrede doet, wordt een totale lumpsum bekostiging ingevoerd. Een paar jaar later krijgt de overdracht van de gebouwen naar de mbo scholen zijn beslag. Met deze laatste stap zijn de scholen voor mbo geheel zelfstandig geworden ten aanzien van hun bedrijfsvoering.

WEB WET EDUCATIE BEROEPSONDERWIJS

1996 **Begin jaren 90 blijkt uit ministeriele notities de wens scholen meer vrijheden te geven en te stimuleren zich te ontwikkelen tot zelfstandige scholen. De Onderwijsraad adviseerde in 1993 de autonome beslissingsruimte van de scholen voor beroepsonderwijs te vergroten en hieraan een terugtredende overheid te koppelen. Dit leidde in 1996 tot de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB).**
In deze wet gingen vier bestaande wetten samen: de SVM, de WCBO, de Wet op het VAVO en het Besluit Vormingswerk voor jeugdigen. De WEB

GREEN REAL ESTATE

'VASTGOED MOET MIDDEN IN DE MAATSCHAPPIJ STAAN'

Voor de meeste vastgoedontwikkelaars is een project als deze nieuwbouw veel te ingewikkeld. Het project heeft verschillende opdrachtgevers en functies, een ambitieus programma op een gevoelige plek en verlangt een bijzondere financieringsstructuur en nauwe samenwerking met overheidsinstanties. Ingewikkeld, dus.

Voor Green Real Estate was de ambitie om maatschappelijk verantwoorde projecten te ontwikkelen groot genoeg om het project met beide handen aan te pakken. Directeur Aart Jan Verdoold: 'Dit project kwam voor ons precies op tijd. Green Real Estate wil projecten ontwikkelen die midden in de maatschappij staan.' Green Real Estate werd bij de nieuwbouw van ROC Leiden betrokken in de fase dat een bidboek rondging om ontwikkelaars te interesseren voor participatie in de ontwikkeling. 'De omschrijving van de samenwerking was in het bidboek al vrij gedetailleerd uitgewerkt', herinnert directeur Aart Jan Verdoold zich. 'Toen we de plannen zagen, dachten we "dit pand willen we hebben". Dat we uiteindelijk zijn gekozen, heeft te maken met onze visie over het combineren van werken en leren in één pand. Vanuit de achtergrond van ons bedrijf onderschrijven we de behoefte onderwijs en praktijk dicht bij elkaar te brengen.'

Green Real Estate is een dochteronderneming van textielgigant Zeeman. De vastgoedportefeuille van het bedrijf van Jan Zeeman groeide in de loop der jaren gestaag. 'Het bedrijf Zeeman bestaat inmiddels ruim veertig jaar', vertelt Verdoold. In die periode is het aantal winkels gegroeid tot ruim twaalfhonderd. Toen ik in 2002 bij het bedrijf kwam, was er al een grote vastgoedafdeling. Rond de eeuwwisseling is binnen die afdeling een zelfstandige vastgoedportefeuille ontwikkeld. In 2005 is de stap genomen om er een zusterbedrijf voor op te richten en zo is Green Real Estate ontstaan.' Met Aart Jan Verdoold als directeur en Jan Zeeman als grootaandeelhouder groeide het bedrijf in zes jaar tijd van drie personen tot twintig medewerkers in 2011. Inmiddels is Verdoold CEO van Green Real Estate en is Zeeman een 'betrokken aandeelhouder' waarmee hij nog regelmatig overlegt.

'Onze maatschappij draait op mensen die op het mbo worden opgeleid.'

ROC LEIDEN CS

Dit tweede project van ROC Leiden - waarbij Green Real Estate de rol van ontwikkelaar op zich neemt - is in uitvoering met een beoogde oplevering in 2013. Het ontwerp is gemaakt door Meijer en Van Schooten Architecten in Amsterdam. Op een ondergrondse parkeergarage van 12.000 m2 verrijst dit gebouw van bijna 40.000 m2 pal naast Leiden CS, aan de zijde van het LUMC. In het gebouw - dat net als het project bij station Lammenschans een flexibele opzet heeft waardoor verschillende functies mogelijk zijn - worden naast de onderwijsruimten voor het ROC Leiden onder andere kantoorruimte, een hotel, restaurant en congresfaciliteiten gerealiseerd. Green Real Estate is voor dit project risicodragend ontwikkelaar met een terugkoopoptie voor het ROC na een periode van twintig jaar.

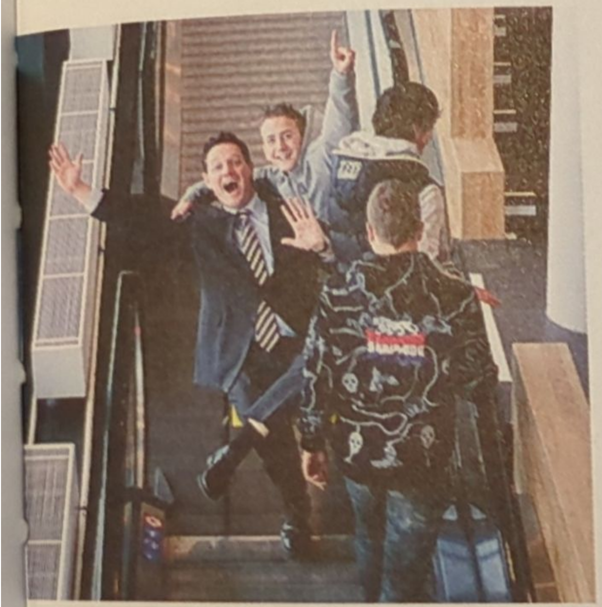

MAATSCHAPPELIJK KARAKTER

Vastgoed dat Green Real Estate ontwikkelt en beheert, bestaat al lang niet meer uit winkels alleen: eerst werd de stap gemaakt naar projecten met winkel- en kantoorruimten, inmiddels zijn er ook onderwijs- en zorggebouwen in de portefeuille. Verdoold: 'Op het moment dat het project Nieuwbouw ROC Leiden voorbij kwam, bevond ons bedrijf zich op een omslagpunt. We besloten projecten te gaan ontwikkelen die eerder een maatschappelijk dan een commercieel karakter hebben'. Deze ambitie werd uitgesproken in de tijd dat ook de kreet MVO (maatschappelijk verantwoord ondernemen) steeds hoger op de zakelijke kalender kwam te staan. Toeval? Verdoold lacht om de vraag. 'Nee, natuurlijk is dat geen toeval. Maar bij ons was er ook wel degelijk een onderliggend bedrijfsmodel. Met een gevarieerde portefeuille doe je aan risicospreiding. In deze tijd ook een overlevingsstrategie.'

Ook voor Green Real Estate is een gezond rendement op projecten heel belangrijk. Maar met een langere termijn visie en onderwijs- en zorgprojecten in aanbouw en beheer maakt het bedrijf een duidelijk onderscheid. 'Een pand in de Kalverstraat staat niet op ons verlanglijstje', zo stelt Verdoold. 'Onze projecten zijn eerder eenvoudig en degelijk. What you see is what you get. Een beetje zoals de filosofie van het moederbedrijf, inderdaad!' Daarom was het belangrijk dat voor de beide nieuwbouwprojecten van ROC Leiden een heldere financiële constructie en samenwerkingsovereenkomst was met de opdrachtgever en financiers. Verdoold: 'Op de overeenkomst die we met BNG hebben gesloten voor het project Lammenschans ben ik best wel trots. Green Real Estate is een van de weinige private vastgoedondernemingen die bij de BNG geld heeft mogen lenen. De onderhandelingen hebben anderhalf jaar geduurd, maar de goede samenwerking heeft inmiddels tot meer projecten geleid.' Na realisatie van een aantal projecten valt ruim dertig procent van de projecten van Green Real Estate (op een totaal van bijna een miljard geïnvesteerd vermogen) onder de noemer 'maatschappelijk vastgoed'.

FLEXIBEL VASTGOED

Green Real Estate heeft de nieuwbouw Lammenschans ontwikkeld met een terugkoopverplichting van ROC Leiden na twintig jaar. Voor het project bij Leiden CS treedt Green op als risicodragend ontwikkelaar waarbij het ROC na twintig jaar terugkoopoptie heeft volgens een nu al vastgesteld bedrag. De oplevering van dit project is gepland medio 2013. Voor beide panden geldt dat er vanuit Green Real Estate de nadrukkelijke eis bestond om de gebouwen een flexibele functionaliteit te geven. 'In onze branche noemen we dat "alternatieve aanwendbaarheid". Hoe meer flexibiliteit je in je pand hebt, hoe meer functies het kan dienen en des te groter de waarde voor de toekomst', legt Verdoold uit. 'Waar het meestal op neer komt is dat je ontwerpt op een multifunctioneel kantoorgebouw met een grote vrije indeelbaarheid.'

Bij de nieuwbouw van ROC Leiden is die flexibiliteit tot het maximale in het ontwerp geïntegreerd. Met onder meer kantoren, een supermarkt, lesruimten, marktplaats, leerbedrijven en sportfaciliteiten is het gebouw bijna een stad in een stad. 'En op een prachtige locatie', stelt Verdoold. Over de architectuur van het gebouw is de vastgoeddirecteur zeer lovend. 'Top! Bijna te mooi voor een ROC', zegt hij lachend, om vervolgens serieus te vervolgen: 'Het mbo had dit misschien gewoon nodig. Onze maatschappij draait op mensen die op het mbo worden opgeleid.'

AMBITIEUS ZIJN IS HARD WERKEN

Verdoold weet uit eigen ervaring dat het hard werken is om vanuit een mbo-achtergrond je dromen te verwezenlijken. 'Mijn jonge tienerjaren stonden in het teken van het motto "Lang leve de lol". Ik volgde de mavo en school vond ik niet zo belangrijk. Totdat ik bij mijn oom en tante ging logeren. In het makelaarskantoor van mijn oom gingen mijn ogen open: wat een prachtig vak! Vastgoed heeft alles wat ik interessant vind: het is mensenwerk, maar er komen ook techniek, economie, recht en contractvorming bij. Voor mij was er opeens een enorme uitdaging om hiervan mijn vak te maken.'

Maar om zijn ambities waar te maken was alleen een mavo-diploma niet genoeg. 'Na de middelbare school ben ik via meao, heao en uiteindelijk master in de bedrijfseconomie en gecertificeerd makelaar geworden. Toch is dat redelijk snel gegaan. Op mijn tweeëntwintigste ben ik aan het werk gegaan.' De ontmoeting met Jan Zeeman - niet lang daarna - is bepalend geweest voor zijn carrière. 'Met Jan Zeeman waren er meteen goede gesprekken, als een zakelijke vader-zoon relatie met een gezamenlijke ondernemerszin. Ik was een jonge hond en wilde graag hard werken. Met mijn onbevangenheid was ik een goed sparringpartner voor Jan Zeeman. En op het moment dat Zeeman de vastgoedportefeuille wilde reorganiseren, was ik klaar voor meer verantwoordelijkheid.' De dertiger Verdoold mag dan inmiddels CEO van Green Real Estate en iets minder onbevangen zijn, één ding is sinds dat moment in het makelaarskantoor van zijn oom niet veranderd: 'Ik ben bezeten van vastgoed!'

beoogde een bestuurlijke vernieuwing in het mbo en betekende een herordening van het werkveld. Het onderwijs kon met deze wet beter inspelen op de maatschappelijke veranderingen en bijdragen aan de verbetering van het imago van het mbo en bijdragen aan een betere samenwerking met het beroepenveld.

De introductie van de WEB betekende de komst van twee leerwegen de beroepsopleidende leerweg (BOL) en de beroepsbegeleidende leerweg (BBL). De BBL of mbo-werkend leren werd tot 1997 het leerlingwezen of leerlingstelsel genoemd. Het is binnen het mbo de Nederlandse vorm van duaal onderwijs. Een student gaat bij deze vorm van onderwijs één, twee, soms drie dagen per week naar school en de rest van de week verricht hij z'n werkzaamheden bij een werkgever. Dit in tegenstelling tot de BOL waar de student voltijds onderwijs volgt en werkervaring opdoet in de vorm van Beroeps Praktijk Vorming (BPV = stage).

De vorming van Regionale Opleidings Centra (ROC) betekende een belangrijke innovatie op zowel organisatorisch als op administratief niveau. Uiteindelijk zijn vanaf 1996 zo'n 45 ROC 's in Nederland door fusies tot stand gekomen. ROC Leiden is één van hen. Het uitgangspunt van de WEB was om alle scholen voor mbo en volwasseneneducatie een plaats te geven in een ROC. Uiteindelijk is voor een aantal vakscholen een uitzondering gemaakt.

Het mbo is een belangrijk schakelstation tussen vmbo, HAVO, HBO en de arbeidsmarkt. Het is een sector met ruim 500.000 studenten en een breed maatschappelijk veld. Rond 60% van alle beroepen heeft verbinding met mbo-opleidingen en 45% van de banen in Nederland sluit aan op een directe mbo-kwalificatie. Met de WEB kreeg de

meest complexe sector uit het Nederlandse onderwijsbestel enige ordening en richting. Met deze wetgeving kan verder worden gewerkt aan dit ingewikkelde bouwwerk.

ROC LEIDEN - DE FUSIE

1996 Het mbo-aanbod in Nederland was begin jaren negentig behoorlijk versnipperd. In die tijd waren er zo'n 500 grote en kleine scholen voor mbo. Door deze versnippering kon o.a. onvoldoende worden ingespeeld op de maatschappelijke ontwikkelingen. Door het vormen van grotere scholen kon hieraan beter tegemoet worden gekomen. Aan een fusie was niet meer te ontkomen. Uiteindelijk bleven er zo'n 50 regionale opleidingscentra (ROC) over. ROC Leiden is hier één van.

In 1996 ontstaat ROC Leiden door de samenvoeging van bestaande scholen als de Streekschool, het Holtlant College, het Studiehuis Leiden, Het Boerhaave College, Poelwijde Inservice Onderwijs en de MTSL. Op dat moment is de school gehuisvest in meer dan 20 gebouwen in Leiden, Leiderdorp, Alphen aan de Rijn, Lisse, Katwijk en Woerden. Het streven is de huisvesting te concentreren op twee knooppunten van openbaar vervoer: Leiden CS en station Lammenschans.

De ruim 8000 studenten kunnen kiezen uit tientallen opleidingen in meer dan twintig verschillende richtingen. In het nieuwe gebouw bij station Lammenschans zijn de ROC opleidingen: Techniek, Economie & Handel, Orde & Veiligheid en ICT gehuisvest.

TOPMOVERS/ P.A. VAN ROOYEN

MOVERS IN (E)MOTION

Tijdens de zomersluiting van de zeven oude ROC Leiden locaties heeft verhuisbedrijf Topmovers/ P.A. van Rooyen de complete inventaris vanuit de verschillende panden overgebracht en geïntegreerd in het nieuwe ROC gebouw aan het Bètaplein. Tegelijkertijd is ook onderling tussen de diverse bestaande ROC Leiden vestigingen verhuisd.

Verhuisbedrijf Topmovers/ P.A. van Rooyen heeft de afgelopen jaren al diverse keren in- en externe verhuiswerkzaamheden voor het ROC Leiden uitgevoerd, maar om deze klus te mogen klaren, moesten we in de aanbesteding zogezegd wederom 'scherp' aan de bak. "Maar dat kunnen we ook", vertelt mede-eigenaar Patrick van Rooyen. "We zijn een multifunctioneel en flexibel bedrijf dat op de kosten let. Als bedrijf zijn we er trots op dat we de enige landelijke verhuisgroep zijn waarvan alle 16 individuele Topmover-vestigingen het keurmerk Professionele Project Verhuizers (PPV) dragen. Dit uiteraard naast het 'Erkende Verhuizer' label. ROC Leiden en overige klanten verlangen natuurlijk vakwerk en dat krijgen ze bij ons altijd," zo stelt hij.

Verhuisbedrijf Topmovers/ P.A. van Rooyen is geen onbekende naam in onze regio; al in 1873 voer het bedrijf met beurtschepen over de regionale waterwegen. Tegenwoordig telt het bedrijf 17 vrachtwagens en 450 containers. Containers, die in een speciale geklimatiseerde loods als opslag dienen voor onder andere een deel van de inboedel van ROC Leiden. Een geavanceerd computersysteem zorgt dat er feitelijk geen stap in de loods gezet hoeft te worden. De computer houdt nauwgezet bij wat waar staat en de digitale magazijnmeester kan zelfs 's nachts ingeprogrammeerde opdrachten uitvoeren. Zo staan de volgende ochtend de juiste containers op het laadperron klaar.

In de acht weken durende zomervakantie van 2011 hebben dagelijks meer dan tien van onze verhuismedewerkers gedemonteerd, vrachtwagens geladen, vervoerd en uitgeladen. Bijzonder tijdens deze operatie was de verhuizing van 150 machines die met behulp van een inpandig hijsvoertuig naar de eerste etage getakeld werden. Ook het verhuizen van tien auto-bruggen, inclusief diverse auto's, was geen alledaagse klus.

Door z'n flexibele inzet heeft verhuisbedrijf Topmovers/ P.A. van Rooyen voordat het nieuwe schooljaar begon, de enorme 'move' van 4500 kubieke meter met succes afgerond.
www.pavanrooyen.nl

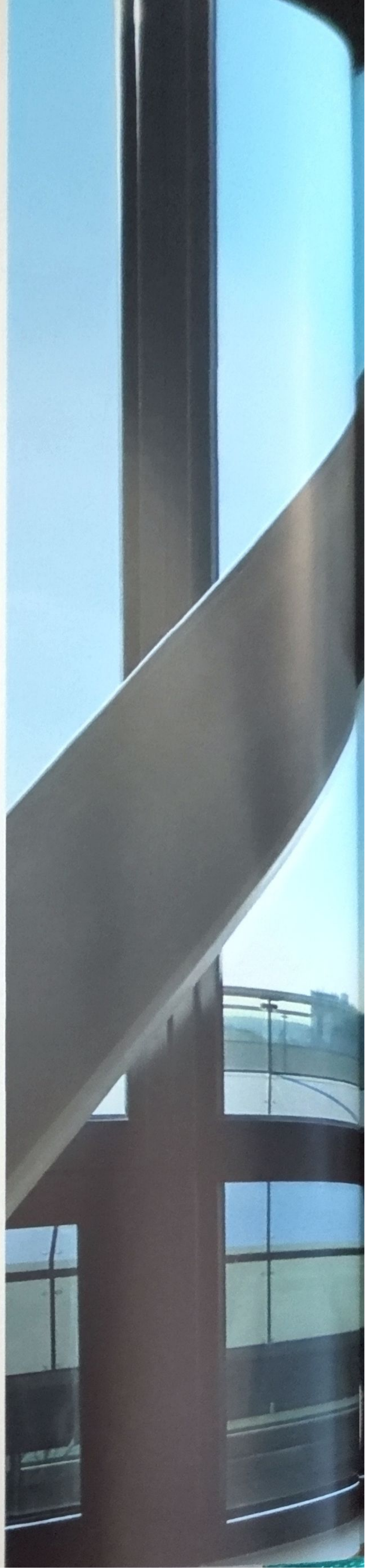

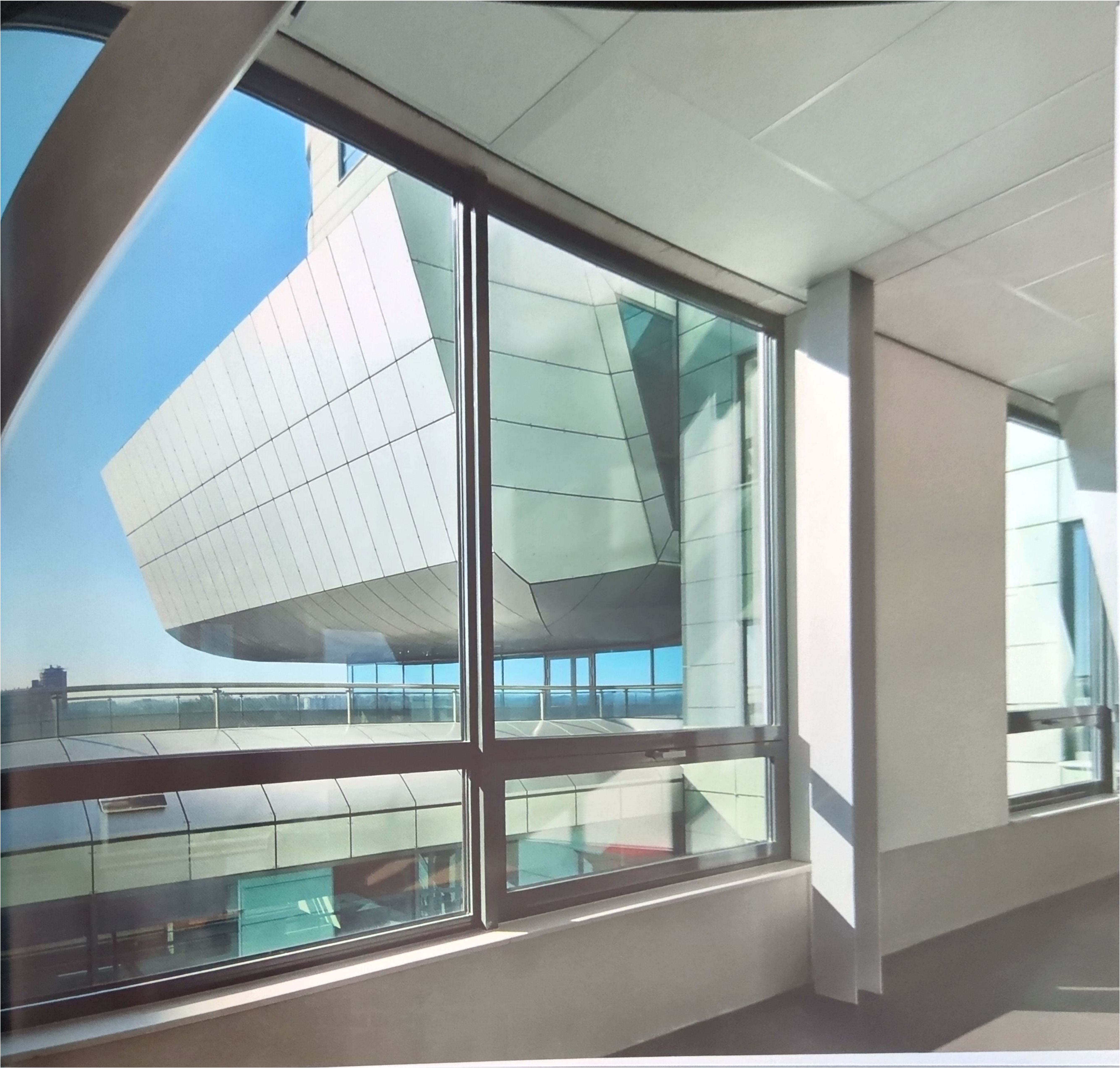

Studentenzaken

6

COLOFON

CENTRUM VAKOPLEIDING (CVO)

2003 Na de tweede wereldoorlog was er een tekort aan geschoolde arbeidskrachten. Door Arbeidsvoorziening werden centra voor vakopleidingen in het leven geroepen. In eerste instantie ging het hier om technische scholing waarbij de instructie vaak door ex-militairen werd verricht.

Leiden kende in eerste instantie een CVO voor techniek. Begin jaren 90 kwam daar een centrum voor administratie bij. In de jaren 80 was er in Leiden naast het CVO ook een Vrouwenvakschool (Suze Baart) en een Centrum voor Beroepsoriëntatie en Beroepsoefening (CBB). Overeenkomsten tussen deze drie organisaties leidde op 1 januari 1995 tot een fusie. Gekozen werd voor de naam Scholingsinstituut Rijnstreek. Dit instituut maakte vanaf dat moment volledig deel uit van Arbeidsvoorziening, de overkoepelende organisatie van de Arbeidsbureaus en scholingsinstituten voor werkzoekenden. Het aantal cursisten bedroeg in die tijd zo'n 300 tot 400. Er was sprake van modulair onderwijs en individuele instroom. Het lesmateriaal was afwisselend praktijk en theorie.

In Leiden was men begonnen diverse decentrale vestigingen onder te brengen naar één vestiging. In 1999 werd verhuisd naar het voormalig onderkomen van De Zijlbedrijven in Leiderdorp. In hetzelfde jaar wordt Arbeidsvoorziening door de overheid verdeeld in drie delen. Het onderwijsdeel wordt een landelijke organisatie: de Centra Vakopleidingen. Dit wordt verdeeld over zes regio's. De vestiging in Leiderdorp valt onder Midden en West Nederland.

De jaren hierna is de nodige onrust over de positionering en financiering van de centra. Uiteindelijk heeft men, mede om de expertise die is opgedaan bij het scholen van moeilijke doelgroepen te handhaven, aansluiting gezocht bij ROC's. Als gevolg daarvan is CVO Midden en West Nederland opgesplitst. Op 1 januari 2003 wordt CVO Leiden een feit en drie jaar later gaat het op in ROC Leiden.

GREEN

ilfa
TREASURY SUPPORT

Opleidingsbedrijf InstallatieWerk
Zuid Holland

heijmans

Scholengroep Leonardo da Vinci
Da Vinci College
Leonardo College

ROC LEIDEN

Bird & Bird

blitta NU SINDS 1874

BOUTER

DECLERCQ Advocaten • Notarissen

CONNEX

croon TBI techniek

CSM STEELSTRUCTURES

d= consulting

Deloitte.

dGmR Adviseurs voor bouw, industrie, verkeer, milieu en software

DsignMarking WHEN SIGNING BECOMES ART

ELECTUDE

eromes

FESTO

GROKU Kampen GROOTKEUKEN MEUBILAIR & UITGIFTEBUFFETTEN

Hollandse Nieuwe

HUSCHKAGROEP

ISS

JS KUNST PROJECTEN

JS COMMUNICATIE

KLEYWEGEN

Maasdam FASHION FOR FLOORS

ONDERNEMERSVERENIGING Lammenschansweg & Kanaalpark

RAU

van Rossum Raadgevende Ingenieurs

Schindler

GEBR. SCHOULS B.V. LEIDEN

TOP MOVERS

wolter & dros TBI techniek

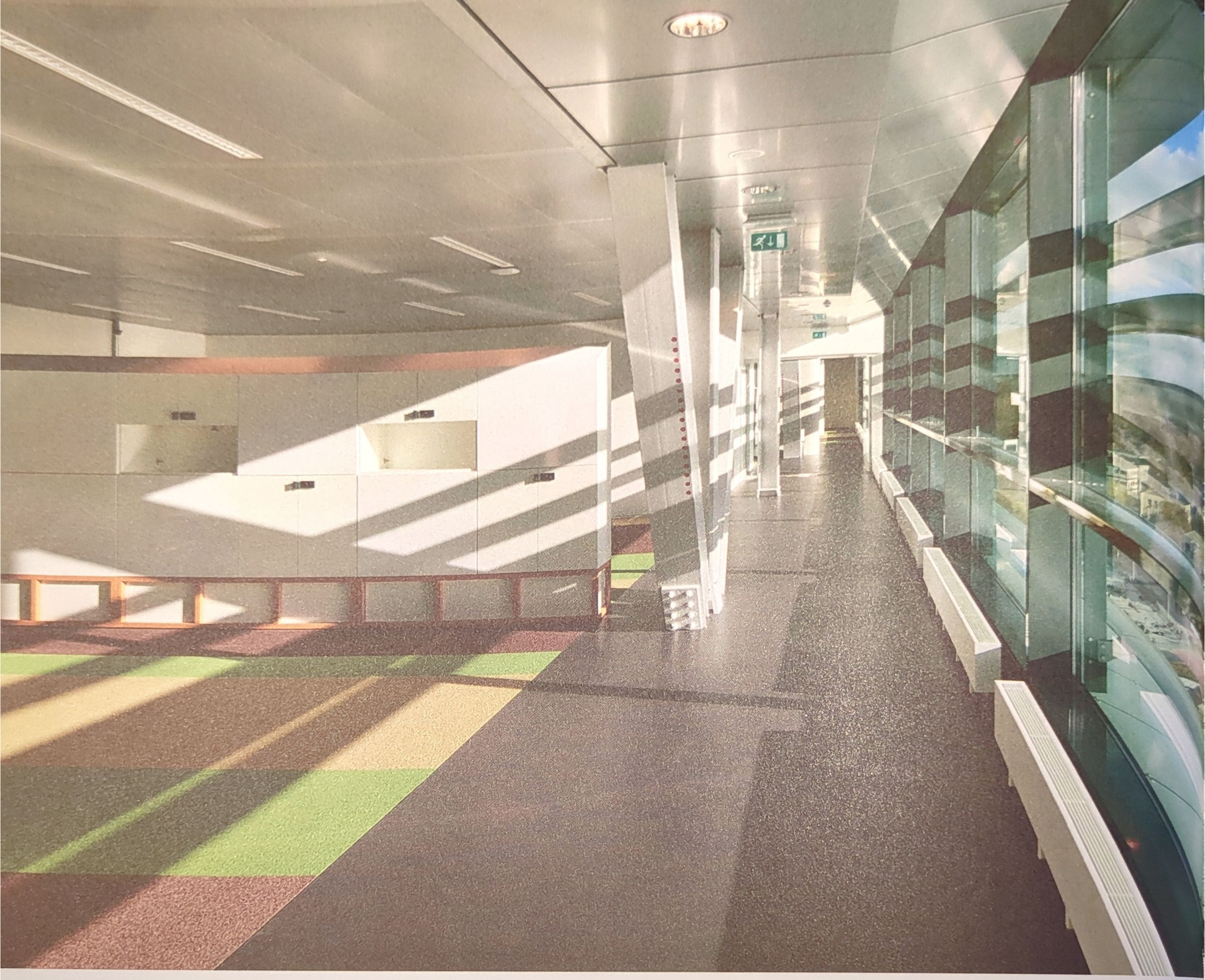

VEEL DANK AAN DE VOLGENDE PERSONEN:

Ruben Alosery, Floor Augustijn, Gerard Bendervoet, Marc van de Berg, Paul van Bergen, Ben van Berge Henegouwen, Jan Berkhout, Wim Bleijie, Sander van Bodegraven, Lieke van Boven, Marco van der Broeck, Jos Broekman, Rik Burger, Hennie Castelein, Albert Degens, Wim Dekker, Susan van Dijk Raaijmakers, Antal van Dillen, Piet Dobbe, Henk Duijzer, Estelle Fiasson, Jacques van Gaal, Coby van der Geest, Michiel van Gendt, Gerard Gerritsma, Annie Goddijn, Ralph Gomersbach, Stef Gresnigt, Marina van Haselen, Karin Heijenrath, Pieter Heyboer, Erik van den Hoek, Rob Hogenelst, Rob Honsbeek, Dick Hottentot, Evelien Janssen, Bert Jonker, Thomas Jonker, Swanette Jukema, Onno Kilian, Jeroen Knigge, Laurentien Kok, Jos Konickx, Egbert Koster, Martin Kroep, Hella Krul, Gerrit Kunst, Irma Langeraert, Peter van Leeuwen, Henri Lenferink, Kees Luijk, Bas Luiting, Eric Mesman, Jenny Monfils, Menno van Noort, Aaldert Onink, Marianne Oosterop, Kaan Ozdurak, Thomas Rau, Bas te Riele, Marianne Rijnveld, Patrick van Rooyen, Henk Schaminée, Anne van der Sluis, Ronald Tan, Saskia Trimbos, Bram Turkenburg, Henk Uittenbogaard, Aart Jan Verdoold, Marion Vestering, Johan Wessels, Paul Zwartjes, Will van der Zwet.

EN AAN ONZE SPONSORS:

Anywi Technologies B.V.
Bird & Bird LLP
Blitta B.V.
Bouter B.V.
Connex Cablemanagement B.V.
Croon Elektrotechniek B.V.
CSM nv
d=Consulting
De Clercq Advocaten/Notarissen
Deloitte belastingadviseurs B.V.
DGMR Raadgevende ingenieurs B.V.
DsignMarking
Electude Nederland
Eromes B.V. Projectinrichters
Fa. Kleywegen
Festo Nederland
Gebr. Schouls B.V.
Green Real Estate B.V.
Groku Kampen BV
Heijmans Utiliteitsbouw B.V.
Hollandse Nieuwe
Huschka Beveiligers
ILFA Treasury Support
ISS Cleaning Services
Stichting Opleidingsbedrijf InstallatieWerk
Maasdam Groep B.V.
Ondernemersfonds Leiden
Ondernemersvereniging Lammenschansweg&Kanaalpark
RAU
ROC Leiden
Schindler Liften B.V
Scholengroep Leonardo Da Vinci afdeling vmbo
P.A. van Rooyen/Top Movers
Van Rossum Raadgevende Ingenieurs
Wolter&Dros

COLOFON

COPYRIGHT
tekst: Caroline C. Kruit en Harry Gerrtisma
foto's: Christiaan de Bruijne, CornbreadWorks, Henk Feunekes, Marc de Haan, Nico van Laar, Charlotte Mieremet, Rob Overmeer, Rogier van Steennis, Heijmans Utiliteitsbouw, Lydia Wisse

UITGAVE
JSkunstprojecten en Community College Leiden B.V.

Alle zorg is besteed aan het achterhalen van namen van fotografen. Degenen die menen zekere rechten te kunnen doen gelden wat betreft fotografie, kunnen zich richten tot de uitgevers.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een automatisch gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

TEKST
Caroline C. Kruit (dax creative company)
Harry Gerritsma (Zin in zee)

PRODUCTIE EN REDACTIE
Jacowies Surie (JSCommunicatie)
Henk Feunekes (Community College Leiden BV)

FOTOGRAFIE
Christiaan de Bruijne, *www.studiocdb.nl*
CornbreadWorks, Jaroslaw Rodycz,
Christel Derksen, *www.cornbreadworks.nl*
Henk Feunekes
Marc de Haan, *www.hakijk.nl*
Gemeente Leiden
Nico van Laar
Charlotte Mieremet
Rob Overmeer, *www.robovermeer.nl*
Rogier van Steennis, *www.vansteennis.nl*
Heijmans Utiliteitsbouw
Lydia Wisse

VORMGEVING EN ILLUSTRATIES
Willem Westerik *www.typo-w.com*

GRAFISCHE PRODUCTIE
Drukkerij De Bink bv Leiden

BINDWERK
Jansenbinders, Leiden

ISBN: 978-90-817466-0-1

www.nieuwbouwboekrocleiden.nl

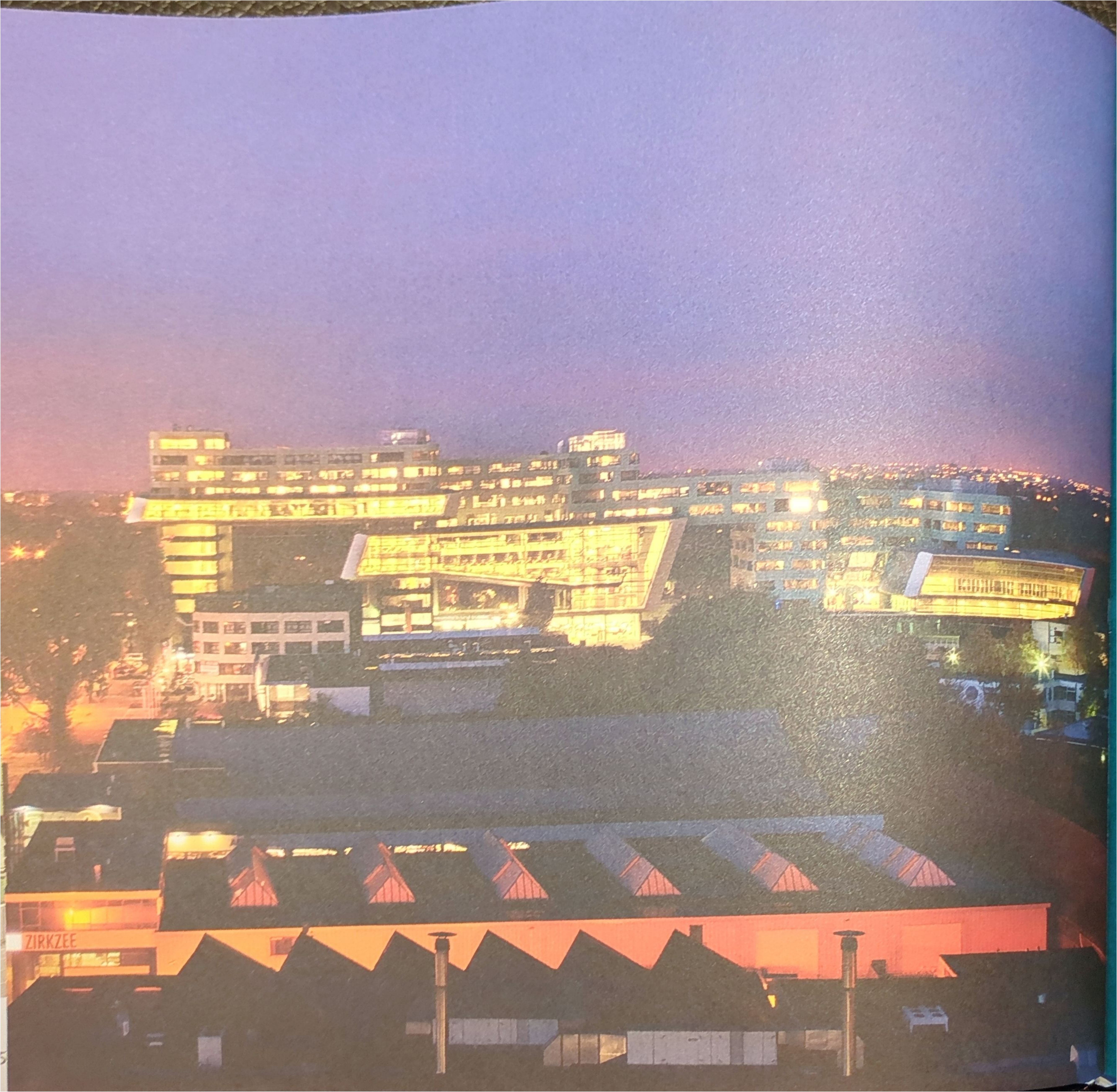
ZIRKZEE

roč LEIDEN

GREEN heijmans

ISBN 978-90-817466-0-1

9 789081 746601 >